

Kan ve İnanç

PKK ve Kürt Hareketi

Aliza Marcus

Özgün Adı: *Blood and Belief, The PKK and the Kurdish Fight for Independence*
İletişim Yayıncılık A.Ş.1-2. BASKI 2009, 3. BASKI 2010, İstanbul
407 Sayfa

ALIZA MARCUS Türkiye ve Kürt sorunu hakkında haberler yapmaya 1989'da başladı. 1994'te Reuters Haber Ajansı'nın İstanbul muhabiri olarak görevlendirilmeden önce iki yıl New York'ta çalıştı. 1995'te Kürt köylerinin zorla boşaltılması üzerine yazdığı bir haber dolayısıyla Devlet Güvenlik Mahkemesinde hakkında dava açıldı. O zamanki TCK'nın 312. maddesinde geçen, "halkı ırk ... veya bölge farklılıkları gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etme" suçlamasıyla yargılandı. Beraatının ardından, Reuters'in Kıbrıs'taki Ortadoğu-Afrika ofisinde görev yapmaya başladı. 1998-2000 arasında Boston Globe özel muhabiri olarak İsrail'de çalıştı. 2002'den 2006'ya kadar Berlin'de görev yaptı. Şu anda ABD'de yaşıyor.

ARKA KAPAK

2007'de ABD'de yayınlandığında büyük ilgi gören ve PKK konusunda bugüne dek yazılmış en nesnel ve kapsamlı çalışma olarak nitelenen Kan ve İnanç, Aliza Marcus'un yıllara dayanan emeğinin ürünü. PKK militanlarıyla görüşen ilk Batılı gazetecilerden biri olan Marcus, 1989'dan beri Güneydoğu'daki gelişmeler, Kürt sorunu ve PKK hareketi hakkında haberler yapmış, makaleler yazmış ve hatta bunlardan biri dolayısıyla yargılanmış bir isim. Marcus'un eski PKK üyeleri, bölge halkı ve süreci yakından takip eden politikacılar ve hukukçularla yaptığı röportajların yanı sıra, resmi kaynaklardan, dönemin komutanlarının yazdıkları metinlerden, köşe yazılarından ve gazete haberlerinden yararlanarak ortaya çıkardığı Kan ve İnanç, Türkiye'de yepyeni bir tartışma alanı açmaya aday bir kitap.

"Yeni çareler bulmayanlar, yeni kötülükler beklesin." Amerikalı meslektaşım Aliza Marcus'un yeni çıkan PKK ile ilgili güzel kitabını okurken Bacon'ın bu sözü aklıma takılıyor." **Hasan Cemal, Milliyet**

"Marcus, kolay okunan, çok iyi yazılmış, sağlam bir araştırmaya dayalı ve etkileyici bir metin sunuyor. Kan ve İnanç, PKK'yı anlamak için mutlaka başvurulması gereken kişilere ve konulara odaklanıyor... Araştırmacılar, siyaset üretenler ve PKK meselesiyle ilgilenen herkes için paha biçilmez bir kitap." **Middle East Journal**

"Marcus'un kitabı, PKK'ya soğukkanlı yaklaşıyor. Taraf tutmuyor, terörü de yüceltmiyor. Örgütü didik didik araştırıyor ve her aşamasını, gerekçeleriyle anlatıyor. Ben şimdiye kadar PKK'nın bu kadar ayrıntılı bir yol haritasını görmedim." **Mehmet Ali Birand, Posta**

Türkçe Baskıya Önsöz

İngilizce baskı yayımlandığından bu yana ağırlıklı olarak iki eleştiriyle karşılaştım. PKK'ya yakın olan kimi insanlar, çalışmanın PKK'dan ayrılmış bulunan kişilerle yaptığım görüşmelere dayanmasını eleştirdiler. Bu kişilere güvenilemeyeceğini söylüyorlardı. Bu doğru değil. Kitabımda, PKK'nın içindeki insanların, eğer konuşma imkanı bulsalar bugün ne söyleyeceklerini gösterdim... Ama bu imkana sahip değiller. Sürekli hareket halindedir. Türk askerleriyle savaşıyorlar. Savaşın harareti içinde, PKK'daki tarihleri üzerine düşünecek ne zamanları ne de böylesi bir ilgileri var. Üstelik her şeyin ötesinde, PKK içindeki, yüksek sesle dillendirilmeyen kurullarla bağlılar: Öcalan'ı eleştirmek, ölümle cezalandırılacak bir saldırı addediliyor.

İkinci eleştiri de hikayenin, Öcalan'ın yakalanışının ardından gelen PKK faaliyetlerini ayrıntılı biçimde ele almaması. Bunu özellikle tercih ettim. PKK, eylemleri, stratejileri ve yaklaşımı 1983-95 yılları arasında biçimlenmiş olan bir örgüt. PKK'yı anlamak için, örgütün nasıl işlediğini, takipçilerini nasıl yönlendirdiğini kavramak gerekiyor. Bunu, hem PKK'nın 1980'ler ve 1990'lar boyunca sürdürdüğü silahlı mücadelesini hem de Türkiye'de Kürt siyaseti ve Kürtlerin ulusal söylemleri üzerinde denetim kurma çabasını ayrıntılarıyla inceleyerek yaptım. Bu unsurlar anlaşıldıktan sonra, geriye kalan olaylar ancak tamamlayıcı sayılabilir. PKK değişmedi.

Peki, PKK değişebilir mi? Kolay değil. Nihai olarak bu, Türkiye devletinin yıllardır süren çatışmayı sonlandırmak üzere ilk adımı atmasıyla söz konusu olabilir.

Aliza Marcus, Washington DC, Ocak 2009

Giriş

2003 yılında ABD öncülüğün de Irak'a girilmesinin ardından, Iraklı Kürtler ilk kez kendilerini yönetme şansını elde ettiler. Irak'ın geri kalanı iç savaşa sürüklenirken, ülkenin 26 milyonluk nüfusunun yaklaşık beş milyonunu oluşturan Iraklı Kürtler, kuzeydeki göreceli homojen bölgelerine çekildiler. Irak'taki müttefiklerine cephe almak istemeyen ABD'nin gönülsüzce de olsa onayıyla, Kürtler özerklik talebinde bulundu ve 2005 sonlarında yürürlüğe giren yeni Irak Anayasası ile bunun hukuksal zeminini elde etti. Onaylanan sıfatıyla Irak Kürdistan'ının kendi parlamentosu, bayrağı, ordusu ve petrol kaynaklarıyla ilgili yatırımlarını düzenlemek üzere kendi yasaları var. Bu haliyle, Türkiye'deki Kürtlerin çoğu gibi Irak'taki Kürtlerin de uzun süredir hayalini kurdukları bağımsız devleti ziyadesiyle andırıyor. Bir zamanlar bölgedeki bakım Kürt grubu olarak görülen PKK, birdenbire geri plana düşme korkusuna kapıldı.

Bölgedeki ülkelerin —ve ABD'nin— üzerinde uzlaştığı belki de tek şey, bağımsız Kürdistan'ın iyi bir fikir olmadığı fikri. Kurulacak bir Irak Kürt devleti Irak'ı parçalayabilir; ülkenin geri kalanı ve zengin petrol rezervleri üzerinde kontrol elde edebilmek için öteki etnik ve dinsel grupları şiddetli bir savaşa itebilir. Irak'la sınır komşusu olan Türkiye, İran ve Suriye'nin ise başka kaygıları var: Her birinin sınırları içinde ulusalcı Kürt hareketleri mevcut ve bunlardan bazıları silahlı. Kuzey Irak'ta ortaya çıkacak bir Kürt devleti, başka yerlerdeki Kürt eylemcileri de yüreklendirir.

Kürt azınlığın uzun süredir ayrımcılığa uğradığı ya da baskıya maruz kaldığı öteki ülkelerde de durum giderek gerginleşiyor. Kürtlerin, 18 milyonluk nüfusun %10'unu oluşturduğu Suriye'de, güvenlik güçleri ve Suriye Araplarıyla Kürtler arasında şiddetli çatışmalar başladı. Suriyeli Kürtler bir zamanlar PKK'ya bağlılıklarını bildirmişti; fakat bu bağlılık, Öcalan ülkeden çıkarılıp grubun eylemleri tamamen yasaklandığında son buldu. Şimdi, etkin temsilden yoksun, demokratik değişimden çok da umutlu olmayan Suriye Kürtleri, seslerini yükseltmeye başladılar. Kendi devletlerini istemiyor olabilirler —en azından şimdilik— ama siyasal ve etnik temelli haklarını istiyorlar. Bunlar, Arap milliyetçisi otoriter Suriye devletinin temellerini tehdit eden talepler.

Durum, 68 milyonluk nüfusun yaklaşık %7'sini Kürtlerin oluşturduğu İran'da da çok farklı değil. İran'daki Kürt hareketi Saddam Hüseyin'in devrilmesinin ardından yükselişe geçti; Kürtler, Irak'ta kendileriyle aynı etnisiteden olan topluluğun politik kazanımlarından yana kalabalık gösteriler yaptılar. PKK, kısmen 1990'larda İran'ı arkasına alabilmek için, İran Kürtlerini göz ardı etmişti; ne var ki Tahran, Öcalan yakalandığında desteğini kesti. Şimdi PKK, etkin olarak İran Kürtlerinin desteğini kazanmaya çalışıyor. İslami rejimden, siyasal özgürlüklerle ilgili taleplerine yıllardır cevap alamayan İranlı Kürtlerin de bu sese kulak verdiği söylenebilir. İran Kürtlerinin PKK'yla bağlantılı PJAK'ı (Kürdistan Özgür Hayat Partisi) Kuzey Irak'taki Kandil dağlarında PKK'nın yanında konuşlanmış durumda. PJAK'ın silahlı güçleri, İran askeri kuvvetlerinin etkili bir düşmanı haline geldi. Askeri birlikler, 2006 yılı ortalarında, isyancıları dışarı sürmek için dağdaki menzillere kısa süreli silahlı baskınlar ve bombardımanlar düzenlemeye başladı.

Kürtler dünyanın en kalabalık devletsiz halkı ve yaklaşık yarısı Türkiye'de yaşıyor; dolayısıyla buradaki mücadele bölgedeki daha geniş Kürt sorununun çok önemli bir bileşeni haline geliyor. PKK'yı ve Türkiye'deki Kürtlerin taleplerini anlamak, dünyanın bu sorunlu coğrafyasında ABD'nin istikrarlı politikalar oluşturmada karşılaştığı güçlükleri anlamak için de temel önemde. Irak'taki kriz ve buradaki potansiyel Kürt ayrılıkçı hedefleri, bölgedeki 28 milyon kadar Kürt'ün, onları yöneten hükümetler ve bölgedeki gelişmeleri etkilemeye çalışılan Batılı güçler için, daha uzun bir süre istikrarsızlık kaynağı olacağını gösteriyor.

Bu kitabı yazma fikri, Öcalan'ın yakalanmasının ardından geldi. Öcalan'ın yeni, uysal duruşu ve militanlara yaptığı silahsızlanma çağrısı PKK militanlarını hayal kırıklığına uğratmış ve gruptan kopmalar başlamıştı. Cesareti kırılan ve geçmişleriyle yüzleşmeye başlayan tanınmış militanlar, şimdi konuşmaya yanaşıyorlardı. İlk kez, Türk ordusunun açıklamaları ya da gözaltındaki PKK militanlarının ifadeleri dışında, doğrudan doğruya hareketin içinde yer alanlardan ayrıntılı bilgi almak mümkün olmuştu.

Başlarken Bir Devlet Hayali

25 Kasım 1978 gecesi [Lice ilçesine bağlı] Fis köyünde toplanan yirmi kişinin çoğu iki yıldır, yeni bir siyasal partinin kuruluş çalışmalarını yürütüyordu. Şimdi, sayısız toplantı ve konuşmanın ardından, parti programını resmen kabul edeceklerdi. Bu, parlamento seçimlerinde adaylarını seçim sathına sürecek bir parti değil, Türkiye devletine karşı silahlanacak yasadışı bir parti olacaktı. Türkiye'nin güneydoğusunda bağımsız bir Kürt devleti kurmak üzere savaş başlatmayı planlamışlardı. Yeni Kürt devleti, Kürdistan olarak adlandırdıkları Irak, İran, Türkiye ve Suriye'nin ortak sınır alanlarını kapsayan bölgenin diğer kesimlerinin özgürleşmesi için de bir model oluşturacaktı. Esas amaçları bölgedeki Kürtlerin tamamı için özgürlüktü.

Kürtlerin yaşadığı ülkelerin hiçbiri demokratik niteliğe sahip değildi. Bu nedenle, siyasal sistem içinde kalınarak, daha geniş haklar ya da özerklik elde etmek için verilen uğraşlar daima sonuçsuz kalmıştı. Eylemciler, ya hareket alanı bulamadıkları için kendi kendilerine vazgeçiyor ya da tutuklamalar ve sürgünler marifetiyle etkisizleşiyorlardı. Hükümetler, taleplere karşılık verdikleri takdirde, Kürtlerin (ve öteki azınlıkların) bağımsızlık mücadelesi başlatmalarından korkuyordu. Öte yandan, Kürtlerin amaçlarına yönelik mücadele girişimleri de sürekli olarak başarısızlığa uğruyordu. Zira devletler çok güçlüydüler; Kürtlerse sağlam bir duruş sergileyemeyecek denli parçalanmışlardı.

Bununla birlikte, bölgedeki devletler Kürt isyancı grupları, komşu bir ülkeyi tehdit etmek ya da bir bütün olarak Kürt hareketini zayıflatmak gibi çıkarları doğrultusunda kullanmaktan da geri durmuyorlardı. İran, Bağdat'ı baskı altında tutmak amacıyla, belli aralıklarla da olsa, Iraklı Kürt savaşçılara silah ve güvenli barınma imkanı sağlıyordu. Buna karşılık, Iraklı Kürt isyancılar, Irak'a iltica etmek isteyen İranlı Kürt isyancıların hareket alanını sınırlandırmayı kabul etmişti. Suriye, Irak rejimini zayıflatma umuduyla, Iraklı bir Kürt grubun Şam civarında etkinliklerini sürdürmesine izin veriyordu. İran'ın desteklediği bir hizbi devre dışı bırakmak amacıyla, Iraklı bir Kürt hizbe yine Irak tarafından arka çıkıldığı bile olmuştu. Kendi Kürt azınlığını en keskin kısıtlamalara maruz bıraktığı görülen Türkiye ise, rakip bir Irak Kürt gücüne karşı taarruzunu kolaylaştırabilmek için, Iraklı bir Kürt milis gücünün oluşumuna açıkça göz yummuştu. Bölgenin genelinde durum bütünüyle olumsuz bir noktaya sürüklenmişti ve Kürt grupları birbirlerinin en tehlikeli düşmanı olmuşlardı. Daha sonraki bir dönemde eski Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin büyük bir memnuniyetle, Kürt örgütlerin iflah olmaz bir biçimde bölünmeye devam ettikleri ve yabancı güçlerin kölesi oldukları sürece, hiçbir şey elde edemeyeceklerini söyleyecekti.

BİRİNCİ KISIM Öcalan, Kürtler ve PKK'nın Başlangıcı

1. PKK'nın Kökenleri: 1949-1976

Tarihçe

1923 yılında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra Kürt ulusalcılar devlet otoritesine karşı ayaklanmıştı. İsyanlar çok sert bir biçimde bastırılmış ve Kürt tarihiyle kimliğini ortadan kaldırmak üzere bir dizi yasa yürürlüğe konmuştu. Kürtçe köy isimleri Türkçe olanlarla değiştirilmiş, o vakte kadar coğrafi bir bölgeyi ifade etmek üzere kullanılan "Kürdistan" sözcüğü kitaplardan çıkarılmış ve dilin kendisi de tamamen yasaklanmıştı.

Türk ordusu 1960 yılında, Başbakan Adnan Menderes'in güçlenen otokratik yönetimine son vermek üzere bir darbe yaptı. İronik olan, eğitilmiş seçkinlerin arka çıktığı darbenin, yurttaşların görüp görebileceği en liberal dönemin önünü açmış olmasıydı. Bir grup akademisyene yeni anayasayı hazırlama görevi verildi. Ortaya çıkan metin, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana sınırlandırılmış bulunan dernekleşme, yayıncılık, sendikal örgütlenme ve grev hakkı gibi alanlarda geniş özgürlükler sağlıyordu.

Türkiye İşçi Partisi (TİP) yasal bir sosyalist parti olarak 1961'de kurulmuştu. Partinin, sosyal ve ekonomik eşitlik ile adalet mesajlarıyla Kürtleri etkilemesi ve desteklerini kazanması şaşırtıcı değildi. Ne var ki, Kürt meselesi hala o denli hassastı ki, parti on yıldan uzun bir süre bu konuya mesafeli kaldı. Kimi Kürt eylemciler yeni liberal atmosferi doğrudan doğruya sınavıp hayal kırıklığına uğradı. Devlet, editörlerle

yazarları komünizm ya da bölücülükle suçlayarak, dergileri ve Kürtçe gazeteleri kapatmakta geç kalmadı. Öyle görünüyordu ki Türkiye'nin liberalleşmesi buraya kadardı.

Fakat çok geçmeden Türkiye'nin hep korktuğu şey başına geldi; Irak Kürt mücadelesi sınır ötesine sıçradı. 1958'de Irak monarşisi devrildikten sonra kurulan yeni Irak hükümeti, Kürt lider Molla Mustafa Barzani'nin, sürgünde olduğu Sovyetler Birliği'nden dönmesine izin vermişti. Barzani, 1940'ların başlarında Irak'ta isyan başlatmış, aynı zamanda 1946 Mahabad-İran Kürt Cumhuriyeti'nin müdafaasına destek olmuş ünlü bir savaşçı, ulusalcı bir figürdü. Ne isyanın bastırılması ne de Sovyet destekli Mahabad Cumhuriyeti'nin bir yıl bile ayakta kalamaması önemliydi; Barzani Kürtler nezdinde gerçek bir kahraman mertebesine yaklaşmış tek figürdü; Irak'a dönüşü de bütün Kürt ulusalcıları canlandırdı. Fakat Bağdat'la kurulan ilişkiler, Kürtlerin özerklik talepleri nedeniyle üç yıl içinde çöktü ve Barzani yeni bir isyan başlattı.

Bu ayaklanma Türkiye'deki Kürtleri de harekete geçirdi; 1965 yılında bazı Kürt gruplar Türkiye Kürdistan Demokratik Partisi'ni (TKDP) kurdu. Devletin 1938'de bastırıldığı son isyanın ardından bu, Türkiye'de kurtulan ilk Kürt ulusal partisiydi. Türkiye sınırları içinde bir Kürt federasyonunu hedefliyor ve en azından teorik olarak, bu hedefe ulaşmada silahlı eylemi savunuyordu. Parti, ideolojik olarak Barzani'nin partisine yakındı, fakat Kürtlerin birliğine ilişkin sorunlar kısa süre de kendini gösterdi: Türkiye'deki partinin, Barzani'ye destek olma teklifinde bulunduğu mektubu yanıtız bırakıldı. Parti üyeleri bunu, Barzani'nin Türkiye'yle ilişkisini bozmaktan çekindiğine dair bir işaret olarak değerlendirdiler.

Parti Türkiye'deki Kürtler tarafından da pek tutulmuyordu. Kürt gençleri, TİP'in savunduğu, üniversitelerde yayılan sol fikirlerin etkisi altındaydı. Öte yandan TKDP, Barzani'nin de taşıdığı geleneksel muhafazakar yaklaşımı yansıtıyordu; parti genel sekreteri Faik Bucak, Güneydoğulu zengin, toprak sahibi bir ailedendi. 1966'da Bucak'ın öldürülmesi de partinin çalışmalarını etkili bir biçimde yürütme ve desteğini genişletme yeteneğini zayıflatmıştı. (Olayın nedeni görünürde kan davasıydı, ama birçok Kürt bu cinayetin arkasında devlet güçlerinin olduğuna inanıyor).

Durumlarını daha iyi kavramak isteyen Kürtler böylece, kendilerini ifade olanağından yoksun kaldılar. Giderek güçlenen Türkiye solu, devlet politikalarının önemli bir bölümüne yüksek sesle muhalefet etse de, Kürt meselesinde görece sessiz kalıyordu. Mücadelelerini sol içinde sürdürebileceklerini umut eden Kürtler hayal kırıklığına uğruyorlardı, fakat gidebilecekleri başka bir yer de yoktu.

"O zamanlar ayrı bir örgüte sahip olmayı düşünmedik," diyor siyasete TİP'le başlayan Kürt eylemci Kemal Burkay. "Türkiye'de değişim yaratmak ve demokrasiye, Kürt haklarına kavuşmak, iki halkın birlikte çalışmasına bağlıydı. Türkiye solunun hakiki bir Kürt programına sahip olmadığını ancak zaman içinde anladık."

Kürtler kendi yolunu çiziyor

1960'ların sonlarına gelindiğinde, öğrencilerin öncülüğündeki sol, şiddete başvurmaya başladı ve Kürt öğrencilerle entelektüeller de kendi örgütlerini kurdu. Devlet tarafından kapatılmaya karşı bir önlem olarak "Kürt" yerine "Doğu" ifadesini kullanan Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO), Kürtleri ilgilendiren sosyal ve kültürel mevzuları ele alma niyetindeydi. Grup, o vakitler çok ilgi gören Marksizm'i Kürtlükle harmanlayıp, Türkiye'de Kürt siyasal kimliğinin gelişiminde yeni bir döneme damgasını vurdu.

Kimi DDKO üyelerinin bağımsız bir Kürdistan hayalini taşıması muhtemelse de, bu grubun perspektifi diğerlerine göre, Kürtlerin kültürel hakları için yapılan örtülü çağrılarının ancak sönük bir ifadesiydi.

1968'de, TİP'in büyümesini engelleme amacı taşıyan bir seçim yasasının yürürlüğe girmesi, yasal politik sistem içinde yürütülecek bir mücadelenin hiçbir kazanım sağlayamayacağı tezine güç kazandırdı.

12 Mart 1971'de, on yıl içinde ikinci kez müdahale yapıldı. Bu kez amaç, radikalizmi silip atmak ve liberal 1961 Anayasasıyla yasaları, şiddet eylemlerinin yeniden ortaya çıkmasını engelleyecek biçimde yeniden düzenlemektir. Müdahalenin yapılmasından bir buçuk ay sonra ilan edilen sıkıyönetim döneminde bazı TİP'liler, komünizm propagandası yapmak ve Kürt ayrılıkçılığını desteklemekten tutuklandı.

Askeri müdahaleden kısa bir süre sonra Öcalan hayatında bir değişiklik yapmaya karar verdi: İstanbul'daki işinden ayrıldı, Ankara'ya taşındı ve Ankara Üniversitesi'nin prestijli Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne kaydoldu.

Siyaset, her zamanki gibi

Ankara, Kürtlere eğitim olanakları sunmanın asimilasyonu hızlandıracağını umuyordu. Türkçe ve tarih, onların dili ve onların tarihiymişçesine öğretilecekti. 1961 yılında, Kürt çocukları kendi çevrelerinden koparıp tamamen Türk bir ortamda eğitmek üzere, özel yatılı bölge okulları kuruldu. Fakat bu girişim, beklenilen aksine, Kürt kimliğini güçlendiren bir etki yarattı.

Eylemci Öcalan

1974'te sivil yönetime geçilmesinin ardından Öcalan, sosyalizmi savunan yeni bir öğrenci örgütlenmesine, Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği'ne (ADYÖD) katıldı. Bu örgütü, planladığı yasadışı eylemlerin yasal vitrini olarak kullanmayı düşünüyordu. O ve arkadaşları, Kürtlerin ulusal hakları için savaşabilecekleri bağımsız bir örgüte ihtiyaçları olduğuna bütünüyle inanmışlardı. Aynı zamanda, Türk ve Kürt sosyalistlerin ortak davaları için savaşıp devrimi birlikte gerçekleştirebileceklerine inanmaları, bu kanaatlerini değiştirmiyordu. Öcalan, gerekli bağlantıları ADYÖD aracılığıyla yavaş yavaş kuracağını umut ediyordu.

Öcalan'ın yeni örgütü kısa sürede şekillendi. 1975 yılında Öcalan ile aşağı yukarı 15 arkadaşı, Ankara Dikmen'de yaptıkları bir toplantının sonucunda üniversiteyi tamamen bırakıp bağımsız Kürt devleti için mücadele verecek Marksist-Leninist bir grup kurmaya karar verdiler.

Henüz emekleme aşamasındaki grup, gazete ya da dergi yayınlamamaya karar verdi; zira yoksullar bu yayınları satın alamayacak, okuma yazma bilmeyenlere ise ulaşma şansları olmayacaktı. Bunun yerine, istedikleri desteği alabilmek için Güneydoğu'daki Kürtlerle birebir görüşmeler yapacaklardı. Hem Kürt hem de Türk radikal grupların, tezlerini yayabilmek için bir tür yasal vitrine ihtiyaç duydukları bir dönemde, bu son karar gayet sıra dışıydı. Fakat önemliydi de. Büro kiralamak, matbaa makineleri edinmek için para bulmak ya da bu tür radikal dergilere açılan sayısız davayla uğraşmak yerine Öcalan ve yandaşları, vaat ettikleri devrime odaklanabileceklerdi.

1975 yılında Sovyet yanlısı ayrılıkçı bir Kürt grup olarak kurulan Devrimci Demokratik Kültür Derneği'nin (DDKD) eski bir başkanı, Ocak 1976'da Öcalan'ın Ankara toplantılarından birine katılmayı kabul etti. Konuşmacıları dinledikten sonra, bu tür bir örgüte asla katılmayacağını Öcalan'a açıkça söyledi.

Adamın kendisine, "Eğer Türkler duyarsa sizi üç ayda duman ederler," dediğini anımsayacaktı Öcalan.

Yapayalnız

Öcalan, Kürt eylemcilerden hiçbirinin desteğini almayı başaramadı. ... Çoğu Öcalan'ı, devrimci olmaktan çok, aşırı sert, biraz eğitimsiz ve epey toy bir kişi olarak görüyordu.

Öcalan alanda yeni değildi ama bilindik bir geçmişi yoktu.

Öcalan'a göre çok daha kıdemli olan ve on yıllardır örgütlenmelerde yer alan Kemal İbrakay, başından beri Öcalan'ı hareketin dışında tutmaya çabalayan en önemli eylemcilerden biri oldu. İbrakay, aftan sonra Türkiye'ye dönüşünden itibaren, yeni bir sosyalist Kürt partisi kurma planlarını hayata geçirmeye uğraşmıştı. Parti, bağımsızlığı amaçlamakla birlikte, dönemin ruhuna aykırı bir biçimde, şiddete dayalı olmayan yöntemleri benimseyordu. İbrakay'ın kurduğu Kürdistan Sosyalist Partisi (grup gazete çıkarmaya başladıktan sonra daha çok Özgürlük Yolu adıyla ya da Kürtçe baş harfleri olan PSK kısaltmasıyla anılacaktı) eski TİP'in birçok önemli mensubunu da bünyesine katıp 1970'lerin sonlarındaki en büyük Kürt gruplardan biri haline gelecekti.

2. Önder Abdullah Öcalan, 1975-1980

Mart 1975'te, Kürt ulusal hareketi, İran Kürt bölgesindeki Mahabad Cumhuriyeti'nin 1946'daki çöküşünün ardından ikinci büyük darbeyi aldı. Askeri becerisi ve ulusalcı tutkusuyla, Irak'ın kuzeyinde Kürt özerkliği için Bağdat'la neredeyse 15 yıl boyunca kesintili bir silahlı mücadele sürdüren Iraklı Kürt lider Molla Mustafa Barzani, nihai ve kesin yenilgiyi kabul etmek zorunda kalmıştı. 6 Mart'ta Cezayir'deki OPEC zirvesi sırasında Tahran ve Bağdat yıllardır devam eden sınır anlaşmazlıklarını bir karara bağladılar. Irak'ı baskı altında tutmaya çalışan ABD ve İran tarafından ustaca kullanılan ve silahlandırılan Kürtler, Cezayir Anlaşması'nın sonucunda desteksiz bırakılacaktı. Anlaşmaya varılmasını

takiben yalnızca bir kaç saat içinde İran, Iraklı Kürtlerle birlikte savaşan askerlerini geri çekti; ABD Barzani'yi daha iyi donanımlı ve eğitilmiş Irak taburlarının insafına bırakarak yardımını durdurdu.

Herkes destekçisi olmasa da, Kürt ayrılıkçıları için Barzani önemli bir birleştirici simgeydi. Sahneden çekilmesi, yerini alacak başka birinin önünü açtı.

Öcalan'a göre Barzani'nin yenilgisi, Kürt ulusal hareketinde yanlış olan —kendi örgütü dışındaki— her şeyin bir simgesiydi. Ateşli genç adam, yaşlı Barzani'nin temel kusurunun feodal Kürt toplumundan asla kopamaması ve ABD ile uşağı İran'a yaslanması olduğunu savunuyordu. Daha da kötüsü, Barzani, bağımsızlık talebinde bulunmak yerine özerklik çağrısı çıkarmakla yetinmişti. Öcalan'a göre Barzani hareketinin çöküşü, başarılı olabilmek için ABD ya da Sovyetler Birliği gibi bütün büyük güçlerden uzak durulması gereğinin bir kanıtıydı. Söz konusu yenilgi, aynı zamanda, Kürt toplumunu denetimi altında tutan aşiret liderleriyle büyük toprak sahiplerine karşı gelme zorunluluğunun bir işaretiydi. Öcalan'ın gözünde Barzani, Kürtleri onlarca yıl geri bıraktırmış 'ilkel' ideolojiyi temsil ediyordu.

Yine de Öcalan, en keskin eleştirisini rakibi olarak gördüklerine sakladı. Türkiye'deki Kawa, Özgürlük Yolu, DDKD ile reforma tabi tutulmuş TKDP gibi diğer yeni Kürt grupları, "iş birlikçi" ve "revizyonist" oldukları iddiasıyla reddediyordu. Bağımsız Kürt devleti talepleri yanıltıcı bir vitrin, silahlı mücadele vaatleri birer fantezi ve sol ideolojileri feodal ya da burjuva düşünüşün birer değişkesinden ibaretti. Öcalan'a göre bu gruplar Kürt ulusal hareketi için yüzkarası; önderleri de, kapitalist güçlere ya da Çin, Sovyetler Birliği, ABD ya da Türkiye'nin taleplerine teslim olmuş hainlerdi.

Kervan yolda düzülür

1977 yılbaşının arifesinde, Öcalan'ın "dar kadro"sundan yirmi kadar kişi, iki gün iki gece sürecek bir toplantı için Dikimevi'nde (Ankara) bir araya geldi.

Dikimevi toplantısı, hazırlık aşamasının tamamlanması ve resmi bir ideolojiye sahip, gerçek, profesyonel —elbette yasa dışı— bir örgüte geçiş anlamına geliyordu. Kısa bir süre sonra Öcalan, Güneydoğu'nun ücra dağ köylerini, tozlu şehirlerini dolaşacağı altı haftalık bir yolculuğa çıktı. Takipçilerinin çoğu liderleri olarak gördükleri adamlarla ilk defa yüz yüze geliyordu; hayal kırıklığına uğramadılar.

Öcalan uzun konuşmalar yapmaya meyilliydi ve sömürgeciliğin tarihine, emperyalizmin fenalıklarına, ideolojik kahramanları Marx, Engels ve Stalin'in kuramlarına dair analizleri anlaşılabilir olabiliyordu. Öte yandan, Kürt mücadelesinin geleceğini basitleştirerek anlatma becerisine sahipti.

Bu kaotik iklimde, bir Kürt ulusalcısının kimi destekleyeceğine karar vermesi kolay değildi. Ne var ki, Öcalan'ın kullandığı retorik, öteki gruplarda olmayan güçte bir silahlı mücadele vaadi içeriyordu. Öcalan ve takipçilerine göre, insanların bir ayaklanmaya katılmaya korkmalarının nedeni, 1920 ve 1930'lardaki başarısızlıkla sonuçlanmış isyanları takiben Kürtler üzerinde uygulanan ağır baskılardı. Bu korkunun üstesinden gelebilmek için gerekli olan, hem adanmış hem de güçlü olduklarını kanıtlayacak kararlı bir yaklaşımdı. İnsanlar bir kez grubun silahlı başkaldırı konusundaki ciddiyetini gördüklerinde, mücadeleyi destekleyeceklerdi.

Öcalan, 1977'de Elazığ'da yaptığı, grubun ideolojisine dair yayınlanan ilk broşüre de temel oluşturan konuşmasında, "Eğer bir halk kendi geleceğine sarılır, kendi dilini kullanır ve kültürünü canlı tutarsa, bu da bir başkaldırıdır," diyordu. "Ama gerçek başkaldırı, silahlı olandır."

Türkiye'deki demokratik sistem hiçbir zaman demokratik bir biçimde işlememişti; dolayısıyla, Kürt ulusalcıların yasal sistem içinde kalarak sürdürülecek herhangi bir girişimi reddetmeleri şaşırtıcı değildi.

1970'lerin sonlarında Türkiye'yi pençesine alan siyasal kargaşa, fiili olarak, yasadışı sol ve Kürt gruplara nefes alabilecekleri bir alan sağladı. Yine de, Kürtler hakkında yazmak ya da Kürt devleti propagandası yapmak kati surette yasaktı. Kürt eylemciler, fikirlerini yaymak için hangi aracı seçerlerse seçsinler (bu, bir dergi de olabilirdi), yasaları çiğnemiş olacaktı. Bir süre sonra, özellikle daha genç Kürtler, silahlı eylem yerine bir dergi makalesi yüzünden hapis yatma riskini göze almanın mantıklı olup olmadığını sorgulamaya başladılar.

Eylem

Öcalan'ın takipçileri, Leninizm'den ilham alan bir tutumla, rakip grupları, başarılı bir devrim için zorunlu olduğuna inandıkları tek parti egemenliğine engel addediyorlardı. Öteki gruplar, toplantılar düzenleyerek insanların bilinçlerini devrim yönünde geliştirmeye çalışırken, Öcalan'ın takipçileri devrimi

başlatabilmek için alanı temizleme uğraşındaydı. Bu uğraş, militan bir Türk milliyetçiliğinin propagandasını yapan sağ gruplara yöneldiği gibi, Kürt ulusalcılığına muhalif duran sol grupları ve Öcalan ekibinin önünü açmayı reddeden Kürt grupları da hedefliyordu.

Öcalan ile takipçilerinin, sınırın ötesine, Kuzey Irak'a bakması yeterliydi. KDP lideri Molla Mustafa Barzani'nin Mart 1975'te Bağdat tarafından yenilgiye uğratılmasının ardından, Kürt eylemciler arasındaki ilişkiler hızla bozulmuştu. Böylece, öteden beri rakibi konumun da bulunan Celal Talabani daha sosyalist yönelimli Kürdistan Yurtsever Birliği'ni (KYB) kurmak için iktidar boşluğundan yararlanma fırsatını elde etmişti. Ne var ki Barzani'nin, oğulları İdris ile Mesud ve üst düzey sorumlu Sami Abdülrahman'ın da dahil olduğu halefleri, iktidar alanlarına yönelen bu tehditten elbette hoşnut olmadılar. KDP, 1976'da resmi reforma tabi tutuldu ve iki grup arasında çatışmalar baş gösterdi.

Talabani, üç adamının öldürülmesinin ardından, intikam için harekete geçti. Nisan 1978'de, IKDP üslerine bir saldırı planlamıştı, fakat talimat mektubu Abdülrahman'ın eline geçti. IKYB güçleri, tam kaçak silahları almak üzere Türkiye'ye geçecekleri dağları aştıkları sırada, KDP'nin tuzağıyla burun buruna geldiler. Çok sayıda IKYB savaşçısı öldürüldü ve Talabani'nin iki üst düzey sorumlusu Abdülrahman'ın emriyle infaz edildi. Bu saldırı, iki grup arasında 1990'ların sonlarına değin devam eden güvensizlik, nefret ve meydan muharebelerinin önemli bir nedeniydi.

Türkiye çöküşte

1976 yılında, 104 siyasal cinayet işlenmişken, 1977'de bu sayı 230'a çıktı ve 1979'un ortalarına gelindiğinde, her gün aşağı yukarı 20 kişi öldürülmeye başlamıştı. Artık hedefler arasında ayırım da güdülmüyordu. Bu cinayetlerin sorumlularından pek azı yakalandı; yakalandıklarında da kaçmaları zor değildi. 1978'den itibaren kimi illerde Sıkıyönetim Kanunu'nun yürürlüğe girmesine karşın ordu, şiddeti durdurmak için ne gerekli güce ne de siyasal desteğe sahip olduğunu iddia ediyordu. Bu arada polis teşkilatı da ideolojik bölünme içindeydi; kimi polis memurlarının aşırı sağ ile işbirliği yaptığı iddiaları vardı. 1977'de İstanbul'da toplanan geniş katılımlı 1 Mayıs işçi Bayramı mitinginin, önce Maoistlerce, ardından da civardaki çatılardan açılan ateşle dağıtıldığı iddia edildi. Polisin çıkış yollarına barikat kurmasıyla daha da ağırlaşan panikte, yaklaşık kırk kişi ezilerek ya da vurularak öldü. Cinayetlerin güvenlik güçleri içindeki sempatizanların yardımıyla işlendiğini gösteren nedenler vardı. Bu kanlı olayı, Bozkurtların Alevi topluluklara saldırılarını izledi. Ancak ordunun harekete geçmesiyle sona eren 1978 Kahramanmaraş katliamı da bu saldırıların bir parçasıydı.

12 Eylül 1980 günü sabah 4'te, TRT radyosu askeri marşlar çaldı ve bir spiker, General Kenan Evren'in ordunun yönetime el koyduğunu duyuran açıklamasını okudu.

Üç yıl boyunca, on binlerce solcu, Kürt ve sağcı mahkeme salonlarından ve cezaevlerinden geçecek, tutuklu ve hükümlülere işkence uygulanması sıradanlaşacak ve bütün demokratik muhalefet susturulacaktı. Anayasa bir kez daha yazılacak, Cumhuriyet'in kurucu ideolojisi canlandırılacak ve üniversiteler, yeniden siyasal arenaya dönüşemeyecek biçimde yeniden yapılandırılacaktı. Ne var ki, ülkenin demokratik yönetime geri döndüğü 1984'te, PKK ilk büyük saldırısını planlıyordu.

3. Hayata Kaçış, 1980-1982

Suriye bağlantısı

Suriye'nin Türkiye'den ve Irak'tan gelen Kürt gruplara karşı gösterdiği alicenaplıkla, kendi ülkesindeki Kürtlere karşı tutumu taban tabana zıttı. Şam daima, Suriye Kürtlerinin bağımsızlık isteyeceğinden ya da rejimin istikrarını tehdit edeceğinden korkmuştu. 1960'larda, yaklaşık 120.000 Suriye Kürdü vatandaşlıktan çıkarılmış; mülk edinemedikleri, belli meslekleri yapamadıkları özel otomobil satın alamadıkları ve ülkeyi terk etmek üzere pasaport edinemedikleri bir tür gri bölgede yaşamaya zorlanmışlardı. Suriye, aynı zamanda, komşusu Türkiye'ye benzer biçimde, Kürt siyasal partilerine yasak koymuş ve Kürtçe yayınlarla eğitimi sınırlandırmıştı. Suriye'deki Kürt azınlık bu kısıtlamalar altında acı ve öfke doluydu; fakat Esad'ın başında olduğu zalim, otoriter sistem içinde çok fazla seçenekleri yoktu.

Molla Mustafa Barzani'nin mücadelesinin de sona ermesiyle beraber, Suriye Kürtleri başka bir odaya bağlanmaya hazır hale geldi.

Avrupa'da PKK

21 Mart 1982 gecesi, yani Kürt yılbaşında, PKK tutuklusuz Mazlum Doğan hapishane koşullarını protesto etmek için kendini astı. 18 Mayıs'ta, dört PKK tutuklusuz kendini yakarak öldürdü. 14 Temmuz 1982'de, PKK tutuklusuz ihlallere son verilmesi talebiyle ölüm orucu başlattı; grubun üst düzey kadrosundan dört kişi öldü. Türkiye'de Kürt tutuklusuzların gördüğü kötü muameleyi aktaran haberlere PKK tutuklusuzlarının direniş de eklenince, grubun ismi hızla duyulmaya başladı.

Kuzey Irak'ta üs inşası

1979'da İran'da Şah rejiminin devrilmesi ve 1980 yılında Irak'ın İran'a saldırması, Iraklı Kürt partilere eskiden sahip oldukları imkanı yeniden sundu: Bir kez daha, büyük bölgesel güçler açısından işlevsellik kazandılar. KDP, yeni yönetimden özerklik elde etme çabasında İranlı Kürtlerin isyanını bastırmak için yardıma ihtiyaç duyan İran İslami rejimiyle yakın bağlar geliştirdi. Öte yandan, Talabani'nin KYB'si, sol bakış açısını paylaştığı İranlı Kürt KDP'nin bir müttefiki haline gelmişti ve İranlı Kürt isyancılara Mahabad şehrine düzenledikleri saldırılarda yardım ediyordu. Bir yandan, iki Iraklı Kürt grup birbiriyle savaşıyordu.

Özellikle Barzani'nin partisi, kontrol alanını İran sınırından, Behdinan adıyla bilinen Türk sınır bölgesine deşin genişletti; köylüler de Barzani'nin silahlı güçleri korumasında evlerine dönmeye başladılar. Talabani'nin savaşçıları, Soranice konuşulan ve KDP denetimindeki sınır bölgesinin güneyinde kalan Süleymaniye civarında daha güçlüydü. İki rakip grup, savaşçıların, bundan böyle bölgede birbirlerine rahatsızlık vermeden hareket edebileceği hususunda anlaşmış da, aradan henüz bir yıl geçmeden, Nisan 1983'te çatışmalar yeniden başladı.

Öcalan Irak'ta Kürtler arasındaki çatışmalarla pek ilgili değildi; bunun yerine, Kuzey Irak'ta ekibini güçlendirmeye çalışıyordu. Az sayıda PKK militanı İran-Irak Savaşı'nın başlamasından hemen evvel İran'a gitmiş, Türk sınırına yakın KDP kamplarına yerleşmişlerdi. Grupların bu tür sınırlı ortaklıklarına sıkça rastlanıyordu ve Iraklı savaşçıları uzun süredir en güçlü ve etkin grup olduklarından, Türkiye'den gelen Kürt gruplara ev sahipliği yapıyordu. Fakat PKK'nın bir ara istasyondan daha fazlasına, Kuzey Irak'tan Türkiye içine saldırı düzenleyebileceği ve gerekirse geri çekilebileceği bir serbest koridora ve derme çatma da olsa üslere ihtiyacı vardı. 1982 yazında İsrail'in Lübnan'ı işgali nedeniyle Bekaa'daki durum istikrarını tamamen yitirmişti. Suriye'ye, iltica etmek için uygun bir yer olmakla birlikte, saldırıları başlatmaya elverişli değildi Suriye'yle Türkiye arasındaki arazi fazlasıyla düzlüktü ve her ne olursa olsun, Şam, PKK militanlarının kendi sınırları için de barınarak savaşmasını istemiyordu. Zira bu, Türkiye'yi fazlasıyla kızdırmak anlamına gelecekti.

Öcalan, Türkiye'ye ulaşabilmek için Kuzey Irak'a, özellikle de Barzani'nin KDP'since kontrol edilen bölgeye ulaşması gerektiğini anladı ve Barzani ailesine karşı sergilediği olumsuz tavrı değıştirdi. Öcalan'ın Molla Mustafa Barzani'ye yönelik sert eleştirileri, KDP liderinin ölümüyle tartışılabilir hale gelmişti. Öcalan, zaten her koşulda, pratik gerekleri ideolojilerin önüne koymaya dikkat ederdi. 1982 yılı içinde Öcalan, Mesud Barzani'yle, Barzani savaşçıların kontrolündeki sınır bölgesini PKK'nın kullanabilmesi yönünde bir anlaşmaya vardı. Bir yıl sonra resmileşip duyurulan anlaşmaya göre, KDP, Kuzey Irak'ta kamplar kurabilmeleri için Öcalan'ın militanlarına mekan sağlıyor ve Türkiye'ye geçişleri sırasında kendi denetimindeki alanda militanları durdurmamayı kabul ediyordu.

Bu anlaşma, PKK'nın Türkiye içinde savaş başlatma planları açısından hayati nitelikteydi ve örgütün Suriye'yle bağlarından daha önemli değışse bile, en az onun kadar önemliydi. Söz konusu anlaşma olmaksızın PKK, düşman Türk topraklarında gerilla savaşını başlatıp sürdürmek gibi imkansız bir işle başa kalacaktı.

PKK derhal, yeni anlaşmanın sunduğu imkanlardan yararlanmaya başladı. Ana kampını, İran, Türkiye ve Irak sınırları arasında bulunan ve üçgen diye bilinen alanın kıyısında, vadi ve dağlardan oluşan bir cep olan Lolan'da inşa etti. Lolan KDP savaşçıları için her zaman önemli bir üs olmuştu ve Türkiye sınırına yakınlığı, bu cebi PKK için mükemmel kılıyordu.

Diğer örgütler sahnedan çekiliyor

Kürtler arasında, Öcalan'ı belki de en keskin ve etkili biçim de eleştiren kişi olan Kemal Burkay, 1980 öncesi PKK eleştirisi sinin güncellenmiş ve genişletilmiş yeni baskısını çıkardı. Mart 1983'te yayımlanan kitap, başlangıcından bu yana PKK eylem ve açıklamalarının analizinde başarılı, ama dayatmacı bir tavır içeriyordu. Burkay, PKK'nın kesinlikle başarısız hareket olduğunu iddia ediyordu: Hareket, "bilinç

seviyesi düşük eğitimsiz insanlar"dan oluşuyordu ve uygun bir eğitimden geçmeleri durumunda Öcalan'a bağlılıklarının son bulması muhtemeldi.

Öte yandan, Öcalan'ın solcu Türk ortağı Dev-Yol içindeki militanlar, PKK'yla girdikleri işbirliğini gözden geçiriyorlardı. PKK'nın şiddete dayalı teamüllerine geri dönmekte olduğuna dair rahatsız edici belirtiler mevcuttu. Ortadan kaybolan kimi PKK üyelerinin kendi örgütlerince yakalandığına dair söylentiler dolaşıyordu. Burkey'in Avrupa'daki KOMKAR Derneği. Akyol'la bağlantıya geçip, zorla alıkonulan PKK militanlarının bir listesini verdi.

Akyol, politik otobiyografisinde, "PKK kendi insanlarını yakalamaya başlamıştı ve başlarına ne geleceğini kimse bilmiyordu," diye açıklıyor. "Abdullah Öcalan'a sert bir mektup yazdım. İnsanları hemen serbest bırakmasını... ve yaptığımız anlaşmalara aykırı hareket ettiğini söyledim ... [Aksi takdirde] PKK'yı ifşa edeceğiz."

Fakat Öcalan Akyol'un tehditlerine aldırış etmedi. Dev Yol, PKK'yla işbirliği yapmayı kabul ettiği zamanki gücünü ve politik bağlılığını kaybetmişti. "Apo üzerinde pek etkisi olamadı, çünkü biz [Dev-Yol] artık güçlü bir politik örgüt değildik," diye yazıyor Akyol. "Dağılmanın eşliğindeydik."

Süreç içinde, silahlı mücadele planları, Akyol'un da içinde bulunduğu kimi Dev-Yolculara gerçekçi görünmemeye başladı.

Dev-Yol içindeki tartışma, bir anlamda öteki militan örgütlerdeki tartışmaları da yansıtıyordu. Söz konusu grupların karşı karşıya bulunduğu temel soru, silahlı mücadelenin hala uygulanabilir, hatta mümkün olup olmadığıydı. Ortada olan gerçek, bütün ateşli söylemlerine karşılık, herhangi bir grubun Türkiye içinde, destek tabanı oluşturmak bir yana, hiç bir şey yapamamış olduğuydu. Darbeden evvel solcu, sağcı ve Kürt militan gruplarca tırmandırılan şiddet ülkeyi terörize etmişti; üstelik Türkiye'deki halkın çoğunluğu zora dayalı huzur ortamından hoşnuttu.

"Bunu kendisiyle tartıştım; aptal bir adam değildi," diye devam ediyor Akyol. "Orada daha fazla kalırsa, bölgedeki devletlerin kuklası olacağını söyledim. 'Elbette bunu biliyorum, ama zamana ihtiyacım var. Beni kullanmak istediklerini biliyorum, ama ben de onları kullanacağım,' diye yanıt verdi."

1983 yılının sonlarında, Dev-Yol, yeni talepleri kabul etmektense insanlarını Suriye'den geri çekmeye başladı. "Suriyeli yetkililer önerilerine sıcak bakmadığımızı anladılar," diye anımsıyor Akyol, "ve biz ayrılırken de sorun çıkarmadılar." Dev-Yol'un bu kararı, devrimci planlarına apaçık bir darbeydi, fakat söz konusu planlar zaten artık gerçekçi görünmüyordu. Grup, bu çok temel mesele yüzünden parçalanıyordu: Akyol, hem silahlı mücadele rüyasından hem de bunu yürütecek merkezi iç örgütlenmeden vazgeçmeye karar veren hizbin öncülüğünü yapıyordu. PKK'yla ortaklık böylece nihayete erdi.

"PKK uzun erimli bir silahlı mücadele örgütlediğinden, Öcalan, bir adım 'geri' çekilmemi ihanet olarak yorumladı," diye yazıyor Akyol.

Bu büyük ölçüde, yirmi yıldan fazladır süren radikal Türk devrimci deneyiminin de sonu anlamına geliyordu. Dev-Yol'un aldığı kararlarla birlikte, hemen hemen bütün Türk solu silahlı mücadele planlarından vazgeçti ya da belirsiz bir süre için askıya aldı.

4. Savaşa Giden Yol, 1982-1984

Türkiye hazırlıksız yakalanıyor

Generaller 1970'lerin sonlarındaki istikrarsızlığın sorumluları olarak görülen kesimleri cezalandırmakla kalmamış, kargaşaya mahal verdiğini düşündükleri yasaları da değiştirmişlerdi. Bu amaçla, darbeyi takiben kurulan yönetici organ niteliğindeki Milli Güvenlik Konseyi, Türkiye'nin hukuki, siyasi ve ideolojik sistemlerini yeniden yapılandırmıştı. Anayasa; ifade, hareket, dernekleşme, dahası bilimsel araştırma özgürlüklerini açık bir biçimde sınırlandıracak doğrultuda yeniden yazılmıştı. Yapılan değişikliklerde özgürlüğü kısıtlamanın temel gerekçesi devletin birlik ve güvenliğini korumaktı. Bu iki belirsiz kavram yetkililerce ihtiyaç duydukları çerçevede yorumlanabiliyordu; nitekim bu üç yıl içinde, bu sınırlayıcı düzenlemeler, ordunun eylem alanı açısından kritik olduğu düşünülen çok sayıda ve çeşitli etkinliğin engellenmesi için uygulandı.

Genelkurmay başkanı ve darbenin öncüsü Kenan Evren, anılarında, "Toplumun güvenliği için kimi kişisel hakları feda etmek zorundayız," diye yazıyor.

Sürgünde, hapiste ya da dışarıdaki Kürt eylemciler, Türkiye'nin yeniden kurulan demokrasisi içinde hareket edebilecekleri bir alan olduğunu düşünmüyorlardı. Aslında, etnik kimliklerinin tanınacağına inanmaları için de hiçbir neden yoktu. Askeri yöneticilerin hazırladığı yeni anayasa, her Türkiye vatandaşının Türk olduğunu belirtiyor, bir diğer madde devlet dilini Türkçe olarak tanımlıyor ve bir başka maddede de bu maddenin hiçbir zaman değiştirilemeyeceği ifade ediliyordu. Siyasal Partiler Kanunu'nda, Türkiye'de azınlıkların mevcudiyetini iddia etmek yasaklanıyor, dahası, "Türk olmayan kültür ve dilleri koruma [ya da] geliştirme"ye izin verilmiyordu.

Aslında, askeri rejim sırasında çıkarılan 2932 sayılı özel kanun, Kürtçe sözcüğünü kullanmaksızın Kürt dilinin bütün kullanımlarını yasaklıyordu; buna göre, Kürtçenin öğretilmesi ve hatta kullanılması bile mümkün değildi. Kürtçeye karşı böylesi bir korkuyla yaklaşılması yeni değildi; yeni olan, etnik kimliğin en küçük dışavurumlarını bile engelleme doğrultusundaki anayasal ve yasal düzenlemelerin kapsamıydı.

Yeni Türkiye'de, generallerin koydukları kurallar doğrultusunda, Kürt kültürel, dilsel ve siyasal kimliği yasal olarak silindi. Çocuklara Kürtçe isim vermek, Kürtçe türkü söylemek ve elbette devlet dairelerinde Kürtçe konuşmak gibi kültürel kimliğin en basit ifadeleri, bölücü eylem olarak görülmeye başladı. Kürtler, resmi, kamusal alanda Kürt olarak bulunamamaya başladı. Öyle ki, PKK saldırısından iki ay sonra bir Kürt köyünü ziyaret eden bir Türk gazetecinin yazabildiği, ancak, oradaki köylülerin Türkçeyi çok büyük güçlkle konuşabildiği idi. Çok iyi konuşabildikleri dile, Kürtçeye dair herhangi bir ibare yoktu. Kürt kimliğine ilişkin yasaklamalar öyle eksiksizdi ki, yönetici güçlerin, Türkiye'de bir Kürt sorunu olduğunu unutmaları garip kaçmazdı.

İKİNCİ KISIM PKK'nın Güç Takviyesi

5. Sadakat ve Şiddet, 1985-1990

Ölüm emrini veren her zaman Öcalan'ın kendisi değildi; fakat emri vermediği durumlarda, belli insanların yok edilmesini zorunlu kılan bir hava yaratıyordu.

"Hainlerin öldürülmesi kuraldı," diyor bir PKK militanı, omzunu silkerek. "Hainlikle damgalanmış birinin öldürülmesini kim sorgulayacaktı ki?"

Yine bir merkez komite üyesi olan Haki Karer de hayatta kalabilmeyi başarabildi, ama yalnızca bu kadarını yapabildi... 1982'de yakalanıp Lolan'a gönderildi, ama dikkatsiz bir nöbetçi sayesinde kaçmayı becerdi. Ardından kendisinden sorumlu olan nöbetçi de kaçtı. Karer, kamptan kaçışının ardından İsveç'ten sığınma hakkı elde etti; PKK pratiklerini ve liderini afişe etmek üzere Semir'in ekibine katıldı. Semir öldürüldüğünde, Karer de aynı salondaydı. Semir'in öldürülmesinden kısa bir süre sonra bir Türk gazetesine, "Bu kanlı örgüte katıldığım için pişmanlık duyuyorum," beyanatını verecekti. "Bu yıllar, hayatımda kara bir leke olarak kalacak."

Bu cinayetler, sonraki birkaç yıl boyunca olacakların da yönünü ve hızını belirliyordu. PKK'nın kendini Türkiye içinde inşa etme mücadelesine paralel olarak, Öcalan da örgüt içindeki mevcut ve potansiyel eleştirilere karşı mücadele etmeyi sürdürdü. Öcalan'a göre fikri muhalefet, otoritesi ve PKK üzerindeki denetim gücü için bir tehlikeydi. Pek çok PKK üyesi de, muhalifleri grubun planlarına yönelik bir tehdit olarak görüyordu.

Öcalan bu cinayetlerin arkasındaki itici güç olabilirdi, fakat PKK içindeki birçok insan da yaptığı şeyin doğruluğunda hemfikirdi. "Öcalan yolu çizmişti, geriye kalan bizler de o yolu takip ediyorduk."

Muhalefete karşı bu acımasız bakış açısı, PKK'yı, öteki Kürt örgütlenmelerindeki ideolojik bölünmelere yol açan zayıflamadan korudu. Ama aynı zamanda, Öcalan'ın mevcut diktatoryal iktidarını güçlendirdi ve hızla, gerek Öcalan'ın gerek üst düzey PKK militanlarının, memnun olmadıkları, güvenilmez görünen ya da sadece savaş alanında yüke dönüşen kişilerden kurtulmakta serbestçe kullandıkları bir araç haline geldi.

PKK'nın dostları

Suriye, her zaman için PKK'yla en yakın ilişkiler içinde olan ülkeydi; ancak 1985 civarında Şam bu ilişkileri daha da geliştirdi. PKK'nın, Suriye denetimindeki Bekaa Vadisi içinde yer alan Helve eğitim kampının kontrolünü tamamen ele almasına göz yumuldu. 1982'de İsrail'in Lübnan'ı işgali hem Filistinli hem de PKK'lı militanları daha da kuzeye itmezden evvel, söz konusu kampta, PKK militanları Filistinli gerillalarla birlikte eğitim alıyordu. Buna paralel olarak, Suriye'yle Öcalan arasındaki ilişkiler yoğunlaştı. Şam'ın yabancı militan gruplarla diyalogunun başlıca zemini gizli servisleri ve yerel aracılarsa da, Devlet Başkanı Hafız Esad'ın kardeşi Cemil Esad PKK'yla özellikle ilgilenip Helve kampını ziyaret etti.

Suriye Kürtleri, özellikle de üniversite öğrencileri, PKK ve bağımsız Kürt devleti vaadinden —bu, Türkiye Kürtlerinin devleti olsa da— heyecan duyuyorlardı. Suriye Kürt partileri zorlukla ayakta duruyorlardı; kendi aralarındaki kavgalar ile devlet baskısı arasında etkili bir programı hayata geçirmek için fazla şansları yoktu. Oysa PKK, halen mücadele ediyordu.

PKK'nın Iraklı dostları

Bağdat'ın PKK'yı Türkiye'ye karşı kullanmak gibi bir niyeti yoktu, zira o yıllarda Irak, petrolünün bir kısmını Türkiye'den geçen boru hattı üzerinden ihraç ediyordu; bununla birlikte Bağdat'ın hesabı, Türkiyeli Kürtleri, Mesud Barzani'nin Iraklı Kürt asilerine karşı savaşmaya yönlendirip yönlendiremeyeceğiydi. ... Temel endişe kaynağı, İran'dan silah ve para desteği alan, adamları zaman zaman İranlı kuvvetlerle birlikte kuzeydeki Irak güçlerine karşı savaşan Barzani'ydi. PKK savaşçıları Barzani tarafından kontrol edilen arazide konuşlanmıştı ve KDP'yle kimi anlaşmazlıkları vardı: PKK, bu iki nedenle Bağdat'ın muhtemel ilgisine mazhardı.

1980'lerin sonlarına, yani Irak ordusu Türkiye sınırına yakın bölgelerde kontrolünü yeniden sağlayana değin, Bağdat'ın PKK'yla doğrudan ilişkisi olmadı. İşbirliği, yerel askeri komutanlar düzeyinde kuruldu ve sürdürüldü. Sınırdaki kamplarda bulunan Irak askeri yetkilileri, Barzani'nin KDP güçlerine dair istihbarat karşılığında PKK militanlarını görmezden gelmeyi kabul etti.

Bu tür bir gayri resmi bağlantı, 1991 Körfez Savaşı'na değin devam etti; savaşın başlamasıyla birlikte Irak güçleri Kuzey Irak'tan tamamen çekildi ve güçler dengesi radikal biçimi, değişti.

Irak Kürtleri

Türk ordusu PKK'nın Irak-Türk sınırı boyunca askeri kamplar kurmuş olduğunun farkındaydı ve Ankara, asileri topraklarından atması için Barzani'ye baskı yapıyordu. Barzani olası bir Türk misillemesinden kaygılanıyordu; nitekim 1983 yılında PKK asilerine yönelmiş olması gereken bir Türk hücumunda Barzani üsleri yok edilmişti. Barzani'nin erkek kardeşi İdris, PKK'dan üslerinin yerini değiştirmelerini ve sınıra yakın yerlerde saldırı düzenlememelerini istedi.

KDP'nin İran Urumiye'deki Razhan kampında düzenlenen Ekim 1984 toplantısına katılan Selahattin Çelik, "İdris'in tavrı, Türkiye tarafından baskı altında oldukları ortaya koyuyordu," diyor. PKK, Türkiye'ye geçiş yaptığı yerlerdeki üslerine ihtiyacı olduğunu öne sürerek Barzani'nin isteğini reddetti; fakat yine de aşamalı olarak, Türkiye'nin Iraklı Kürt savaşçılara ve sınıra yakın köylülere misillemede bulunma ihtimalini azaltacak bazı değişikliklere gitti.

Ankara PKK'nın yaptığı üstünkörü değişikliklerle tatmin olmamıştı. Ekim 1984'te, Türkiye dışişleri bakanı, geniş bir askeri heyet eşliğinde durumu görüşmek üzere Bağdat'a geldi. Türkiye de Irak da bölgenin herhangi bir parçasında Kürt bağımsızlığına karşıydı. Türkiye'nin, Kuzey Irak'taki PKK kamplarına baskın düzenleyebilmesinin önünü açan bir anlaşmayı kabul ettirmesi zor olmadı.

Bağdat uzun süredir, önceden Osmanlı hakimiyetinde bulunan ve Arap olmayan (şimdiyse petrol zengini) Kuzey Irak illeri üzerinde Ankara'nın yeniden hak iddia etmeye çalıştığından kuşkulanasına karşın, söz konusu anlaşmayı iki gerekçeyle kabul etti. Birincisi, Irak'ın, Türkiye üzerinden gönderdiği petrol ve öteki ticari bağlantıları dolayısıyla Türkiye'yle ilişkilerini iyi tutmaya ihtiyacı vardı. İkincisi, Bağdat, Barzani'nin KDP'siyle savaş halindeydi ve kuşkusuz, Türkiye'nin herhangi bir sınır ötesi operasyonunun aynı zamanda PKK'nın Iraklı Kürt ortağını da hedefleyeceğini umuyordu. Bununla birlikte Irak, tedbirli davranıp Türk birliklerinin Irak topraklarına beş kilometreden fazla girmesine izin vermeyi reddetti. Yine de, Ankara'nın bu sınırlamadan rahatsız olsa da, Irak'ın kendi sınır bölgesi üzerinde denetim gücü bulunmadığı biliniyordu; bunun anlamı, Türk birliklerin ne kadar içeri girdiğini saptayacak herhangi bir mekanizmayla karşılaşılmayacak olmasıydı.

Hem Talabani hem de Barzani bu anlaşmadan huzursuzdu. Olası bir sınır ötesi operasyondan en çok zararı görecektir olan, Türkiye sınırına kadar uzanan bölgeyi denetimi altında bulunduran Barzani'ydi ve kısmen bu yüzden, Iraklı Kürt liderin Öcalan'la ilişkileri kötüleşti. Barzani'nin, herhangi bir Türk baskınında kendisinin hedefleneceğinden duyduğu korkular kısa sürede haklı çıktı. 15 Ağustos 1986'da, yani silahlı PKK mücadelesinin başlamasının ikinci yıldönümünde, Türk hava kuvvetleri Kuzey Irak'ı bombaladı; 100 kadar Iraklı Kürt sivil ile KDP militanı öldürüldü. Türk ordusu ertesi yıl, daha küçük ölçekli olmak üzere operasyonlarını sürdürdü ve ardından, Mart 1987'de, ikinci büyük sınır ötesi bombalama yapıldı; çok sayıda Iraklı Kürt yaralandı, onlarca ev tahrip oldu.

İki ay sonra Barzani, PKK'yla imzaladığı protokolü resmi olarak iptal etti.

Barzani, belki de PKK'nın bölgede artan halk desteğinin farkında olduğu için, Türkiyeli Kürt grubu düşman olarak görmediğini ısrarla vurguluyordu. "PKK'nın [Türkiye Cumhuriyeti'ne] saldırıları hakkında söyleyebileceğimiz hiçbir şey yok," diyordu. "Fakat bütün bu olanlardan sonra, PKK'nın kontrolümüz altındaki alanlarda kalması kesinlikle mümkün değil."

Barzani'nin PKK'nın dağ kamplarını terk etmesi talebine rağmen, işbirliğinin biçimsel olarak sonlanmasının PKK ve Kuzey Irak'taki faaliyetleri üzerinde pek az etkisi oldu. İşbirliği kurulduğunda PKK'nın kendini Kuzey Irak'ta askeri olarak inşa etmesine izin verilmişti ve şimdi öylesine sağlam yerleşmiş durumdaydılar ki, tam teçhizatlı silahlı bir saldırı olmaksızın örgütü yerinden etmek mümkün değildi, hatta bunun bile tam olarak işe yarayacağı şüpheliydi. Üstelik Öcalan zaten uzun süre önce bu işbirliğini gözden çıkarmaya başlamıştı. PKK lideri, bu olayların çok öncesinde, Barzani'nin, "ilkel" bir mücadele yürüttüğünü, zira hedefinin bağımsızlık değil özerklik olduğunu gündeme getirmişti.

Öcalan kendisini PKK'nın başkanı konumuna getirmiş olan ateşli bir solcuymuş, Barzani pozisyonunu babasının ölümüyle miras almış olan geleneksel bir aşiret lideriydi. Barzani, öteki Kürtleri de kapsayacak biçim de düşmanlarına karşı amansız olabiliyordu ve liderliği üzerin de içeriden gelecek olası bir hak iddiasına dair Öcalan gibi endişelenmesine gerek yoktu. ... PKK'nın Komünist Parti'ye yönelik şiddet yüklü saldırıları da Barzani'ye yönelik sert, sözlü saldırıları da, en azından kısmen, her iki grubun da örgütten kaçan PKK militanlarını barındırmaya istekli olmasından kaynaklanıyordu.

6. Hedefe Ulaşmak için, 1985-1990

Ne var ki Öcalan herhangi bir stratejik ya da taktik hatayı kabul etmeye yanaşmıyordu. Her zaman için PKK'nın başarıma kapasitesine dair güçlü ve sarsılmaz bir inanç ortaya koymuştu —ki karizmasının bir kısmını da bu oluşturuyordu— ve savaşçıların, özellikle yeni taraftar kazanmada yeterince atılgan olmadığı hususunda ısrar ediyordu. Öte yandan, askeri hatalar Öcalan için bir yanıyla da avantaj sunuyordu. Zira Öcalan için bunların her biri, üst düzey komutanların ayağını kaydırmak, böylece aralarından birinin otoritesine tehdit oluşturmasının önünü almak için fırsattı.

Eski bir PKK hapisane lideri olan Mehmet Can Yüce, "Öcalan'ın 3. Kongrede yaptığı, darbeydi," diye yazacaktı yıllar sonra "ve iktidarı tamamen kendi eline geçirdi."

Öcalan basit fakat etkili önlemler alıyordu. Çelik'le beraber, başka bazı üst düzey yöneticiler de tutuklandı, silahlarına el kondu ve kongrede küçük düşürücü beyanlarda bulunmaya zorlandılar Karşı çıkmamaları, Öcalan'ın yaptıklarında haklı olduğu görüntüsü yaratıyor ve otoritesini güçlendiriyordu.

Beş günlük kongrenin açılışı 25 Ekim'de yapıldı. Kongrelerden beklenen, teorik olarak, üyelerin meseleleri serbestçe tartışabileceği bir forum oluşturmasıydı. Pratikteyse bu hiçbir zaman gerçekleşmedi. 1978'de Türkiye'de toplanan kuruluş kongresi, zorunlu olarak aceleye gelmişti. 1982'de Suriye'de toplanan 2. Kongrede, Çetin (Semir) Güngör'ün Öcalan'ın karar alma yöntemlerini sorgulama girişimini Öcalan başarılı bir biçimde yarıda kesmiş, ardından da Semir'i PKK'dan çıkmaya zorlamış ve öldürülmesini doğrudan emretmediyse de teşvik etmişti. 3. Kongre vakti geldiğinde, gerçek bir tartışmaya izin verilmeyeceği açıkça ortada olduğu gibi, her türlü analizin Öcalan'ın görüşleriyle uyumlu olması zorunluluğu da elde birdi. Hatta bu uyumu sağlamak üzere Öcalan, olup bitenlere ve kimin sorumlu olduğuna dair kendi yorumunu eklemek için raporları serbestçe yeniden yazmıştı.

Öcalan, PKK'nın tarihi Ağustos 1984 saldırısında öncü rolü olan hemen herkesi takip edip, önemli sorumlulukları olan ve saygı gören birçok başka PKK üyesini de hedef göstermişti. Şemdinli saldırısının bütün siyasal sorumluluğunu taşıyan ve 2. Kongre'yi takiben Öcalan'ın vekili olarak anılmaya başlayan

Duran (Abbas) Kalkan tutuklandı. Ağustos 1984'teki başarısız Çatak baskını komutanı Ali (Terzi Cemal) Ömürcan kongreden sonra tutuklandı. Savaşı başlatma kararı için yapılan nihai oylamada görev alan —Öcalan'ın karısı— Kesire (Fatma) Yıldırım da tutuklandı. Yıldırım, sözünü sakınmayan, bağımsız bir çizgiye sahip bir kadındı; bu özellikleri, Öcalan'ın otoritesini garantilemek hususundaki artan hassasiyetiyle çatışıyordu. Bunun yanı sıra, Öcalan'ın başka bir kadınla birlikte olduğu, Yıldırım'ın da bunu öğrendiği yönünde ciddi söylentiler vardı.

Öcalan'ın gazabından kaçabilenler, ya Ağustos 1984 Eruh baskını komutanı Korkmaz, Ağustos 1984 Şemdinli saldırısı komutanı Abdullah Ekinci gibi ölmüş olanlar, ya da meseleleri kongreye taşıma imkanı olmayanlardı. Eski bir PKK gerillası, gülerek, Öcalan'ın PKK'daki her önemli insanın ortadan kaldırmamasının tek nedeninin, grubun yoluna devam edebilmesi için etrafında birilerini tutmaya ihtiyaç duyması olduğunu öne sürüyor.

Öcalan, diktatoryal otoritesini korumak adına ilgililerin kamusal olarak küçük düşürülmesi ya da tutuklanması yöntemlerine başvursa da, insanları kendisine daha sıkı bağlarla bağlamasının bir aracı da bağışlayıcılığıydı. Kongrenin ardında; gözden düşürülmüş olan militanlara yeni sorumlu pozisyonlar bahşedildi. Yalnızca bir-ikisi yeni görevler üstlenmeyi reddederken, geriye kalanların tamamı yeni sorumluluklar almayı kabul etti. (Örneğin Öcalan'ın karısı, PKK'nın örgütlenme çalışmalarını sürdürmek için Atina'ya giderken, Çelik Almanya'da görevlendirildi.) Şimdi, Öcalan, kendini yalnızca PKK'da herhangi birinin konumunu sarsabilecek adam olarak değil, aynı zamanda birini bağışlayıp gruba yeniden kazandırabilecek, o kişiye saygınlığını iade edebilecek güç olarak kanıtlamış bulunuyordu.

3. Kongre'yi de kapsayan dönem, Öcalan'ın PKK'nın bütün bileşenleri üzerinde kontrol sağlamak üzere olduğunu gösterdi. Fakat Öcalan, yalnızca PKK'ya hükmetmekten tatmin olmuyordu. Parti ve üyeleri üzerinde hakimiyet kurmasının ardından, otoritesini Güneydoğu'daki Kürt sivillere hissettirmenin yollarını aramaya başladı. Öcalan'ın iradesi doğrultusunda, 3. Kongre bir dizi ihtilafı kararı onaylamıştı. Bu kararlar arasında en önemlisi, askerlik çağındaki genç Kürt erkeklerini, PKK'ya katılmak veya kaçırılma riskini almak durumunda bırakan zorunlu askerlik meselesiydi. Kongreye katılanlar, bölgedeki sivillerin zorunlu vergiye tabi tutulmalarını düzenleyen bir "yasa"yı da kabul ettiler. Her iki düzenlemenin de PKK'nın bölgede kontrolü sağlamasını kolaylaştıracağı düşünülüyordu; ne var ki, hiç değilse başlangıçta, bu düzenlemeler kimi Kürtleri PKK'yla karşı karşıya getirdi ve onları, ailelerini, nafakalarını koruyabilmek için devletçe desteklenen Kürt milislere katılmaya yöneltti.

Cezaevindeki PKK

Aynı zamanda 5 No'lu Cezaevi olarak da bilinen Diyarbakır cezaevi, zalimane koşulları ve tutuklulara uygulanan ağır işkenceleriyle nam salmıştı. Fakat 1984 yılında Türkiye'nin demokratik rejime geçişi, ülkenin sıklıkla eleştirilen insan hakları karnesi dolayısıyla yeniden gündeme gelen Avrupa baskısı ve ölüm orucunda iki tutuklunun ölmesi, ikisinin kendini asması ve birinin ölene kadar dövülmesiyle sonuçlanan Ocak 1984 protestosunun sonucunda, cezaevi içindeki koşullar büyük ölçüde düzeldi. İşkence büyük ölçüde sona erdi, yaşama koşulları bir dereceye kadar iyileştirildi, tutuklular kitap ve gazete edinebilmeye başladı ve ilk kez tutukluların avluya çıkıp temiz hava almalarına, egzersiz yapmalarına izin verildi. Diyarbakır'daki tutukluların vekili olan bir avukat, koşullar değiştiğinde, "Tutuklular cennette yaşadıklarını düşünmeye başladılar," diyor.

Bir yandan savaşın başlaması, bir yandan da PKK'nın ceza evindeki güçlü, örgütlü eylemleri grubun itibarının yaygınlaşmasına yardımcı oldu. Hapisteki PKK üyelerinin akrabaları, yakınlarının içerideyken bile sürdürdükleri Kürt bağımsızlığına sarsılmaz bağlılıklarından, faaliyetlerinden çok etkileniyor ve bütün bunları arkadaşlarına, komşularına aktarıyorlardı. Aynı zamanda, güvenlik güçlerinin, saldırıların ardından militanların neredeyse tesadüfi bir biçimde yakalanması örneğinde olduğu gibi, ayaklanmayla mücadeledeki beceriksiz yaklaşımı da PKK'nın mesajının yaygınlaşmasına hizmet ediyordu. PKK'yla belki de tek bağlantıları silah tehdidi altında onlara yiyecek sağlamak olan köylüler, deneyimli, fanatik Kürt ulusalcılarla birlikte tutuluyordu. Farklı koşullarda barınmalarına rağmen, koşullar arasında iletişim kurulabiliyor, egzersiz aralarında da PKK tutuklularıyla konuşabiliyorlardı.

Hedefe yöneliş

Sonunda, PKK militanlarınca vurulmuş sekiz korucunun yanında, 16 çocuk ve altı kadın yerde ölü yatıyordu. Kürt meselesi hakkında açıkça yazma gayretiyle diğerleri arasından sıyrılan köşe yazarı Mehmet Ali Birand, bu saldırıyı, "tarihe geçecek" büyüklükte bir suç olarak nitelendiriyordu.

Türk medyasının adlandırdığı biçimiyle Pınarcık katliamı, devlet destekli milis gücü oluşturulduğundan bu yana PKK'nın köylüleri hedeflediği en zalimane saldırıydı. İsyançıların hedefi Kürt köylüleri, PKK'yı köylerden uzak tutmak amacıyla oluşturulmuş, biraz da Türk askerine aşına olmadığı dağlık arazide yardımcı olan koruculuk sisteminden ayrılmaya zorlamaktı. PKK'nın parti gazetesi *Serxwebun*, "[Varlığımızı güçlendirmek] için, işbirlikçiler tamamen ortadan kaldırılacak" ikazında bulunuyor, böylece devletle çalışan Kürtlerin de düşman Türk askeriyile aynı safta görüldüğünü açıkça ortaya koyuyordu.

Aylık maaş alan bu korucuların varlığı, hem PKK'nın bölgede güçlenmesini engelliyor hem de bölgedeki tek güç olma iddiasına gölge düşürüyordu. Rakip Kürt gruplarının üyeleri gibi köy korucuları da PKK davasının hainleri olarak görülüyordu. PKK ihanet mesajını açıkça vermek için, birçok korucuyu ağzına para tıkıştırılmış biçimde ağaçlara asmıştı.

1987'nin ilk iki ayında, PKK militanları en az yedisi çocuk olmak üzere 35 Kürt köylüsü öldürdü. Öcalan bu tür saldırıları açıkça kınamıyor, PKK sorumluları da bunları bir mantığa oturtmaya çalışıyordu.

Söz konusu saldırılar Türk kamuoyunun PKK karşıtı fikirlerini ve buna karşılık örgütün profilini güçlendirmiş olmasına rağmen, örgüt üyeleri, yerli Kürt nüfusun önemli bir bölümünün bunlara önem vermediğini ya da göz ardı ettiğini anladı. PKK'nın 1987 ve 1988 yılları boyunca süren büyümesi de dikkate alındığında, ölümlere gösterilen tepkinin çok düşük düzeyde kaldığı görülüyor. Bunun türlü nedenleri vardı elbette. Halk çoğu zaman, olaylardan habersiz kalıyordu. Küçük dağ köylerinin birçoğu, televizyon ya da telefonun çalışma sı için gerekli olan elektrikten yoksundu ve kuşkusuz, buralara gazete de ulaşmıyordu. Çoğu zaman da Kürtler, haberlerin PKK'nın ifbarını zedelemek üzere kurgulanan Türk yalanları olduğunu düşünerek, bunları dikkate almıyordu.

Öte yandan, bir kesim Kürt'ün de, sivillerin öldürülmesini talihsiz, ama PKK'nın meşru mücadelesinin kaçınılmaz bir yönü olarak gördüğü açıktı. Ölümün kırsal Kürt bölgelerine pek yabancı olmamasının da etkisi vardı. Bölgede hala devam eden kan davaları, ölüm ya da şerefin lekelenmesi karşılığında intikam alınmasını gerektiriyordu. İntikamın, cana ya da şerefe kastetmiş olandan alınması şart değildi, aşiretin herhangi bir mensubuna yönelebilirdi. Kadınlarla çocukların saldırıdan muaf olacağını bir garantisini yoktu. "PKK," diye yazıyor bir Türk uzman, "bu çarpık geleneği kendi lehine en iyi şekilde kullandı."

Belki de en az bunun kadar önemli bir diğer etmen, PKK saldırılarının rastgele sivillere değil, devletten silah ve par kabul eden köylere yönelmesiydi. Örneğin, Pınarcık saldırısından yalnızca bir hafta kadar sonra, PKK asileri, devletin milis gücüne katılmamış olan üç Mardin köyüne baskın düzenledi. Militanlar, halkı köy meydanına toplayıp Kürt mücadelesi, ilişkin konuşmalarını dinletmekle yetindi. Hiç kimse öldürülmedi. Mesaj açıktı: Devletle işbirliğine gitmeyen köylüler güvende olacaktı; en azından PKK saldırıları açısından...

PKK'nın zorla silah altına almaya ilişkin düzenlemesi, bir anlamda, zorunlu askerlik uygulamasına sahip Türkiye devletinin iktidarını taklit girişimiydi. O dönemdeki asilerin sayısına dair, birkaç yüzden binli rakamlara kadar değişen tahminler mevcut; PKK, söz konusu örgüt yasasıyla, aynı zaman da, isyan güçlerini takviye etmeyi de amaçlıyordu. Kimi militanlar, bulabildikleri herkesi götürüp silah altına almaya çalıştılar.

Çukurca-Hakkari bölgesinde 40 ila 50 kişilik bir ana birliğe kumanda etmiş olan Sarı Baran, "Kongrede [kararı alan] insanlar aslında savaşmayı bilmiyordu," diye yakınıyor. "Zorla silah altına almak için çıkarılan yasanın, insanları aleyhimize çevireceğini biliyordum. İnsanları götürürecektiniz, sonra köy tepki gösterecek, sonra kaçırdığınız insanlar sizden kaçacak ve sonra onları öldürmek zorunda kalacaksınız."

PKK, aynı zamanda, devletin bölgedeki etkisi ve gücünü zayıflatmak için doğrudan bir gayret içindeydi. Yol yapımı, ağaç kesimi gibi kamu hizmeti projelerinde çalışan siviller, işlerinden ayrılmaları yönünde ikaz ediliyor, makineleri tahrip edilip yakılıyordu. PKK, öğretmenleri de bölgeden ayrılmaları konusunda uyarıyordu. 1988 yılında, hepsi de Pınarcık katliamının yapıldığı Mardin ilinde çalışan beş öğretmen öldürüldü. Çeşitli bölgelerde kimi okullarla sağlık ocaklarını yaktılar. 1989 yılında, dört öğretmen daha öldürüldü, okul ve sağlık ocaklarını yakmaya devam ettiler.

PKK'nın yeni ve daha saldırgan taktiklerinin sonuçları karmaşıktı. Örneğin, militanların köy korucularını hedeflediği ilk yıl, korucu olmak için yapılan başvurular azaldı ve korucuların sayısı yaklaşık üçte iki oranında düşerek aşağı yukarı 6.000 silahlı adama indi. Fakat buna karşılık, devlet koruculara verilen desteği artırdı; maaşlar yükseltildi, kablosuz telsiz dağıtıldı, hatta koruculara parka sağlandı ve bunlar

yeni katılımların sağlanmasına, mevcut olanların da bağlılıklarının güçlenmesine yardımcı oldu. Öte yandan, köy korucularına yönelik saldırılar, korucuların yakınlarını PKK'ya düşman ederek, Kürt nüfusun bir kesimini PKK'dan daha da uzaklaştırdı.

Öcalan'ın, sivillere yapılan saldırıların, özellikle yurtdışında PKK'nın imajı üzerinde olumsuz bir etki yarattığını fark etmesi uzun sürmedi. 1988 yılında, bu tür cinayetlere karşı olduğunu kamuoyuna duyurup, ölümleri "*bazı asilerin hataları*" olarak niteledi. 1990 yılında, PKK'nın 4. Kongre'sine katılanlar, korucuların kendilerine değilse de sivillere yönelik saldırılara karşı olduklarını ifade ettiler ve en azından üç yıl boyunca bu tür saldırılar azaldı. 1991 yılında PKK, milis gücünden ayrılan köy korucularına yönelik sınırlı af ilan etti. Gerek asilere duyulan güvensizliğin devam edişi, gerekse devletin mali teşvikleri ve güçlü devlet baskısı koruculardan çoğunu PKK'nın teklifini kabul etmekten alıkoysa da, asilerin —daha sonra da zaman zaman yinelenen— böylesi bir barış önerisinde bulunması, genel olarak Kürtler nezdinde daha fazla saygınlık kazanılmasını sağladı.

Öte yandan, zorla silah altına alma da, PKK'ya hakiki bir destek sağlamadı; hatta tek etkisi, kazandırdığı yeni düşmanlar oldu. Kaçırılanlardan çoğu örgütten kurtulmaya çalışıyor, bunu başarabildiklerinde de güvenlik güçlerine PKK'ya isteyerek katılmadıklarını ispatlamak durumunda kalıyorlardı. İnanıncı olmaları, PKK sorumluları ve planlarına dair önemli bilgileri sağlamalarına bağlıydı. Zorunlu askerlik düzenlemesi, aynı zamanda, köy korucularına yapılan saldırıların kazanımlarını da tehlikeye sokuyordu.

PKK kısa süre sonra zorunlu askerlik uygulamasını da gözden geçirdi. 1990 yılında, Lübnan'da düzenlenen ikinci ulusal konferansın katılımcıları düzenlemeyi askıya alma kararı aldı ve söz konusu karar, katılımcıların aktardığına göre, bir kaç ay sonra toplanan 4. Kongre'de onaylandı. Bu noktada, PKK'nın yeterince popülerleştiğinin düşünülmesi, dolayısıyla zorla silah altına almanın artık gerekli görülmemesinin de etkisi oldu.

PKK'nın hareketli kamplar kurduğu haşin ve engebeli Cudi dağlarının yamaçlarındaki kasaba ve köylerde, isyancıların Kürdistan'a bağlılığı, dürüstlükleri ve halklarına duydukları saygı üzerine hikayeler yayılmaya başladı: Bir kadına tecavüz eden dört Kürt, PKK tarafından yakalanıp infaz edilmişti; asilerden para çalan bir adama bu parayı faiziyle geri ödemesi emredilmiş, ama PKK adama yalnızca resmi faiz oranını ödetmişti. Hikayelerin verdiği mesaj açıktı: Asiler talepkar ama adildi ve PKK'ya karşı gelinmedikçe herhangi bir sorunla da karşılaşılmayacaktı.

PKK, yürüttüğü savaşın ilk aşamasının, halkın güven ve saygısını kazanmaya ve devlete karşı durabileceğini kanıtlamaya çalıştığı bir propaganda savaşı olduğunu sık sık ifade edecekti. Öyle görünüyor ki 1980'lerin sonları itibarıyla PKK, savaşın bu ilk aşamasını kazanmıştı.

Öcalan dışarı açılıyor

1987'de, PKK İran topraklarını kullanabilmek için izin almış bulunuyordu: Urumiye, Maku ve muhtemeldir ki Türkiye sınırına yakın öteki Batı İran yerleşimlerinde de militanlar için örgüt evleri hazırlandı.

Bu yeni düzenleme PKK için çok yararlıydı. Tahran, Türk silahlı kuvvetlerinin PKK kamplarına düzenlemesi olası bombalamalara karşı çıkmasını sağlayacak hassasiyete ve denetim gücüne sahip değildi; dolayısıyla, burada, Türk ordusundan bir darbeye maruz kalma riski Kuzey Irak'ta olduğundan çok daha düşüktü. Öte yandan, Türkiye'nin Batı'yla olan bağlantılarından kuşkulanan İran, kendi Kürt bölgesi üzerinde tam bir kontrole sahipti ve toprak bütünlüğünü tehdit edecek bir askeri eylemliliği göz ardı etme ihtimali o denli yüksek değildi. Sonuç olarak, PKK, İran'daki kamplarını, üst düzey yöneticilerin toplantılarını güven içinde yapabilecekleri ve yeni katılanlara yönelik politik eğitimlerin düzenlenebileceği birer mevzi ve yaralı militanların tedavi edilebileceği merkezler olarak kullanabilirdi. Ayrıca, bir asi birliğin, Türkiye'de hangi noktada konuşlandığına bağlı olarak, İran'dan geçip Kuzey Irak'a ulaşması daha kolay olabilecekti.

Üstelik militanların şimdi Türkiye'ye İran üzerinden doğrudan bir rotası bulunduğu için, PKK buradaki faaliyetleri genişletme imkanına da sahipti. Oysa önceden, Irak sınırında başlayıp Türkiye'nin güneydoğusunun büyük bölümünü kuzeye doğru yürüyerek geçtikleri uzun ve tehlikeli bir yolculuk yapmak durumunda kalıyorlardı.

1980'lerin başlarında kendi ülkesindeki Kürtlerin direnişini kırmak için zorlu ve sert bir mücadele veren İran rejimi, kendi ülkesinde ya da başka bir yerde bağımsız bir Kürt devleti arzulamıyordu. Fakat öte yandan Tahran, özellikle süregelen anlaşmazlık içinde bulunduğu komşularıyla savaşan asilere destek

vermekten çıkar sağlayacağını da görüyordu. İran-İrak savaşı, Tahran'ın 1980'lerde Iraklı Kürt savaşçılara arka çıkması içi iyi bir nedendi; şimdi de Ankara'yla anlaşmazlıkları Türkiye Kürt asillerle benzer bir ilişkiye geçmesini mantıklı kılıyordu.

Tahran PKK'ya toprakları üzerinde kamp kurma izni verme karşılığında, Türk ve ABD askeri tesisleri hakkında istihbarat elde etti. Söz konusu istihbaratın başlıca kaynağı, PKK'ya katılmak üzere İran'a geçen yeni militanlardı. Yeni gelenler üst düzey PKK militanlarınca sorgulanıyor ve PKK için de işlevsel olan bu bilgiler, ilişki içinde oldukları İran gizli servis görevlilerine aktarılıyordu. Türkiye'ye gidip gelen deneyimli militanların da benzeri istihbaratı sağladığı tahmin edilebilir.

Tahran, PKK'yı, İranlı Kürt topluluk içinde herhangi bir propaganda çalışması yürütmemesi ya da İranlı Kürt KDP partisine yardım etmemesi yönünde uyarmıştı. PKK, aynı zamanda, İran sınırında ya da yakınındaki mevzilerden Türkiye'ye saldırmaktan men edilmişti. PKK'ya yardım ettiğini sürekli olarak inkar eden İran, bu görüntüyü sürdürmek ve böylece Türkiye'den gelecek olası bir askeri misillemeyi önlemek istiyordu.

Bu arada, Kürt bölgesinin karmaşık ittifak ağları içinde, PKK nihayet Bağdat'la ilişkiye geçti. ... Bağdat, PKK'yı sınırdan yerleşmeye teşvik ederek Iraklı Kürt güçlerin yeniden toparlanmasını engelleyebileceğini umuyordu.

Bunun karşılığında, Irak ordusu PKK'nın Türk ve Iraklı Kürt birliklerin hareketlerine dair istihbarat sağlamasını istedi. PKK üslerinden kimileri Irak askeri karakollarıyla aynı bölgedeydi; böylelikle, iki tarafın komutanları görüşmeye başladı.

Bu ilişkileri inşa etmeye çalışırken, Öcalan bir yandan da Celal Talabani'nin desteğini kazanmak için uğraştı. Iraklı Kürt lider, 1986 yılında, uzun soluklu rakibi Mesud Barzani'yle nihayet barışmış ve aynı zamanda İran'la da ilişki kurmuştu. Barzani gibi Talabani'nin partisi de artık Tahran'dan silah ve para yardımı alıyordu; bunun karşılığında elbet, İranlı Kürt asilere desteğin kesilmesi sözü verilmişti. Öcalan'ın Barzani'yle anlaşması resmi olarak hala yürürlükteyse de, pratikte çökmüştü; dolayısıyla PKK lideri, bölgeye erişimi sürdürebilmek için, Kuzey Irak'la alternatif bağlantıları güvenceye alma arzusundaydı. Talabani'nin Tahran'la iyi ilişkileri dikkate alındığında, PKK da İran'daki mevcudiyetini güvenceye almak üzere onunla bir ittifakı hedefleyebilirdi, nitekim o sıralarda bu konudaki müzakereler devam ediyordu.

1986 yılında, Barzani'nin PKK militanlarının KDP tarafından kontrol edilen bölgeyi terk etmeleri talebinde bulunduğu sıralarda, Öcalan Talabani'ye iki grubun birlikte çalışmasını önerdiği bir mektup gönderdi. KYB lideri Kürt gruplar arasın da işbirliği fikrine her zaman sıcak bakmıştı, üstelik bu öneri PKK üzerinde ılımlılaştırıcı bir etkide bulunma fırsatı da sağlayabilirdi, zira örgütün Türkiye'deki kanlı saldırılan bütün Kürt savaşçıların itibarını tehdit ediyordu. Barzani PKK'yla ilişkilerini resmi olarak sonlandırdıktan beş ay sonra, Ekim 1987'de, Talabani Kuzey Irak'ta bir PKK heyetiyle bir araya geldi. PKK'nın öncelikle sivillere yönelik saldırılarına son vermesini, genel olarak terörizmi lanetlemesini, rakip Kürt gruplara sözlü ve fiziksel saldırılarını durdurmasını talep etti. Ocak ayı geldiğinde iki taraf farklılıkları konusunda anlaşmış ve Mayıs 1988'de de anlaşma nihayete erdirilmişti.

Ne var ki protokol, Irak'ın Halepçe'ye düzenlediği kimyasal saldırıdan iki ay sonra son buldu, zira artık Talabani'nin PKK'ya sunabileceği fazla bir şey yoktu. Irak ordusunun Kuzey Irak'a akın etmesi, Kürt savaşçılarla sivilleri bölgenin önemli bir bölümünü terke zorladı: PKK bölgede artık daha serbest hareket edebilecekti. Bölgede güç dengelerindeki değişimi fark eden Öcalan, Bağdat'la ayrı bir pazarlığa girmenin yollarını aramaya başladı. Çok kısa bir süre sonra PKK lideri Talabani'ye yönelik sözlü saldırılarını yeniden başlattı: Talabani'yi, ABD ve Türkiye'yle uzlaşma yoluna giderek PKK'yı bertaraf etme ye çalışmakla suçluyordu. 1989 yılında Öcalan, anlaşmayı hiddetle iptal etti; Talabani'yi, başka şeylerin yanı sıra, bağımsızlık istemek yerine Kürt özerkliğiyle yetinmeye teşne olmakla da eleştiriyordu. Öyle görünüyor ki Öcalan artık Talabani'ye ihtiyacı olmadığına karar vermişti. Artık bir devlet adamı olan Talabani'ye, Öcalan'daki bu değişimden dolayı öfke değil de hayal kırıklığı duymuşa benziyordu.

Türkiye siyasetinin sınırları

Ağustos 1988'de Irak ve İran arasında ateşkes kararına varılmıştı, ne var ki bu arada Irak kuvvetleri, Iraklı Kürt savaşçıların yanı sıra sivillere yönelik geniş ölçekli bir saldırı başlatmıştı. İşbirliği içindeki İranlı ve Iraklı Kürt güçlerin Halepçe'yi ele geçirmesinin ardından, bu yerleşime büyük bir kimyasal saldırı düzenlenmiş, ardından başka kimyasal saldırılarda bulunmuş, bununla da yetinilmeyip siviller kitlesel olarak bir araya toplanıp öldürülmüş, köyler ve kasabalar tamamen yerle bir edilmişti. Öldürülenlerin arasında

kadınlarla çocuklar da bulunuyordu. Toplamda, tahmini olarak 200.000 insan öldürülmüş, 1,5 milyon kişi de Irak'ın Anfal kampanyası olarak isimlendirdiği plan çerçevesinde zorla yerlerinden edilmişti. Bu yaşananların ardından yüz binlerce Iraklı Kürt ülkeyi terk etmiş, yaklaşık 60.000'i Türkiye'ye, geriye kalanı da İran'a sığınmıştı.

Siyasette Türklerin ve Kürtlerin sınırları

Halkın Emek Partisi (HEP) 7 Haziran 1990'da resmen kuruldu. Bütün Türkiye'nin partisi olma iddiasının bir göstergesi olarak, HEP başkanının Türk, genel sekreterinse Kürt olması öngörüldü. Parti, en azından resmi olarak, bir Kürt partisi değildi. Siyasal partiler yasası, genellikle adlandırıldığı biçimiyle bölgeciliği ya da ırkçılığı (Kürtlerin mevcudiyetini ve özel haklar tanınması gereğini öne sürerek insanlar arasında ayrımcılık yapmak) savunan veyahut başka dillerle kültürleri destekleyerek ulusal birliği tehdit eden parti oluşumlarını yasaklıyordu. Fakat bu etiketten kaçınmak için devreye sokulan dil oyunlarına karşılık, bu parti, ülke tarihindeki ilk yasal Kürt partisiydi.

PKK'nın yeni partiye başlangıçtaki yaklaşımı, küçümseme ve kayıtsızlıkla kendini gösterdi. Türkiye devletiyle savaşıyan militanlar, partinin gereksiz, zaman kaybından ibaret ve son kertede de, devlet yapısının bir parçası olmasından dolayı devletin bir aygıtı olduğunu düşünüyordu.

HEP'in bazı kurucu mensupları, PKK'ya rakip olacak bir parti oluşturmadıklarını ifade etmeye çalıştı. Gerek savaş gerekse de Kürt bölgesinin gerçeklikleri dikkate alındığında bu yaklaşım en mantıklı olanıydı. PKK'ya karşı aktif bir duruş takınmak, partinin ortalama Kürtleri çekme amacına zarar vermekten başka bir işe yaramayacaktı; zira çoğu, ya PKK asilerine küçük de olsa yardımda bulunmuş ya da isyan saflarında yakınları olan insanlardı.

Kuşkusuz, HEP içinde Öcalan'dan hazzetmeyen ve Kürt hedeflerine ulaşmada silahlı mücadelenin en iyi yöntem olduğuna inanmayan çok sayıda insan vardı. Öbür yandan, PKK'yı eleştirenler bile söz konusu mücadelenin hakiki mağduriyetleri ve talepleri yansıttığını kabul etmek durumunda kalıyor ve insanları silahlı mücadeleyi tercih etmeye sevk eden nedenleri anlayabiliyorlardı. Yasal siyaset düzlemini denemek için bir araya gelmiş olan Kürtlerin umduğu, olsa olsa, her iki tarafın, yani yasadışı mücadelenin tarafı olan PKK ile yasal siyasal alanda faaliyet gösteren HEP'in birbirini rahat bırakmasıydı.

Türkiye

1980 sonlarında Türk yetkililer Kürt bölgesinde artan bir sorun olduğunu fark etmişlerdi; ne var ki, ekonomik az gelişmişliği ve PKK şiddetini körükleyen dış güçleri bu sorundan sorumlu tutmaya devam ettiler. Bu iddialarda gerçeklik payı olmakla beraber, PKK'ya gösterilen destek, köklerini, halkın engellerle karşılaşmış Kürt ulusalcılığında buluyordu. Ankara'nın PKK'yı, temelleri bir dizi devlet politikasıyla atılan ve büyüyen yerel bir sorun olarak görmeyi reddetmesi, isyancıların artan halk desteğiyle baş edebilmek üzere gerçekçi önlemler alınmasını da güçleştiriyordu.

Hükümetin propaganda savaşını kaybetmekte olduğu hissine kapılmasının açık bir göstergesi olarak, Nisan 1990'da özel bir kararname çıkarıldı ve bu kararnameyle olağanüstü hal valisine, bölgedeki olayları yanlış aksettiren —en azından, hükümetin bakış açısına göre yanlış— bütün Türkçe yayınlara yasak getirebilme yetkisi tanındı. Vali, aynı zamanda, ülkenin herhangi bir yerindeki muhalif matbaaları kapattırabilir insanları iç sürgüne tabi tutabilir ve herhangi bir ön bildirimle gitmeksizin köyleri boşalttırabilirdi. 413 No.'lu Kararname, SHP'lilerin protestoları neticesinde, birkaç ay içinde kısmen yeniden düzenlendiyse de, devletin Kürt kimliğini hala yok saymaya ve bastırmaya çalıştığına dair Kürt bakış açısını güçlendirmişti. PKK'nın, Kürtlere haklarını kazandırabilecek tek yolun şiddet olduğu iddiası her zamankinden daha cazip görünüyordu.

7. Akın, 1988-1991

Sonrası

Öcalan ve askeri komutanları, 1980'lerin sonlarında PKK'ya akın eden bu görece iyi eğitilmiş, ağız laf yapan yeni katılımcılar için hazırlıklı değildi. Çoğu, öğrenci ve meslek insanıydı; kabul gören fikirleri, özellikle de emekleme aşamasındaki Kürt ulusalcılığını sorgulamaya ve tartışmaya alışmışlardı.

1989 yılında Öcalan komutanlarına kimi yeni katılımcının örgütü istikrarsızlaştırmak için gönderilmiş Türk ajanları olabileceği ikazını içeren bir direktif iletti. "*Dikkat edilmesi gerektiğini, aralarında ajanlar bulunabileceğini söylüyordu,*" diye anlatıyor aynı militan.

Bir militanın paranoya olarak nitelediği bu korkudan dolayı, 1989 ve 1990'da en az 24, belki de 50 ya da 100'e yakın yeni katılımcı, hain ya da potansiyel hain oldukları kuşkusuyla infaz edildi.

1989'daki vakalardan birinde, Eskişehir'den gelen İO'un üzerindeki üniversite öğrencisi, dağdaki asilere katıldıktan hemen sonra PKK tarafından infaz edildi.

Bu tür cinayetler PKK muhaliflerinin hedeflenerek öldürülmesinden farklı olarak, Bekaa Vadisi'ndeki Mahsum Korkmaz Akademisi'nde, birkaç yıl evvelinde başlamıştı: 1986 ve 1987'de Avrupa'dan yeni katılanların dalga dalga akını, PKK ve kendi kontrol gücünü istikrarsızlaştırma ihtimalinden dolayı Öcalan'ı çok kaygılandırmış infazlardan bazılarını gerçekleştiren eski bir PKK üyesine göre, Öcalan, tahminen 20 yeni katılımcının infazını emretmiş ya da zımnen onaylamıştı. Nedenleri hiçbir zaman açıklığa kavuşmamıştı. Kimi katılımcı evlerine gönderilmeyi talep etmiş, kimileri asılsız iddialardan ya da herhangi bir davranıştan dolayı şüpheli konumuna düşmüştü. Ayrıca, o sıralar Lübnan'da bulunan iki eski PKK üyesinin aktardığına göre, oradaki Kürt işçilerden de iki düzine ya da fazlası, benzeri biçimde, örgütü itibarsızlaştırmaya çalışmakla suçlanmış ya da bir başka gerekçeyle cezalandırılmaları gerekli görülmüş ve öldürülmüşlerdi.

Ne var ki, kısa bir süre içinde Öcalan bu sınır tanımayan infazların manevi güce ve parti disiplinine tehdit oluşturduğunu fark etti. Üstelik bu kadar çok işbirlikçi ajanın varlığı, partinin güçsüz görünmesine de yol açıyordu. 1990 yılının başlarında, çocukluk arkadaşı Hasan Bindal'ın akademi yöneticisi Şahin Baliç tarafından, askeri eğitim sırasında kazayla vurulup öldürülmesi, Öcalan'a Akademi'deki infazların suçunu Baliç'e atma fırsatı sundu. Öcalan, Bindal'ın vurulmasının, kendi önderliğine karşı açık bir saldırı olduğunu iddia etti. Baliç yargılandı, suçlu bulundu ve bir infaz mangası tarafından öldürüldü.

Bunun ardından Öcalan, Baliç'i Akademi'deki bütün infazların arkasında olmakla suçladı. Oysa Baliç'in sadece görevlendirilmiş olduğu açıktı; kendisini koordinatör olarak atayan, yeni katılanları soruşturmasını emreden ve takibinde olanları sessizce izleyen, nihayetinde de bunları infazları durdurmak için kullanan, Öcalan'dı. Bu dönemde Bekaa'da, işbirlikçi ajan oldukları gerekçesiyle toplam olarak en az bir düzine yeni katılımcı öldürüldü, çok sayıda kişi de suçlandı, ama infaz edilmedi.

Öcalan aynı yıl, Türkiye'deki infazlar hakkında da soruşturma emri verdi ve bölge komutanlarından olan Cemil (Hogir) Işık'ın da dahil olduğu bir grup insanı bu infazların yanı sıra Türkiye'deki sivillerin ölümünden de sorumlu tuttu. Işık, bu suçlamaların ardından PKK'dan kaçacaktı. Kimlerin öldürüldüğü hakkında bilgi toplaması için bir komite kuruldu ve aynı yıl toplanan 4. Kongre'de, bu ölenlerin çoğu, Türkiye'ye karşı savaşta şehit düşenler mertebesinde anıldı. "*Mesele, infazların çok artmış olması değil,*" diyor bir komutan, "*ama Öcalan'ın çözmek isteyeceği bir düzeye ulaşmıştı.*"

Önlemlere rağmen örgüt içi infazların sayısı gerçekte azalmadı, ama hedeflenenler artık çoğunlukla yeni katılanlar dan ibaret değildi. Militanlar hala alınıp götürülebiliyor her hangi bir duruşma olmaksızın ya da Öcalan bilgilendirilmeksizin, vuruluyorlardı. Bir komutanın birinden kurtulmak için sıkça başvurduğu yöntemler biri de, öleceği umuduyla, özellikle tehlikeli bir baskına önderlik etmesini sağlamaktı. Sebebi her şey olabilirdi: Söz konusu kişi belki komutana çok eleştirel yaklaşıyor, belki çarpışmak mütereddit davranıyor belki de yalnızca gerilla birliği içinde sorun yaratıyordu.

Son kertede, birinin yargılanması vurulması ya da tehlikeli bir göreve gönderilerek aslında ölüme yollanması kararı birlikteki en üst düzey PKK militanına aitti ve bunlardan pek azı sonradan hesap vermek durumunda kalıyordu. ... Polise yakalanma riskinin daha yüksek oluşu, öteki eylemlerin yanı sıra bu tür eylemleri zorlaştırsa bile, Avrupa'da da PKK üyeleri öldürülüyordu (yaygın yöntem dayak atmak ya da bir apartman dairesine hapsedmekti).

Serhildan

O zamanlar, çatışmada öldürülen PKK militanlarının akrabaları nadiren cenazeye sahip çıkardı. ... Oğullarının ya da kızlarının bir çarpışmada öldüğünü bilen aileler bile PKK da bir yakınlarının bulunduğunu kabul etmenin kendilerini devlet misillemesine maruz bırakabileceğinden korkarak, devlet yetkilileri ne cenazeleri sormakta tereddüt ediyorlardı.

İnsanların cenazeleri üzerinde kamusal olarak hak iddia etmeye istekli oluşları, devletten artık daha az korktuklarını gösteriyor, bu da asileri desteklemeye yanaşmalarını daha mümkün kılıyordu. Protestolar, insanların artık pasif kalma ya yanaşmayacaklarını gösteriyordu. Sivil nüfustaki bu değişim, PKK'nın önceki bazı güçlüklerinin üstesinden gelebilmesine imkan verdi. PKK, bundan böyle, bağlantılarını genişletip daha iyi istihbarat sağlayabildi sivil milis eylemciler arasında daha güçlü ağlar kurdu ve yeni katılımları artırabildi.

En tehlikeli oyun

1990 yılıyla birlikte Öcalan PKK üzerinde mutlak bir hakimiyete sahip olmuştu. Parti organları ancak ve ancak onun iradesi doğrultusunda çalışıyordu. Bir militanın ifadesine göre, merkez komitenin 25 üyesi, Öcalan'ın emriyle, üç yıl içinde tam üç kez değiştirilmişti. Merkez komite toplanacağı zaman Öcalan komitenin yapmasını istediği analizleri ve varması beklediği kararları önceden hazırlıyordu. Benzeri bir biçim askeri komutanların il düzeyindeki konferansları da, görüşleriyle taleplerini kaset ve mektup taşıyan kuryeler aracılığıyla ileten Öcalan tarafından yönlendiriliyordu.

Bütün bunlar, PKK üyelerinin, özellikle de üst düzeylerde bulunanların, öneriler getiremediği ya da inisiyatif alamadığı anlamına gelmiyordu. Yine de nihai olarak, bütün faaliyetler Öcalan'ın onayına başlıyordu; üstelik PKK komutanları Öcalan'ın kendilerini her zaman cezalandırabileceği bilgisine hareket ediyordu. Kimi zaman, Öcalan'ın emirleri doğrultusunda hareket etmelerine rağmen cezalandırılıyorlardı. ... PKK, hala, 1978'de oluşturulan parti tüzüğüne ve yıllar boyunca geliştirilen bir dizi başka kurala ve düzenlemeye göre işliyordu. Fakat bunlardan hiçbiri Öcalan'ın karar yetkisinden bağımsız değildi; Öcalan her şeyi kendi arzusu doğrultusunda uyguluyor, yönlendiriyor, göz ardı ediyor ya da değiştiriyordu.

Hüseyin Topgider Öcalan'ın muhakemesini şöyle özetliyor:

Eğer bir şey doğru dürüst yapıldıysa, parti sayesindeydi; bir şey yanlış yapıldığındaysa, bu, hiçbir zaman partinin hatası değildi, bireysel hataydı. Kuşkusuz, hatalar kimi zaman Öcalan'ın çizdiği stratejiden kaynaklanıyordu; ama strateji tartışılmıyordu. Çünkü bunu tartışma konusu yapmanız, partiyi, yani Öcalan'ı sorguladığınız anlamına geliyordu ve Öcalan'ı sorgulamak yasaktı.

Üç adam, Kuzey Irak dağlarında yeni bir grubun, PKK-Vejin'in (Uyanış) kurulduğunu duyurdu ve halka Öcalan'a bağlılıklarından vazgeçip gerçek PKK'ya katılmaları çağrısında bulundu.

Öcalan ilk kez gerçek bir tehditle karşı karşıya kalmıştı. Geçmişte PKK'dan kaçanlar, ancak marjinalleştirildikleri ve karalandıkları zaman bunu yapıyorlardı. Fakat Şener ve Baran, Merkez Komite Yürütme Kurulu'nun üyeleri ve 4. Kongre'nin başkanlarıydı. Üstelik öteki muhaliflerden farklı olarak, Avrupa'da değil, hala Kürdistan'daydılar; dolayısıyla hiç kimse onları savaştan kaçmakla suçlayamazdı. Açıkça belirttikleri gibi, istedikleri, PKK'yı ya da mücadelesini değil, yalnızca PKK liderini eleştirmektir.

"PKK'nın tabanını oluşturanları örgütlemeye çalışan birçok insan öldürüldü. Bir süre sonra daha fazla ilerleyemez hale geldik." Baran, muhalif çalışmalarından vazgeçmezden evvel, birkaç yıl KDP lideri Barzani'nin korumasında kaldı, ardından da Avrupa'ya kaçtı.

Şener ve Baran'ın PKK içinde değişimi zorlama girişimleri o zamana değin Öcalan'ın liderliğine yönelmiş olan en büyük tehditti. Ve sonuncusu oldu. Şener'in ölümünden sonra Öcalan'ın iktidarı mutlaklaştı. "Şener Olayı" ya da vakası, PKK tarihine, Öcalan'ı devirip PKK'yı yok etmek üzere girişilmiş büyük bir komplo olarak geçecekti. Bu olay, Öcalan'ın henüz sahip olmadığı bütün güçleri kendisinde toplamasının önünü açtı. Bunun yanı sıra, muhalif tavırların ya da itirazların hoş karşılanmayacağı yönünde güçlü bir mesaj verdi.

"Şener yakalandığı zaman Cuma'yla [Şener'i gözaltında tutan Cemil Bayık] konuştum; ötekiler gibi o da Şener'in ajan olduğuna inanmıyordu," diyor Baran. *"Ama Başkan öyle diyor," dedi ve tartışma orada noktalandı. Hiç kimse Şener'in ajan olduğunu düşünmüyordu; ne var ki, Öcalan'ın tutsağıydılar."*

Muhalifleri susturulmuş ve iktidarı mutlaklaşmış olan Öcalan, şimdi bir sonraki adım için hazır: Türkiye'yi, Kürtlerin talepleri üzerinde siyasi pazarlığa zorlamak. Bunu, PKK kontrolünü her tür yeni, sivil başkaldırıyı yönetecek biçimde yasal örgütlenmelerin içine doğru genişleterek yapmayı planlıyordu; Uzun zaman önce, asilerin savaşını, Türkiye'nin Kürt bölgesi üzerinde denetim gücü iddiasında bulunamayacağı bir noktaya getirmek vaadinde bulunmuştu.

ÜÇÜNCÜ KISIM PKK Militanlarının Kontrol Kazanma Mücadelesi

8. Sokak Savaşı, 1991-1992

PKK'nın Bekaa vadisindeki faaliyetleri sürekli olarak genişliyordu. PKK'nın Türk ordusuna saldırılarını sürdürme becerisinden cesaret bulan, ordunun sivillere karşı sert tutumundan dolayı öfkeli ve demokratik alternatiflerin yokluğundan dolayı önü kapalı Türkiye Kürtleri, asilere daha da yaklaşıyordu.

Parti'ye katılım

Öcalan'ın otoritesine başkaldırmasının ardından kendi grubunca öldürülen PKK militanı Mehmet Şener'e yönelik suçlamalardan biri, PKK'nın, ilgisinin bir kısmını savaştan politik alana doğru kaydırmasını talep ederek, gerilla mücadelesini zayıflatmayı denemiş olduğu yönündeydi. Fakat aslında, Öcalan'ın yasal siyasete dair kendi görüşleri de değişmeye başlamıştı. Kürt sorununa dikkat çekmek için silahlı mücadeleden başka yollar da olabileceğini gündeme getirmeye başlamıştı. Daha spesifik olarak, yeni yasal Kürt siyasi partisi HEP'i üzerinde müzakere edilebilecek bir çözümün ortaya atılmasında rol üstlenebileceğinin altını çiziyordu. Türkiye'nin Ekim 1991 genel seçimlerinden önce, "*çözümüne ulaşmaları için onlara bir şans vermek istiyoruz,*" demişti.

Öcalan HEP için her zaman bu kadar olumlu konuşmazdı. Aslında, kendi etki alanı dışındaki Kürt örgütlenmelerine hiçbir zaman hoşgörülle yaklaşmamıştı. Şimdi daha da küçülmüş olan öteki gruplar hala PKK tacizinden yakınıyorlardı. Öcalan başlangıçta, kendi yandaşlarını yeni siyasi partiden de uzak durmaları yönünde uyarıyordu. Ne var ki, 1990 sonları ya da 1991 başlarında, Öcalan fikrini değiştirdi.

O zamana kadar, kamuoyunu büyük ölçüde PKK'nın belirlediği Güneydoğu'dan destek almakta sorunlar yaşayan HEP birdenbire yeni üyelerin akınına uğradı. Çoğu PKK sempaticanı ve yandıydı. Siyasal partinin bağımsız üyeleri, bir başka deyişle, kendilerini Öcalan'ın denetim alanında faal görmeyenler, kendi yasal faaliyetleriyle PKK'nın yasadışı mücadelesi arasında, uzun erimli hedeflerinin çoğunun örtüşüğünü görseler de, bir ayrışmayı sürdürebileceklerini umuyorlardı.

Bu, sürdürülmesi güç bir dengeydi. Yeni üyeler PKK'yı Kürt ulusal hareketinin önderi olarak görüyor, yasal bir siyasi partide de olsa, PKK'nın hakimiyetinin öncelikli olması gerektiğine inanıyordu. Siyasal parti içinde PKK'ya sadık olanlar tarafından saldırganca savunulan bu bakış açısı, Öcalan'a, üyeler kanalıyla parti üzerinde önemli bir hükmetme gücü sağladı. "*Kitleler PKK'den etkilenmişti,*" diye not ediyor Kılınç omzunu silkerek, "*dolayısıyla, bakış açılarını buraya da taşıdılar.*"

Öcalan, aynı zamanda, işlerin kendi seyrinde gitmesine de yanaşmıyordu. Parti'yi kendi haline bırakmak, bir başka deyişle PKK mücadelesine duyarlı ve yakın olmakla birlikte bu mücadelenin bir parçası olmayan bağımsız bir siyasi güç haline gelmesine izin vermek ile partiyi egemenlik altına almak seçenekleri karşısında, ikinciye seçti.

Kısa bir süre içinde Öcalan bazı PKK üyelerini özel elçileri olarak görevlendirdi: Elçilerinden isteği, yasal siyasi partiye kendi görüşlerini açıkça iletmeleri ve parti içinde olup bitenlere dair kendisini bilgilendirmeleriydi. Bu elçilerden bazıları halen parti üyesiyken, bazıları da —kendilerine verilen isimle— siyasi komiserler olarak dışarıdan çalışacaklardı. Parti içinde ki bazı PKK üyeleri konumlarını, bağlantılarını ve görevlerini asilere para ve yandaş toplamak için kötüye kullandı. HEP'in bağımsız üyeleri bu duruma karşı çıktılarsa da, engellemek o kadar kolay değildi.

Bütün bunlara rağmen, HEP'i PKK'nın vitrin örgütü olarak değerlendirmek yanlış olur. Ne olursa olsun, bir şeyi kontrol etme arzusu, onu kontrol etmekle aynı anlama gelmez. Kuşkusuz, PKK'nın parti üzerinde güçlü bir etkisi vardı. Fakat bu, bütün üst düzey parti yöneticilerinin (hatta çoğunluğun bile) PKK'yla doğrudan bağlantılı olduğu ya da PKK'nın bütün görüşlerini paylaştığı anlamına gelmiyordu.

Siyasal parti Kürtlere, taleplerini gündeme getirebilmeleri için yeni ve daha kabul edilebilir bir yol sağladı. Bu kez olsun, Kürt sorunu yasal, şiddete dayalı olmayan bir oluşum tarafından tartışılıp gündemde tutuluyordu. Şimdiye değin Kürt sorununu terörizmle özdeşleştirmiş olan Türkler, birdenbire, yasal alanda dillendirilen taleplerle yüzleşmek zorunda kalmıştı.

Öcalan'ın, silahlı mücadeleden vazgeçmeksizin yasal faaliyetlere yaklaşımını gözden geçirme kararı, PKK için de iyi olmuş, PKK'nın bir kitle hareketine dönüşmesinin önünü açmıştı. İsyancı gruba, görüşlerini yaygınlaştırması, daha çok insana ulaşması için yasal bir yol sağlamıştı. Aynı zamanda, PKK'nın, dağa çıkıp savaşmak istemeyen ya da bunu yapama yan, ama yasal bir siyasal partide çalışmaya istekli insanlar dan oluşan yeni bir yandaş grubunu kendine çekebilmesine de yardımcı olmuştu. En az bunun kadar önemlisi, PKK sempatanlarının HEP'e akması sayesinde PKK, politik gelişmeler üzerinde etkide bulunabilme olanağı kazandı. Bu suretle, isyancı grup, yasal alanda olup bitenler dolayısıyla kolayca marjinalleşmeyecekti.

Ne var ki, bütün bunların Kürt siyaseti için iyi olup olmadığı tartışmalıydı. 1990'larda Türkiye'de Kürt aktivizminin yasal zemini genişledi, ama eylemciler Öcalan'ın faaliyetleri denetleme ve yönlendirme arzusunun kısıtlayıcılığı altındaydı. Zaman içinde, politik açıdan deneyimli ve sağlıklı bir Kürt sınıfın gelişmesi kösteklendi. Bir sonraki siyasetçi kuşağı, genellikle, PKK'yla yan yana büyüyen insanlardan oluşuyordu ve bu, deneyimlerinin, bakışlarının ve inisiyatif alma konusunda iradelerinin daha sınırlı olması anlamına geliyordu.

Yeni aşama

Sorunlar biliniyordu. Özellikle PKK'ya yardım şüphesiyle tutuklu bulunan Kürtler üzerinde işkence sınır tanımıyordu; Türk güvenlik güçleri, —artık sadakat kanıtı olarak görülen— köy koruculuğu sistemine katılmadıkları takdirde insanların evlerini yakıp yıkmaya tehditlerinde bulunmaya başlamıştı; köy korucuları, hem silahları hem de devletle bağlantıları sayesinde komşu köylerle hesaplarını şiddete dayalı yollarla çözmeye başlamışlardı; itiraz etmeyi deneyen Kürtler, PKK için çalışmakla suçlanıyordu. Kürtçe eğitim, televizyon ve radyo yayınları üzerindeki devlet yasakları hala yürürlükteydi ve hükümleri yoruma açık bir terörle mücadele kanunu gazetecileri, yazarları, Kürt tarihi ya da sorunları üzerine kamuya açık konuşmalar yapanları hapsetmek için kullanılıyordu.

Yeni vekil Hatip Dicle, yeni milletvekillerinin okumak zorunda olduğu yemini mırıldanırken, "Ben ve arkadaşlarım bunu anayasal baskı altında okuyoruz," ifadesini ekledi. Dicle'nin protestosu, yemindeki Atatürk ilke ve inkılaplarına, yani eylemci Kürtlerin kimliklerinin inkarından sorumlu gördükleri ilkelere bağlı kalma vaadine yönelikti.

Gruptaki tek kadın olan ve gür, omzuna kadar gelen siyah saçlarına kırmızı, yeşil, sarı bir saç bandı takmış olan Leyla Zana da yeminini benzeri bir protestoyla yaparak, Türklerle Kürtlerin birlikte çalışabileceği umudunu yemin metnine Kürtçe olarak ekledi: "Bu formaliteyi baskı altında yerine getirdim. Kürt ve Türk halklarının kardeşçe bir arada yaşaması için demokrasi çerçevesinde mücadele edeceğim."

Kürt vekiller geri adım atmıyordu. Siyasete girmeden önce İnsan Hakları Derneği Diyarbakır şube başkanlığını yürüten mühendis Dicle, "Eğer kardeşlik istediğimiz için mahkum edileceksek," diye söze başlıyordu. Dicle, Parti'nin radikal kanadından geliyordu; kampanya sürecinde, Ankara'ya PKK'yla diyalog süreci başlatması çağrısında bulunmuştu, fakat yine de dile getirdikleri, seçmenlerinin düşüncelerinden farklı görüşler değildi.

Fakat öyle görünüyör ki, Başbakan Demirel ve Başbakan Yardımcısı İnönü sorunları hakkında konuşmak üzere Kürtleri davet ettiklerinde, bu denli dobra ve dürüst olmalarını beklemiyorlardı. İnönü Dicle'yle Zana'yı SHP'den ayrılmaya zorlayan çağrılara katıldı. Demirel onları ayaklanmacıların propagandasını yapmakla suçladı. Yeni vekiller, davranışları için özür dilemeyi reddettiler. Leyla Zana, varoluşu için mücadele verdiğine, ama hala inkar ile yüz yüze kaldığına dikkat çekerek direnç gösteriyor, kendisini seçenlerin Kürtler olduğunu vurguluyordu.

Kulislerde sorun

Seçim kampanyası sırasında Öcalan, PKK asilerine SHP'deki Kürt adayları desteklemek için ellerinden geleni yapmalarını emretmiş, asiler de bu mesajı şehirlerdeki yandaşlarıyla köylerdeki destekçilerine iletmışlerdi.

Ne var ki, adaylar Meclis'te sandalye sahibi olduktan sonra, Öcalan huzursuz görünmeye başladı. Bunun birden çok sebebi vardı. Belli ki, çok sayıda PKK'lı sempatanı olmasına rağmen, hala kendi dolaysız kontrolü dışında işleyen partiye tam anlamıyla güvenmiyordu. Üstelik kendisi Türk medyasında sesini duyurabilme mücadelesi verirken, yeni Kürt vekiller, bazen yergi dolu haberlerle de olsa, gazetelerin ilk sayfalarında yer bulmuştu bile. Söz konusu yeni vekiller farklı farklı bağlılık ve bağlantılara

sahipti: Birkaçı PKK'ya açıkça saygı duyarken, bazıları da hafiften bir düşmanlık besliyordu; çoğunluksa, PKK baskısından bağımsızca çalışma isteğindeydi.

Belki de Kürt ulusal hareketinin önderi olduğu gerçeğinin altını çizmek için, Öcalan, Türkiye'nin güneydoğusu Kuzey Irak'ın bir kısmını kapsayan Kürdistan'ı yönetecek bir savaş hükümeti oluşturulmasından bahsetmeye başladı. Dahası, bütün Filistinlilerin sürgündeki meclisi olarak çalışan Filistin Ulusal Kongresi'ni örnek alan bir Kürdistan Ulusal Meclisi'nin (KUM) oluşturulması hazırlıklarına başladı. Mesaj açıklı: *Meclis'teki Kürt vekillerin kazanımları ne olursa olsun, Kürtleri siyasal bağımsızlığa taşıyacak olan Öcalan'dı. Ayrıca, yerleşik Türk siyasi güçlerinin Kürt vekilleri kabule yanaşmaması, vekilleri Öcalan'la rekabet edebilmek için pek az imkanla baş başa bırakmıştı.*

Varsı

Hava karardıktan sonra, PKK anayollarda kontrol noktaları kurup kimlik kontrolü yapıyordu. Kürtlere ulusalcı söylevler veriliyor, devlet için çalışanlarla güvenlik personeli çoğu zaman araçlarından indirilip vuruluyordu. Devlet ajanları Kürt eylemcilerle PKK sempatanlarını vururken (cinayetlerin bir kısmı da, görünüşe göre devletin göz yumduğu İslamcı, sağcı —Lübnan'daki Hizbullah'tan farklı— Hizbullah tarafından işleniyordu) PKK militanları da devlet yandaşlarını vuruyordu. Hedef seçilenler arasında köy korucuları, polis ve isyancılara aktif olarak karşı duran diğerleri vardı. PKK militanları, 1992 yılında yaklaşık 210 —onların tabiriyle— devlet yandaşını öldürmekle suçlanırken, 1993 yılında bu rakam 300'ü geçti.

PKK militanları, şehir merkezlerine baskın düzenleyerek, kamu binalarıyla karakollara ateş açarak da askeri güçlere meydan okuyordu. Ücra yerlerdeki askeri üslerin tahkimat düzenini, buralara nasıl gelinip gidildiğini öğrendikten sonra, üslere gelip giden ya da nöbet tutan şansız askerleri vuruyorlardı. 1990-1992 arasında vaziyet öyle ciddi bir hal aldı ki, ordu Güneydoğu'daki Ücra yerlerde bulunan bazı birliklerini geri çekti.

PKK, çatışmalarda her zaman çok sayıda militanını kaybetmiş olmasına rağmen (ölülerin anısına düzenlenen "şehit albümleri"ne göz atmak sarsıcı bir deneyim), 1990'larda kayıplarının daha da arttığı görülüyor. Bu artışın başlıca nedeni; yeni katılımların daha çok şehirli sempatanlardan özellikle üniversite öğrencilerinden ve Güneydoğu'nun köylerinden gelen gençlerden oluşmasıydı. Köylerden katılan gençlerin yaşı 14-15'e kadar inebiliyordu. Genç olmaları ve görelî deneyimsizlikleri, savaşta ölmeleri ihtimalini güçlendirmekle kalmıyordu: Bu insanlar örgütten kaçmaya da daha eğilimliydi. Birinin nerede büyüdüğünden bağımsız olarak, militan hayatı sürmek zordu. Su bulmak güç olabiliyordu, yiyecekleri tekdüze ve karbonhidrat ağırlıklıydı, insanlar çıplak toprak üzerinde uyuyorlardı ve bitlenme sorunu vardı.

1992 sonlarında, asilerin sayısı 300 kişiden 1200 kişi civarına çıkmıştı. "O kadar çok insan gelmeye başlamıştı ki, onları başka yerlere, Mardin'e, Cizre'ye, Güneydoğu'nun başka bölgelerine göndermeye başladık," diyor Dr. Süleyman. Aslında, bölgenin tamamındaki PKK komutanları, o dönemde, sivillerden alınan aktif destek dışında, yeni katılımlarda bir patlama yaşandığını ifade ediyor: Bu patlamanın, Güneydoğu'daki toplam sayıyı yaklaşık 10.000'e ulaştırdığı görülüyor.

Kadınlar

Kürt köylüleri, propaganda yapmak ve erzak toplamak için geceleri köylere inen silahlı asiler arasında kadınların da bulunduğunu gördüklerinde şaşırıyorlardı.

Köylerde yaşayan genç Kürt kadınlar tek başlarına pek dışarı çıkmadıkları için PKK eylemcileriyle karşılaşma ihtimalleri düşüktü. PKK 1980'lerde kentsel alanlarda çok aktif de olmadığından, bu dönemde örgütün çok sayıda kadın üyesi yoktu. Durum, PKK'nın üniversitelere ve şehir merkezlerine girmeye başladığı 1989 yılından sonra değişti. 1990'ların başlarında da PKK'nın yayıncılık ve siyaset alanlarına girmesi de kadınlardan daha fazla destek almaya başlamasında etkili oldu; zira bazı kadınlar için evden ayrılıp dağlardaki bilinmezliklerle dolu bir hayata dalmaktansa bir büroda çalışmak daha kolay ve aileleri nezdinde daha kabul edilebilirdi.

Öte yandan, kadınlar, askeri darbeyi izleyen yıllarda değişmişlerdi. On binlerce Kürt erkeğinin hapse girmesi, kadınların ailede ve toplumda daha faal bir rol üstlenmesini beraberinde getirmişti. Mesele, ailelerini geçindirmek zorunda kalmalarından ibaret değildi. Aynı zamanda, Türkiye'deki yargı ve hapishane sisteminin üstesinden gelinmesi güç bürokrasisine saplanmışlar, gardiyanların ve polisin sert muamelesi onları radikalleştirmişti.

1993 yılında, PKK silahlı güçlerinin yaklaşık üçte biri kadınlardan oluşuyordu. Örgüte kadın katılımındaki sıçrama, Öcalan'ın kadın hakları lehine daha yüksek sesle tavır almaya başladığı döneme denk düşüyor ve öyle görünüyor ki, bu ikisi birbirini besledi. Kadınlar için eşitliğe gerçekten inanıp inanmadığı bir yana, kadınların haklarını savunması durumunda sağlam bir müttefik kazanacağını kavramış olduğu açık.

Öcalan, Kürt hareketinin, "kadınları özgürleştirmek" gibi bir "temel görevi" alması gerektiğini savunmaya başlamış ve tekrar tekrar, Kürt toplumunda kadınlara köle gibi muamele edildiğinden, hayatlarının babaları, ağabeyleri ve diğer erkek akrabaları tarafından yönetilip kısıtlandığından yakınmişti. Söyledikleri abartılı olabilir, ama çoğu kendi hayatları üzerinde gerçek bir denetim duygusuna sahip olmayan ya da yaşamlarının herhangi bir değeri olduğunu hissetmeyen kadınlar söz konusu olduğunda, işe yaramıştı. Kürt kadınlar, özellikle de geleneksel hayatın önyargılarıyla bağlarını koparmış kadınlar olmadan PKK'nın devrimci mücadelesinin imkansız olacağını ısrarla dile getirmesi, kadınlara birden değerli oldukları duygusunu vermişti.

Fakat genç kadınların çoğu, PKK'yı yalnızca gündelik yaşamlarından kaçabilmenin kabul edilebilir bir yolu olarak görüyordu. Kızların çoğunun ilkokuldan sonrasına devam etmediği, 15 yaşından önce ve ailesinin seçtiği bir adamla evlendiği bir toplumda PKK'ya katılmak hayatlarının yönetimini kendi kontrollerine almanın tek yolu olabiliyordu.

Bir Kürt baba kızını çalışmaktan, alışverişe tek başına gitmekten, liseye devam etmekten ya da hatta pantolon giymekten alıkoyabilirken aynı kızın Kürt özgürlüğü için mücadele etme kararını eleştirmek o denli kolay değildi. Bunu yapmak, ailenin gerçek bağlılıkları konusunda soru işaretleri doğurup aileyi PKK'yla sıkıntılı bir konuma düşürebilirdi. Öte yandan, bu gibi yorumların, PKK içinde, örgüte katılmış olan kızın bağlılığı konusunda, muhtemelen hayatının tehlikeye girmesine neden olacak soru işaretleri doğurması da mümkündü. Ayrıca, PKK'nın, bir kızın namusunu ailesiyle aynı hassasiyeti taşıyarak koruduğu söyleniyor, bu da en tutucu Kürt aileleri bile PKK'yı desteklemesini kolaylaştırıyordu.

9. Savaş Kızıyor, 1992-1993

PKK'nın bu kadar çok insanı harekete geçirebilme kabiliyeti, devlet otoritesine doğrudan doğruya bir başkaldırıydı. Türk güvenlik güçleri bu başkaldırıya, sivil sempatanlarla silahlı isyancılar arasında neredeyse hiç ayırım yapmadan, çok sert tepki verdi. Örneğin 1992'de, Türk güvenlik güçleri, bir kısmı sivillere yönelik devlet şiddetini protesto etmek amacıyla düzenlenmiş 13 farklı gösteride iki düzine insan öldürdü. Kürt eylemcilere yönelik sır dolu cinayetler —genellikle yol ortasında vuruluyorlardı ya da kaçırılıyorlardı ve cesetleri başka bir yerden çıkıyordu— o yıl 2 ertesi yıl da en az 450'ye çıktı. Kürtler seçilen kurbanların bağlantılarından yola çıkarak, kontrgerilla olarak adlandırdıkları, devletçe desteklenen karanlık bir güçten söz etmeye başladılar. Öldürülenler, genellikle, insan hakları hareketiyle ilişkili kişiler, HEP üyeleri ya da açıkça PKK sempatanı olanlardı.

Türk güvenlik güçleri PKK saldırılarına, insanları korkutarak asilerin aleyhine döndürmeye yönelik güç gösterileriyle karşılık verdi. PKK militanları Ağustos 1992'de yaklaşık 25.000 nüfuslu Şırnak'ta kamu binalarını havan topuna tuttuktan sonra, güvenlik güçleri üç gün boyunca etrafa rastgele ateş açmıştı. Elektrik ve telefonlar kesilmiş, ordu insanların şehre giriş çıkışını yasaklamıştı. Evlerle dükkanların %70'inden fazlası hasar görmüş, kentte yaşayan 22 kişi ölmüştü. Yalnızca birkaç gün içinde binlerce şehir sakini eşyalarını toparlayıp Şırnak'ı terk etti. Geride kalanlar arasında, beş çocuğun cesedi de vardı.

Daha küçük ölçekli olmakla beraber her yerde benzer askeri karşı saldırılar düzenleniyordu: Sınır kasabası Çukurca'da kısa süreli bir PKK saldırısını, güvenlik güçlerinin dört saat boyunca ateş açması izlemiş, 14 yaşında bir oğlan çocuğu ölmüş birçok ev ve dükkan hasar görmüştü. Ağrı'ya bağlı bir köyde bütün gece süren ve beş askerle 20 PKK militanının öldüğü çatışma sırasında güvenlik güçleri evlere, rastgele ateş açmış, iki küçük çocuk ölmüş, üçü de yaralanmıştı. PKK'ya olan yakınlığıyla bilinen Kulp'ta askerler, askeri bir araca düzenlenen saldırıya kent merkezinde ateş açarak yanıt vermişlerdi. Yörede yaşayanlardan biri, "Onlara ateş açan PKK olmasına rağmen, askerler evlerimizi yakıyor," diye yakınıyordu.

Bu, aslında tam da PKK'nın istediği şeydi.

Cudi dağlarının kıyısında toz toprak içinde bir kasaba olan Cizre'de militanlar, orduya yiyecek taşımakla ve alkol satıp beldedeki ahlaki zedelemekle suçlanan insanlar için duruşmalar düzenliyorlardı. Aynı zamanda, alacak-verecek ya da toprak anlaşmazlıkları gibi şikayetlerle de ilgileniyor, Türkiye'nin bölgedeki otoritesinin tanınmasını istemediklerinden, halkı yerel mahkemelere gitmemeleri yönünde ikaz ediyorlardı.

Cizre'nin kuzeybatısındaki İdil'de de durum aynıydı. İlçe kaymakamı, 1992 yılında gazeteci İsmet İmset'e, "Geride bıraktığımız altı ay zarfında mahkemelere tek bir başvuru bile olmadı," diyordu. "Halk, bunun yerine, PKK'nın halk mahkemesine gitmeyi tercih ediyor."

PKK devlet otoritesinin yerine geçmişti. Bölgedeki Kürtler, gündelik aile sorunları ya da başka anlaşmazlıkların çözümün de yardım almak için, aşiret liderleri, şeyhler ve zengin toprak sahipleri gibi, beldede nüfuzu olan kimselere başvuruyordu. Şimdiyse, PKK'nın güçlü olduğu yörelerde Kürtler, bu kişiler yerine isyancılara başvuruyordu. Devletle bağlantısı olmayan ya da devletçe desteklenmeyen insanların bile otoritelerini yitirdikleri bu dönüşüm, savaşın bölgedeki toplumsal dinamikleri ne denli değiştirmiş olduğunun bir göstergesiydi.

Daha çok kod adı olan Dr. Süleyman'la tanınan PKK komutanı Sait Çürükkaya, Mao'nun kuramından bir parçayı kendi düşünceleriyle harmanlayarak, "Devletle iktidarı paylaştığımız bu durum çok uzun süremezdi," diyor. "Ya gerileme başlar ya da bir sonraki adım stratejik bir hamledir."

Ayaklanma herkesin dilinde

ABD ve Koalisyon Güçleri, Bağdat'ın Kürtlere yaptığı zalimane karşı saldırıyı görmezden geldi ve iki milyona yakın Iraklı Kürt Türkiye'yle İran'a kaçtı. Aralarında çocuklarla bebeklerin de bulunduğu perişan durumdaki aç sığınmacıları çamurlu dağlarda gösteren resimler, uluslararası toplumun ilgisini belki de ilk kez gerçek manada Kürtlere yöneltmesini sağladı. Ne yazık ki bu ilgi Türkiye Kürtlerinin durumunu kapsayacak denli genişlemedi.

Kürtlerin akın etmesinden sıkıntıya düşen, aynı zamanda uluslararası ilgiden de rahatsızlık duyan Ankara, Iraklı Kürtlerin geri dönebilmesi için Kuzey Irak'ta bir "güvenli bölge" oluşumunu destekledi. Türkiye Irak sınırına yakın ve geçici bir şey tasarlıyordu, ama Iraklı Kürtler çok daha fazlasını elde etti. Mütteliklerin koruması altındaki bölge, nihai olarak Irak'ın Kürt bölgesinin önemli bir kısmını kapsar hale geldi ve Irak birliklerinin güvenli bölgeye girmeleri yasak olduğundan, Kürtler bir tür fiili özerkliğe kavuştu. Mayıs 1992'de, kendi Kürt parlamentolarını kurmak üzere seçim yapmaya hazırlanıyorlardı. PKK komutanlarından bazıları, Türkiye Kürtlerinin gerçekleştireceği olası bir kitlesel ayaklanmanın başarısızlıkla sonuçlansa bile, benzeri bir uluslararası koruma sağlandığı takdirde başarıya dönüşebileceğini hesap ettiler.

Ne var ki, o mart ayında gelmiş geçmiş en kanlı Newroz kutlamalarının yaşanması, halkın ayaklanmaya hazır olduğuna bir işaretli. Kürt ilçe ve şehirlerinde PKK'nın yerel yandaşları, ulusalcı gösterilere dönüşen sokak kutlamaları düzenledi. Erkekler, kadınlar ve çocuklar, PKK yanlısı sloganlarla ve kaldırdıkları yumruklarıyla güvenlik güçlerini protesto ettiler. Kimi yerlerde PKK'nın silahlı sivil yandaşlarının askere ve polise ateş açması, günlerce süren şiddetli çatışmaları başlattı. Çoğu sivil olan yaklaşık 90 kişi öldü. Fakat Öcalan'ın, gösterileri yönlendirerek 1980'lerin sonunda patlak veren Filistin intifadasına benzer bir kitlesel ayaklanmaya dönüşmesine izin vermemesi, protestoların hafifleyerek sönümlenmesine neden oldu.

Daha sonraları, bazı PKK komutanları Öcalan'ın 1990'ların ilk yarısında bir halk ayaklanmasını onaylamaktan neden kaçındığını merak etmeye başladı. Bazıları Öcalan'ın Suriye'den korkmuş olduğunu varsayıyordu; zira Suriye, milyonlarca Kürt sığınmacının topraklarına akmasıyla sonuçlanacak, iç denetimini zorlaştıracak ve büyük bir olasılıkla da bölgeye yeni bir uluslararası müdahale gerektirecek herhangi bir eyleme açıkça karşı çıkacaktı. Bazı komutanlar da Öcalan'ın, Kürt mücadelesi kendi doğrudan denetiminden çıkaracağı için, kitlesel bir ayaklanmanın önüne geçtiğinden kuşkulanıyordu. Şiddete dayalı olsun olmasın, sürekli bir ayaklanma, Öcalan'ın otoritesine ve PKK'nın hegemonyasına karşı duracak yeni aktörlerin ve çıkar gruplarının doğmasına neden olabilirdi. Oysa kaynakları gerilla ordusuna yönlendirmek ve herhangi bir ayaklanmanın ancak sıkı PKK kontrolü altında gerçekleşebileceğinde direktmek, mücadeleyi Öcalan'ın tekelinde tutuyordu.

Öcalan kendi planlarıyla yeteneklerine her zaman çok güvenmişti; öyle görünüyor ki, kendi propagandasına da inanıyordu. PKK'nın Kürtleri zafere taşıyabileceğinden o kadar emindi ki, artık bir

halk ayaklanmasına gerek görmüyordu. Ayrıca, Güneydoğu üzerindeki kontrolü Türk güçlerinden almaya elverecek büyüklükte bir gerilla ordusu inşa edebileceğinde ısrarcıydı. Bir yandan da, yeterince büyük bir gerilla gücünün, Türk hükümetini müzakereye zorlayacağına inanıyordu.

Ne var ki, Öcalan'ın analizleri çok fazla unsuru elde bir sayıyordu. Her şeyden önce, Türk ordusunun kendi hatalarından hiç ders çıkarmadığı ve kendisinin de hiç hata yapmadığı statik bir durum varsayıyordu.

Mücadelenin finansmanı

Güneydoğu'nun kırsal alanında savaşılan PKK asileriyle kentlerde örgütlenme faaliyetlerinde bulunanların, kendi eylemlerini finanse etmeleri gerekiyordu. Şehirlerdeki PKK sorumlularının genellikle, temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir işleri vardı, ama gerillalar, şahıslardan ve işletmelerden topladıkları para ve erzakla ayakta kalıyordu. Bunda amaç yalnızca silahların yenilenmesi, yedek mühimmat, yiyecek ve giysi maliyetlerinin karşılanması değildi: Bu yolla, aynı zamanda otoritelerini de sergiliyorlardı.

İnsanları vergilendirme fikri yeni değildi. Plan, 1986'daki 3. Kongrede ilan edilmişti, ama o zamanlar asiler, bölgede ilerledikçe bir defaya mahsus olmak üzere para talep etmekten daha fazlasını yapabilecek denli güçlü değildi. 1986'dan bu yana durum değişmişti. Şimdi, PKK'nın destek şebekesi öylesine genişlemiş ve asiler öylesine sağlam bir yer edinmişti ki, talepleri de daha muntazam hale gelmişti. Bu durumda, pek az insan asilerin ricasını geri çevirmeyi göze alabiliyordu. Bazıları isteneni vermeye gerçekten hevesliyken, bazılarıysa zorlandığını hissediyordu. Ama nihayetinde, büyük bir olasılıkla pek çoğu, Kürtlerin hakları için savaşılan asilere yardımda bulunmanın, Kürt kimliğini bastırmak isteyen devleti desteklemekten daha anlamlı olduğunu düşünüyordu. Üstelik bir keresinde Diyarbakırlı, toprak sahibi zengin bir ailenin kadın reisinin bana ifade ettiği gibi, devlet, Kürtlerin kendi askeri güçlerine katılıp asilerle savaşmasını isterken, asilerin istediği sadece undu. Bu denge içinde, asiler çok daha sempatik görünüyordu.

PKK'nın hakim olduğu ya da civarında yarı-sürekli üslere sahip olduğu küçük yerleşimlerde asiler, şirketlerden, belediye yetkililerinden ve zenginlerden düzenli olarak para toplamayı deniyordu. Bir komutan, Diyarbakır'ın kuzeyindeki Kulp'ta, %10 vergi oranı saptadığını söylüyor. Ayda ya da bir kaç ayda bir, nakitle yüklü çantalar taşıyan PKK destekçileri dağlara geliyordu.

Fakat zengin Kürtlerin bu vergiyi —epeyce de yüklü miktarlarda— ödemesi beklenirken, bölgedeki ortalama Kürt işçisinden düzenli olarak para istenmiyordu. "*Gidip de tek tek şahıslardan para almak yönünde bir politika yoktu,*" diyor bir PKK militanı, "*ama mesela birinin dükkanı varsa, o zaman farklıydı.*"

Güneydoğu'da toplanan paranın çoğu, devletin yolları düzenlemek, boruları döşemek, elektrik ağını genişletmek ve bina inşa etmek için anlaştığı özel şirketlerden geliyordu. Bölgede bakım faaliyetlerini sürdüren kamu şirketleri de, asilerin şantiyelere saldırmasını ya da iş makinelerini havaya uçurmasını önlemek için para ödüyorlardı.

İsyancıların güçlü olduğu bölgelerde yerel firmalar, bölgedeki bir ihale için devlete yapacakları tekliflerini, PKK komutanıyla birlikte belirliyorlardı. Bazen de PKK, müteahhitleri polis karakolu ya da Türk askeri birliklerinin kullanacağı yolları yapmaya yönelik projelerden men ediyordu. Ayrıca, sözleşme ederinin %30'una varan bir paya da el koyuyorlardı. İhaleyi belli bir firmanın alabilmesini garanti etmenin yoluysa, rakip firmaları açık eksiltmeden geri çekilmeleri yönünde ikaz etmek ya da daha yaygın olarak, kazanamayacakları denli yüksek bir fiyat vermelerini sağlamaktı.

Çok karlı bir diğer yerel finans kaynağı, PKK'nın, Türkiye, İran, Irak arasında faaliyet gösteren kaçakçılara koyduğu vergiydi. Bölgedeki diğer Kürt gruplar gibi —örneğin Iraklı Kürtler, Türkiye'den gelen TIR'ları "gümrük vergisi"ne tabi tutuyordu — PKK da silahlı varlığı sayesinde kontrol altında tutabildiği bölgeyi geçmeye çalışanlardan para tahsil ediyordu.

Bazı Türkiye Kürtlerinin uyuşturucu ticaretine, özellikle de İran'dan Türkiye'ye —oradan da Avrupa'ya— gerçekleşen eroin kaçakçılığına bulaştığı da bir sır değildi. Sınır bölgesinden bir yerel devlet görevlisi, 1980'lerde bu ticaretin büyük bir yükselişe geçtiğini söylüyor. Ya PKK'ya gerçekten inandıkları ya da bunun iyi bir iş olduğunu düşündükleri için uyuşturucu ticaretine karışan Kürtler, asilere sık sık mali bağışta bulunuyordu. Avrupa'da yaşayıp da konumlarını ve bağlantılarını uyuşturucu ticareti için kullanan, ardından da karın bir kısmını PKK'ya aktaran destekçilerin varlığına dair beyanlar da mevcut.

PKK eylemcileri, daha fazla paraya ihtiyaç duyduklarında narkotik ticaretiyle uğraşan Kürtlere başvurmakta tereddüt etmiyorlardı.

Bununla birlikte, bir örgüt olarak PKK'nın, doğrudan doğruya uyuşturucu ticareti yaptığı ya da ürettiği yönünde bir emare yok.

Para gerekli olduğu sürece, PKK asilerinin çoğu bunu, mücadeleleri için yalnızca bir araç olarak görüyordu. Para, savaşı sürdürmek için gerekli olanları elde etmek için kullanılacak bir şeydi ve bundan başka bir değer taşımıyordu.

Malzeme tedariki

1990'ların başlarında asilere katılımda yaşanan ani sıçrama beklenmedik lojistik problemlere yol açtı. PKK asilerinin başlıca gıda —ekmek, pirinç, bakliyat, makama, şeker, çay ve yemeklik yağ— kaynağı köylülerdi, ama şimdi 30, 40, hatta 100 kişiden oluşan kalabalık birliklerin en yakın yerleşime gidip yardım istemesi çok kolay değildi. Her şeyden önce, bütün köyler dost ya da yakın değildi. İkinci olarak, amaç destekçileri mali açıdan çökertmek değil, destek sağlamaktı. Köylülerin çoğu yoksuldu ve sahip oldukları stoklara da ailelerinin geçimi için ihtiyaçları vardı.

Öte yandan, PKK asileri, Güneydoğu'daki ve Türkiye'nin başka bölgelerindeki çeşitli şehirler ve kasabalarda yaşayan her zamanki yandaş ağlarından destek alıyorlardı. PKK'nın güçlü olduğu bölgelerde yandaşlar, para toplayan, örgüte yeni katılımlara aracılık eden ve asilerin ihtiyaç duyduğu malzemeyi satın alan "mahalle komiteleri" kurmuşlardı. PKK asilerinin Güneydoğu'da topladıkları para sayesinde, ihtiyaç duyulan malzemenin karşılığını ödemek kolay oluyordu. Köylülerin yılda bir kez belli bir miktar yiyecek erzakını asilere bağışlaması bekleniyorsa da (yoksul köylülere, kendilerinden alınan erzakın karşılığı ödenebiliyordu), diğer kalemler ancak şehirlerden sağlanabiliyordu.

Sonuç olarak, PKK komutanlarının yeterli miktarlarda yiyecek, giysi ve mühimmat sağlayabilmeleri, elde etmesi zor olmayan paranın miktarına değil, erzakın toplanıp ulaştırılmasını mümkün kılacak yerel bağlantıların geliştirilmesine bağlıydı.

Ordu, Güneydoğu coğrafyasının ağırlıklı kesimini oluşturan köylerin asiler için temel önemde olduğunu fark eder etmez, dikkatini PKK'nın sivil destekçilerine yöneltti ve PKK'nın lojistik destek ağlarını ciddi biçimde dağıttı. "*Türk askerleri köyleri yaktığında ve birçok köylü öldürüldüğünde, işler aleyhimize dönmeye başladı,*" diye anlatıyor Küçük Zeki.

Silah tedariki

PKK asilerinin, benimle konuşurken, sürekli olarak altını çizdikleri nokta, savaşmanın pahalı olmadığıydı. Özellikle Kalaşnikof, BKC makineli silahları, Duşka uçaksavar topları ve roketatar gibi silahlardan oluşan teçhizatın bulunması kolay olduğu gibi, fiyatları da yüksek değildi — kuşkusuz ödemek durumunda olduklarında.

"*Körfez Savaşı'nın ardından, piyasada bir sürü silah vardı; o kadar çoktu ki, bir Kalaşnikof'un fiyatı bir paket Marlboro'nunkine eşti,*" diye açıklıyor eski hukukçu, o zamanlar asilerden olan Azman.

Türk ordusunun taktikleri değişince, PKK'nın gelişkin silahlardan yoksunluğu da sıkıntı yaratmaya başladı.

PKK'nın omuzdan ateşlenen, yerden havaya atılan roketlere (SAM) sahip olmaması asileri zor duruma sokuyordu. Mesele para değildi; zira PKK, Avrupa'daki Kürt işletmelerle şahıslardan her yıl on milyonlarca dolar topluyordu. Üstelik bölgede dolaşımda olan daha ucuz Rus yapımı çeşitlerin ederini her koşulda karşılayabiliyorlardı. Sorun, PKK'nın bu tür silah elde etmede hep sıkıntılarla karşılaşmasıydı.

Son olarak, ABD, 1980'lerin başlarında Afganistan'daki Sovyet karşıtı mücahitlere Stinger temin ettikten sonra, silahları geri istemenin mümkün olmadığını öğrenmişti. Yerden havaya atılan roketler, bir gerilla gücü için, gereğinden fazla işe yarayan silahlardı.

Bütün bunlara rağmen, 1990'ların ortalarında, PKK asileri Rus tasarımı omuzdan ateşlenen SA-7 Strela füzeleri kullanmaya başladı. Görünüşe göre, Rusya da eski Sovyetler Birliği askeri danışmanları bu füzeleri kullanabilmeleri için PKK'lılara eğitim vermişti. Bir militanın söylediğine göreyse bu eğitim, füzeyi ateşlemek için hangi parçanın ittirileceği gibi basit şeylerin gösterilmesinden ibaretti.

Öte yandan, PKK bu füzeleri, en etkili biçimde kullanılabilceği yer olan Türkiye'ye her zaman sokmuyordu. Nedeni tam olarak belli değilse de kimi PKK komutanları, füzelerin sınır ötesine taşınmaması yönünde Suriye'nin Öcalan'ı uyarmış olduğuna inanıyor.

Silahların erişilebilirliğiyle ilgili sıkıntılar ve örneğin Strela'ları sınır ötesine taşıma serbestisinin olmayışı, PKK'nın yabancı güçlere bağımlılığını ortaya çıkaran, Öcalan'ın da göz ardı ettiği bir çelişkiyi gösteriyor. Öcalan 1980'lerin başlarında, Suriye'yle iyi ilişkiler kurmaya karar verdiğinde, Türk ve solcu bir yakınına, bunun zorlu bir denge olabileceğini bildiğini söylemişti. Ne var ki, hem Ortadoğulu Kürt bir isyancı önderinin önünde çok seçenek yoktu hem de Şam'ın güvenli bir bölge ve sadık bir destekçi olduğu görülmüştü. Üstelik PKK Türkiye ve Avrupa'da o kadar güçlenmişti ki, SAM füzeleri gibi şeyler neredeyse gereksiz görülüyordu.

Siyasetin "büyük biraderler"i

Öcalan, mesaisini devrim yapmak yerine devrimci teoriler yayınlamaya adanmış Kürt eylemcileri hep hafife almıştı, ama PKK'nın savaşı başladıktan sonra, Öcalan da yandaşları da meselelere farklı bakacaklardı. PKK üyeleri, özellikle de partinin Avrupa'daki örgüt içi gazetesinde çalışanlar, PKK'nın imajını meşrulaştırmaya ve örgütün etki alanını genişletmeye destek olmak için, daha geniş kesimlere ulaşacak yayınlara ihtiyaç olduğunu fark ettiler. Öcalan, Türkiye'nin mevcut siyasi yapısı içinde olası müzakere taraflarına seslenecek bir forum üzerine kafa yoruyordu. PKK parti yayınlarına sahip olsa da bunlar Türkiye'de yasadışı olduğu gibi, dağıtımı da riskliydi. Bunun yanında, yayınların içerikleri Öcalan'ın propaganda yönelik konuşmalarına odaklandığından, okuyucu kitlesi de PKK'nın varlık nedenine zaten ikna olmuş kesimle sınırlı kalıyordu. O dönemde PKK'nın Avrupa'daki parti gazetesinde çalışan Selahattin Çelik, "*Gerçek bir gazeteye sahip olmanın zamanıydı,*" diyor.

Merkezi İstanbul'da bulunan haftalık gazete Yeni Ülke, Ekim 1990'da kuruldu. Eski PKK üyeleriyle bağımsız Kürt gazeteciler, başlangıç finansmanını PKK'nın sağladığını belirtiyorlar.

Planlanan günlük gazete, hem örgütle bağlantısı olmayan ama Kürt sorunu hakkında yazmaya istekli Kürtlerin hem de habercilikleri için daha radikal bir zemin arayışındaki solcu Türk gazetecilerin ilgisini çekti. İlk grupta yer alanların merkez medyada kendi makalelerine yer bulmaları çok zorken, ikinci grupta yer alanlar, biraz da kendilerinin başaramadığı devrimi Öcalan'ın başlatmış olmasına duydukları, kıskançlıkla karışık hayranlıkları nedeniyle PKK'nın ulusalcı ideolojisine yönelik muhalefetlerini uzun bir süre önce sona erdirmişlerdi. PKK yandaşları konuyla ilgilenen gazetecilere, yeni yayının Kürt yanlısı olacağını —yani, PKK mücadelesine sempatiyle yaklaşacağını— bildirmişler, ama kadrodakilerin bu çerçevede istedikleri gibi yazmakta ve haber yapmakta serbest olacağı güvencesini vermişlerdi. Çok sayıda solcu Türk ve Kürt gazeteci, Mayıs 1992'de kurulan Özgür Gündem'de çalışma fırsatını değerlendirdi.

Ne var ki PKK'nın bir kitle gazetesine duyduğu ilgi, bağımsız aktörleri ya da eleştirel bakış açılarını tolere etmedeki yetenezsizliği yüzünden kısa sürede çöktü.

PKK'yla bağlantılı editörler için gazetenin yönetimini sağlamak güç değildi. Asilerin çatışmaları ve bölgedeki askerlerin gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerine dair haberlere yoğunlaşan içerik, kaçınılmaz olarak PKK'nın siyasi çıkarlarını gözetiyordu. Kürt bölgesine özel kültürel, tarihsel meselelerle sağlık sorunlarını ele alan yazılar, PKK'nın kimlik çıkarlarıyla örtüşüyordu. Öcalan bile, uluslararası siyasi eğilimlerle gelişmelere dair felsefi analizler sunan bir köşe yazarı olarak ve Ali Fırat takma adıyla oradaydı.

Birkaç köşe yazarıyla kimi istisnalar bir yana bırakılırsa, Türkiye'deki ana akım medya Kürtlerin nelerden yakındığını araştırmıyor, Türk ordusunun Güneydoğu'daki operasyonlarına eleştirel yaklaşan haberleri göz ardı ediyordu. Buna karşılık Özgür Gündem, Güneydoğu'ya yoğunlaşmıştı: Savaşa, insan hakları ihlallerine ve Kürtleri özellikle ilgilendiren kültür meselelerine. Bunların da meşru habercilik olmadığını söylemek kolay değildi.

Türkiye devleti silahlı militanlarla silahsız eleştirel yazarlar arasında hiçbir zaman ayırım gözetmemiş, bu nedenle gazete çalışanlarıyla editörleri sürekli olarak yasal sorunlarla yüz yüze kalmışlardı. Bizzat özgür ifadeyi ve basını sınırlandırmayı amaçlayan birçok yasal düzenleme mevcuttu. Özellikle 1991 tarihli Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi, "devletin birliğini zayıflatmayı hedefleyen sözlü ve yazılı propaganda"yı yasaklamıştı. Yasa, niyetleri hesaba katmadığı için, Kürt etnik kimliği, PKK ya da devletin insan hakları ihlalleri hakkında neredeyse bütün tartışmalar potansiyel olarak suç haline geliyordu.

Orta yaşlı bir Türk entelektüeli olan Haluk Gerger, "Türkiye'de, 'düşünüyorum, öyleyse varım' diyen felsefi önerme, 'düşünüyorum, öyleyse teröristim' biçiminde anlaşılmaktadır," diyor. Johns Hopkins Üniversitesi'nde gayet akıcı bir hale getirdiği İngilizcesiyle. 1995'teki bu görüşmemizde cezaevindeydi; terörle mücadele yasasına göre yargılanıp 15 aya mahkum olmuştu. Gündeme katkıda bulunan Gerger, Türkiye'nin Kürt varlığını inkarının PKK'nın savaşını körüklediğini öne sürdüğü bir ifadesinden ceza almıştı. "PKK'yla savaşın nedenini anlamaya çalışıyordum, ama bunu anlamaya çalışmak bile terör suçu haline gelmişti."

Yeni Ülke, Özgür Gündem ve bunlar gibi yayınlarda çalışan dokuz Kürt gazeteci 1992 yılında Güneydoğu'da vurulmuş, içlerinden birisi felç olmuştu. 1993'te, aynı gazetelerden iki gazeteci yine Güneydoğu'da öldürülmüş; 1994 yılında, Özgür Gündem için çalışan bir gazeteci kaybolmuş ve bir süre sonra öldüğüne kanaat getirilmiş; 1995 yılında da sonraki gazetelerden Yeni Politika'nın bir muhabiri, polis sorgusundayken ölmüştü.

Ağustos 1992'de beşinci gazetecinin de sır dolu ölümünden birkaç gün sonra Başbakan Süleyman Demirel, "Öldürülenler gerçek gazeteci değil, gazeteci kisvesi altındaki militanlar," beyanatını verecekti.

Gazetenin resmi sahibi Kaya, "26 cenazeye katıldım," diye acıyla anlatıyor. "Bu cinayetler, geride kalanları korkutmak içindi. Ama bizi durduramadı."

Gazete ağır para cezaları, süreli kapatma, hapis cezaları gibi yasal sorunlar nedeniyle Nisan 1994'te kapatılmak zorunda kaldı. Bundan iki hafta sonra, bu kez Özgür Ülke adıyla yeniden açıldı.

Gündem genel yayın yönetmeni Gülmüş, Öcalan'la yapılmış ve onu yersizce öven —kimilerinin 15, kimilerinin de 100 ya da 500 sayfa uzunluğunda olduğunu söylediği— röportajı yayınlamakta tereddüt edince, PKK lideri gazetenin derhal geçici olarak kapatılmasını emretti. Gündem, ancak üç ay sonra Nisan 1993'te yeniden açıldı. Hikaye düzmece de olabilir; zira gazetenin yasal sahibi Kaya da dahil olmak üzere, diğerleri, ağır para cezaları gibi bir dizi nedenle Gündem'in zaten sık sık geçici olarak kapandığını belirtiyorlar. Gerçi, o türlü bir davranış Öcalan'ın kişiliğiyle de çelişmezdi. Nitekim PKK'nın gazetedeke adamı Gülmüş, kendisinin ve başkalarının birdenbire işten çıkarılmasının nedeninin bu olduğunda ısrarlı.

Aşk ve savaş

Yakın akraba olmadıkları sürece kızlarla oğlanlar bir arada bulunmuyor, kızların evlenene kadar bakire kalması bekleniyordu. Şimdiye genç erkeklerle kadınlar yan yanaydı; geçici dağ kamplarında uydukları yerler bile birbirine uzak değildi. Dolayısıyla, bir şekilde ahlaki denetim uygulanması gerekiyordu. Aksi takdirde, bir kaos ortamı oluşmakla kalmayacak, aynı zamanda Kürt aileler de çocuklarının katılımına izin vermeyecekti.

PKK'ya katıldığında kendisi de 15 yaşında bir lise öğrencisi olan Batufa, bu durumu, "Bence de bir şekilde yasaklanmalıydı," diye kabul ediyor, "yoksa Kürtler asla katılmazdı. Ama bu yasaklamalar aşırıydı. Karşı cinsten birine merhaba demek bile cezalandırılma nedeni olabilirdi."

10. Savaş ve Siyaset Birbirine Giriyor, 1991-1993

Türkiye'deki yerleşik iktidar güçleri bu tür bir çözüme kesinlikle yanaşmazken, Özal, federal bir Kürt devletini de içerecek federe bir Irak'ın bile Türkiye'nin çıkarları açısından tehdit oluşturamayabileceği fikrine sıcak bakıyor ve böyle bir riski almaya istekli görünüyordu. Aynı zamanda, Iraklı Kürtlerle ilişkileri geliştirmenin, Türkiye Kürtlerine, genel olarak Kürtlere değil, yalnızca PKK şiddetine karşı olduğunu gösterebileceğini düşünüyordu. Özal'a göre bunun anahtarı, Iraklı Kürtlerin PKK'yı Kuzey Irak'tan uzak tutmasını sağlayarak, PKK'nın silahlı gücünü zayıflatmaktı.

PKK'nın bir tercihte bulunması gerektiğine dikkat çekiyordu Talabani. Ona göre, ya Kuzey Irak'ı askeri üs olarak kullanmaktan vazgeçmeleri, ya da kendi bölgelerine, yani Türkiye'ye çekilip kendi stratejilerine göre hareket etmeleri gerekiyordu.

Öcalan Talabani'yi kesinlikle kale almadı. Kuzey Irak PKK için terk edilemeyecek kadar önemliydi; bu önem, Suriye en sonunda Türkiye'nin taleplerine karşılık vermeye başlayıp Eylül 1992'de Bekaa Vadisi

Mahsum Korkmaz Akademisinin kapatılması emrini verdiğiinden bu yana daha da artmıştı. PKK Şam'da belli toprak parçaları elde edebilmişti, ama bunlar askeri eğitime uygun olmadığı gibi, Bekaa kampında olduğu kadar çok sayıda insanı barındırabilecek genişlikte de değildi. Ayrıca, PKK'nın Kuzey Irak'taki kamplarına, Türkiye'ye kolayca ulaşma imkanı sağladığı için de ihtiyacı vardı.

Birajkuji: Kürtler içindeki kanlı mücadele

Osman, Barzani ve Talabani'nin temsilcileriyle görüşmek üzere bir ekip yolladı. 30 Ekim'de Osman Öcalan'la bölgesel Kürt yönetimi başbakanı, PKK'nın sınırdan çekilmesi ve Türkiye'ye karşı yürüttüğü askeri faaliyetler için Kuzey Irak'ı kullanmaya son vermesi hususlarını içeren bir anlaşma imzaladılar. Bunun karşılığında PKK'ya İran sınırına yakın yeni bir kamp ve Iraklı Kürtlerin kontrolündeki bölgede şiddete dayalı olmayan siyasi faaliyetler yürütme imkanı sağlanacaktı. Kasım ayı başlarında, darmadağın haldeki PKK savaşçıları yeni kamplarına doğru yürümeye başladılar.

PKK'yla Irak Kürt lideri arasında yapılan anlaşmanın ömrü de zaten çok uzun olmadı. Sınır kamplarını boşaltırlarken silahlarını da bırakmaya zorlanan PKK savaşçıları, ya bunları sonradan yeniden ele geçirdi ya da yerel piyasadan başkalarını edindi. Birkaç ay içinde asiler eski kamplarına dönmeye başladı ve çok kısa bir süre içinde de yeniden sınır boyunca yerleşik hale geldiler. Ne Talabani ne de Barzani PKK'yı etkin bir biçimde engelleyecek bir başka savaş riskini göze alabilecek durumdaydı. Kendi sorunlarıyla, esas olarak da güç paylaşımı anlaşmalarını bozan kişisel ve siyasi farklılıklarla meşguldüler ve iki yıldan daha az bir zaman sonra da zaten kendi güçleri arasında bir savaş patlak verecekti.

Sonuçta, PKK'nın Kuzey Irak'taki mevcudiyetine yönelik askeri bir çözümün imkansızla yakın olduğu, ilgili bütün taraflar nezdinde açıklığa kavuştu.

Mart 1992'deyse, buldukları konumu hakiki bir değişim sağlamak üzere kullanabileceklerine dair umutları tamamen tükendi: Meclis, barışçıl çözümden yana en ufak bir eğilimi olmadığını gösterecek biçimde, Güneydoğu'da olağanüstü halin genişletilmesi yönünde ezici bir çoğunlukla karar aldı. Aynı ay içinde, Kürt yeni yılı Newroz gösterilerinde, Türk güvenlik güçleri 90 kadar göstericiyi vurarak öldürdü.

Temmuz 1992'de, cumhuriyet başsavcısı, Türkiye Cumhuriyeti'nin birliğini ortadan kaldırmaya çalıştığı gerekçesiyle HEP'in kapatılması için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Bu arada savcı, vekillerin dokunulmazlığının kaldırılması talebin de bulunduysa da başarılı olmadı: Dokunulmazlıklarının kaldırılması durumunda, seçim kampanyalarıyla Meclis'te yaptıkları konuşmalardan kaynaklanan benzeri suçları nedeniyle ölüm cezasıyla yargılanabileceklerdi.

HEP Diyarbakır il başkanı Vedat Aydın —PKK üyesi olmayan popüler bir Kürt eylemci— Temmuz 1991'de, polis olduğunu söyleyen birtakım adamlar tarafından evinden alıp götürülmüş, birkaç gün sonra da ölü bulunmuştu. Aydın'ın öldürülmesi, Kürt eylemcilerden kurtulmak için cinayetlere başvurulması konusunda yeni bir devlet destekli dönemin başlangıcı oldu. HEP'le bağlantısı olanlar özellikle tehlike altındaydı. Sonraki yıl Güneydoğu'da 27 HEP yetkilisi gizemli bir biçimde öldürüldü. 1993 yılında öldürülenlerin sayısı 17'ydi ve aralarında partinin milletvekillerinden biri de vardı; 1994 yılında 18 HEP'li daha öldürüldü. Kürt vekillerin, parti üyeleri ve diğer Kürt eylemciler bir yana, kendilerini bile koruyabilmedeki yetersizlikleri, hem siyasi partinin hem de siyasi mücadelenin meşruiyetini zayıflattı.

Kısa süreli barış

Öcalan, liderliğini korumak hususunda saplantılı, kendisinin önemi hususunda da takıntılı olabilirdi, ama siyaseten sağduyulu ve mantıklı olmayı da biliyordu. Türkiye'deki siyasi sistem Kürtlerin daha yeni seçilmiş temsilcilerini kabul etmeyi reddettiği sürece, Öcalan'ın Kürdistan Ulusal Meclisi (KUM) hakkındaki planlarının bir anlamı vardı; fakat bu yine de en iyi çözüm değildi. Öcalan gerillalarına Türk birlikler Kürt bölgesinden çekilene kadar savaşacakları sözünü verdiyse de, en makul çözümün üzerinde uzlaşmış bir çözüm olacağına ayırdına varacak kadar da zekiydi. Yıllar boyunca demeçlerinde ayrı bir devlet talebinin çerçevesini çizmiş, Türklerle Kürtlerin farklılıklarını birlikte çözüme ulaştırmaları gereğine vurgu yapmıştı ve Ankara'yla siyasi görüşmelere başlama arzusunu ifade etmişti.

1988 kadar erken bir tarihte, "Biz, Türkiye halkıyla halledemeyeceğimiz hiçbir meselemiz olmadığına inanıyoruz," demişti.

Öcalan, başbakanlıktan ayrıldıktan sonra sıra dışı bir liberal reformcuya dönüşen Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın siyasi bir çözüme eğilimli olduğuna inanıyordu.

Özal da 1992 yılı sonlarında Kürt milletvekillerinden üçüyle yaptığı bir görüşmede bunu ima etmiş, aktarıldığı kadarıyla, PKK silahlı mücadeleye son vermediği sürece hiçbir şey yapamayacağını söylemişti: *"Silahlar bir susabilse, ben de birtakım çevreleri ikna edebilmek, birtakım projeleri hayata geçirebilmek için harekete geçebilirim."*

Özal'ın değişimi sağlamak konusundaki ciddiyetine inanmak için makul nedenler mevcuttu: 1991 yılında, yazılı ve sözlü alanda Kürtçe kullanılabilmesinin önünde duran, askeri yönetim döneminden kalma yasağın kaldırılmasına önyak olmuştu. Aşağı yukarı aynı sıralarda, gelenekten ayrılarak Irak Kürt yönetimiyle doğrudan ilişki kurmuştu. Güçlü ordudan korkusu yokmuş izlenimi veriyor, Türkiye'nin Kürt kimliğiyle ilgili resmi sessizliğine meydan okuyan açıklama ve yorumlarda bulunuyordu; hatta bir keresinde, kendisinin de Kürt kanı taşıyor olabileceğini söylemişti.

Mart ortasında Öcalan 25 günlük tek taraflı ateşkes ilan etti: Ateşkes, Newroz'dan bir gün önce, 20 Mart'ta başlayacaktı. Ayrıca, genellikle şiddet olayları ve PKK yanlısı gösterilerle gerçekleşen kutlamaların olaysız geçeceği vadedinde bulundu. Bekaa'daki Bar Elias'ta Talabani'yle birlikte düzenledikleri bir basın toplantısında bu açıklamayı yapan Öcalan, Türk hükümetine de, savaşa verilen bu arayış reformları başlatmak için kullanması çağrısında bulundu.

Türk yetkililer ateşkes ilanına ilgisizlikle karışık bir kuşkuyla tepki verdi. *"Devlet eşkiya ile masaya oturmaz,"* diyordu İçişleri Bakanı İsmet Sezgin. Bunu söylerken mevcut durumun nasıl ele alınması gerektiğiyle ilgili yeni bir fikir de öne sürmüyordu.

Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş, Kürt sorunu diye bir sorun olmadığı, bir Güneydoğu sorunu olduğu ve de ordunun Güneydoğu'daki operasyonlarını sürdürdüğü şeklindeki basmakalıp ifadeleri yineledi. Kimi devlet yetkilileri de PKK'nın çöküşün eşiğinde olduğunu öne sürüyor, bunun üzerine köşe yazarı Mehmet Ali Birand, temel sorunun Apo ve PKK değil, "Kürt sorunu" olduğunu animsatıyordu.

Cengiz Çandar Özal'ın kendisine, *"Bu dangalakların yüzünden çok önemli bir fırsat kaçırılacak,"* dediğini anımsıyor. Çandar kimi kastettiğini sorduğundaysa Özal'ın yanıtı "hükümet" oluyor. *"Göremiyorlar meselenin ne olduğunu. Bu meseleler böyle çözülür mü?"* diye yakınıyor Özal Çandar'a. *"Benim kafamda bir çözüm yolu var."*

Öcalan, 16 Nisan'da Bekaa'da düzenlenen ikinci bir basın toplantısında, ateşkesin uzatıldığını resmi olarak duyurdu. Ankara'nın Kürt kültürel haklarını hayata geçirmesi, ihlallere son vermesi, genel af çıkarması ve Kürtçe yayıncılıkla eğitim üzerindeki bütün kısıtlamaları kaldırması çağrısında bulundu. Bu çağrı, Öcalan'ın Türk-Kürt federasyonu, hatta bağımsızlık umutlarından vazgeçmiş olduğu anlamına gelmiyor, yalnızca Özal'ın hareket serbestisinin siyasi sınırlarını gayet iyi kavradığını gösteriyordu. Kavradığı bir başka şey de, demeçlerinde zaman zaman başka türlü ifadeler kullansa da, Kürtlerin bağımsızlıktan çok daha azına razı olmak durumunda kalabileceğiydi.

Ertesi gün, hükümetin tepkisini merak eden Öcalan televizyonu açtı. Haberler, hiç beklenmedik biçimde iç karartıcıydı: Özal kalp krizi geçirmişti. İlerleyen saatlerde, öldüğü açıklandı.

Sakık'ın anayolların tutulmasını emrettiği gece, işte bu askeri olmayan araçlardan biri Bingöl'den Elazığ'a gidiyordu. İçinde görev süresini doldurmuş 35 silahsız askerle birkaç da sivil vardı. Otobüs, iki tabur komutanı emrinde hareket eden isyancılar tarafından kurulmuş bir PKK barikatında durduruldu. Türk askerlerin otobüsten inmesi emredildi, anayolun kıyasına dizilip vuruldular. Otobüsteki dört öğretmenin talihi de bundan farklı olmadı. Yalnızca iki asker hayatta kalabildi. Öcalan bile, birkaç saat sonra verilen haberlerle şaşkına döndü.

Mayıs sonlarında 33 askerın öldürülmesi, ateşkesin de sonu oldu. Öcalan ateşkesin PKK için hala değerli olduğunu söylese de, ona inanacak kimse kalmamıştı. Kürtlerden bazıları, devlet içindeki güçlerin o gece kasıtlı olarak silahsız askerler gönderdiğini öne sürüyordu: Beklentileri, ateşkese son verecek tam da böyle bir saldırının gerçekleşmesiydi. Ancak isyancılar, böylesi saçma bir senaryo ile sorumluluktan sıyrılamazlardı. PKK ateşkese resmi olarak 8 Haziran'da son verdiyse de, Türk ordusu halihazırda karşı saldırıya geçmişti.

Dağlardaki masumlar

Öcalan'ın da meclise ilgisi giderek kayboldu. Suriye de, büyük bir olasılıkla hakiki, bağımsız bir Kürt hareketini ima ettiğinden, meclis fikrinden duyduğu memnuniyetsizliği dile getirmişti. Üstelik Özal'ın

ölümü, Öcalan'ı açık bir politik muhataptan yoksun bırakmıştı. Ayrıca, işleyen bir meclis, Öcalan'ın diktatoryal yetkilerini de sınırlandıracaktı. Ağustos ayı civarında Öcalan meclisin feshini emretti.

Bunun üzerine PKK lideri beklenmedik bir muhalefetle karşı karşıya kaldı. Meclis başkanı ve eski HEP'li Murat Dağdelen, meclisin Kürtlere, taleplerini uluslararası alana taşıma ve davalarını genişletme şansı verdiğine inanıyordu. PKK'ya, dolayısıyla Öcalan'a duyduğu sadakate rağmen, geniş bir yönetim kadrosunun Kürtler için daha iyi olacağını, meclisin de Öcalan'ın otoritesini dengelemenin bir yolu olabileceğini düşünmeye başlamıştı.

Ne var ki şimdi, Öcalan'ın meclisi fesih kararını, Dağdelen'in hem planlarına hem de meclis başkanı olarak otoritesine meydan okuyordu. Dağdelen, Öcalan'ın, bütün delegelerin PKK liderinin kararıyla görüş birliği içinde olduklarına dair birer rapor yazmalarını emrine karşı geldi.

Örgütle bağlantısı olsun olmasın, Türkiye'deki Kürt ulusalcılar Öcalan'ın vaatlerine inanan yegane kesim de değildi. Öcalan'ın ezeli rakibi Kemal Burkay bile, PKK'nın ilk ateşkes duyurusunu takiben fikrini değiştirmiş, Öcalan'ın barışçıl müzakere yolunu açmasının ardından iki grubun birlikte çalışabileceği umuduyla PKK'yla işbirliğine gitmeyi kabul etmişti.

"Onu yok sayamazdık," diyor Burkay, "ama bu, PKK'nın yaptığı her şeyi kabul ettiğimiz anlamına gelmiyordu." Burkay'ın umutları hem ateşkestten hem de meclisin ömründen ancak biraz daha uzun sürdü. 1993 yazında, protokol geçerliğini kaybetti. "Protokolümüzde, iki grup arasında problemler baş göstermesi durumunda hiç kimsenin şiddete baş vuramayacağı yazıyordu. Fakat PKK buna uymadı."

1990'ların başlarında, PKK salt bir gerilla gücü olmaktan çıkıp, yayınlan, kültür kurumları ve kendisiyle bağlantılı bir siyasal partinin varlığıyla, hakiki bir siyasi güce dönüşmüştü. Destekçileri yalnızca köylülerden değil, aynı zamanda öğretmenler, sendikacılar ve avukatlardan oluşuyordu. Türkiye'nin batısında, şehir merkezlerindeki varlığı sağlamdı. Bütün bunlar PKK'ya devasa bir etki alanı ve güç sağlıyordu. Ne var ki Öcalan, bu mevcudiyetin sağladığı üstünlükleri Kürtlerin kimliğiyle gücünü pekiştirecek yarı-özerk kurumlar geliştirmekte kullanmak yerine, bu güçleri doğrudan doğruya kendisini ve PKK'nın hakimiyetini sağlamlaştırmak için araçsallaştırmayı yeğledi. Sonuç olarak Kürtler, savaş aleyhlerine döndüğünde ortaya çıkan boşluğu doldurabilecek süreğen kurumlar geliştiremedi.

11. İşler Tersine Dönüyor, 1993-1997

Mayıs 1993'te bir grup isyancının durdurduğu otobüsteki 33 silahsız askeri öldürmesiyle, PKK kendi ilan ettiği ateşkesi ihlal etmiş oldu ve bunun ardından Türk ordusu daha da saldırganlaştı. PKK saldırılarına, artık, sivillerle asiler arasında pek az ayırım gözetilen büyük güç gösterileriyle karşılık veriliyordu. O yılın ekim ayında isyancılar, bir elektrik trafosu nu sabote etti, iki işçiyi kaçırdı ve Lice ilçesi yakınlarında bulunan bir okulu yakdılar. Peş peşe meydana gelen çatışmalar da bir Türk jandarma komutanı vurularak öldü. Ordu, sert bir güç gösterisiyle karşılık verdi. 10.000 nüfuslu Lice ilçesi, askerlerin evleri silahla taradıkları sırada dışarıdan gelenlere kapatıldı. 30'dan fazla sivil öldürüldü, yaklaşık 100 kişi yaralandı, evlerle işyerleri harap oldu. İncelemelerde bulunmak üzere bölgeye girmeye çalışan Türk siyasetçiler askerlerce geri çevriliyordu. Birkaç hafta içinde, Licelilerin çoğu ilçeyi terk etti. Bir gazetecinin, "Lice'de neler oldu?" sorusu üzerine Liceli yaşlı bir adam, soruyu tekrarlıyor ve "Lice'de askerî çözüm uygulandı," yanıtını veriyordu.

1994 yılında daha da sık gerçekleşmeye başlayan bu gibi saldırılar neticesinde, bölgede dağınık halde bulunan kasabalar, köyler iyiden iyiye boşalmaya başladı. Kuzey Irak'taki PKK kamplarıyla operasyonların yürütüldüğü başlıca alan olan Cudi Dağları'nın tam ortasındaki Cizre'de silah seslerinin duyulmasının ardından tanklar ilçeyi bombardımana tuttu.

Benzeri Türk saldırılarının bölgedeki başka yerleşimlerde de meydana gelmesi üzerine, giderek artan sayıda Kürt evinden oldu ve Diyarbakır'ın mahallelerine ya da Türkiye'nin batısındaki şehirlere göçtü. Özellikle, PKK'ya yiyecek ve istihbarat desteği sağlayan köyler darmadağın edilmişti. Mart ayında, Cudi Dağındaki birbirine yakın beş köyü savaş uçaklarının bombalaması sonucunda, çoğunluğu yaşlılarla çocuklardan oluşan 24 kişi öldü. Köylülerden çoğunun asilere yakın olduğu kuşku götürmese de, bundan böyle silahsız yandaşlarla silahlı isyancıları ayırt etmek için en ufak bir çaba gösterilmediği de

açıktı. Tek ayırım, kırsal alandaki Kürtlerin, koruculara katılarak sadakatlerini ispatlamak ya da köylerini terk etmek arasında bir seçim yapmalarında yatıyordu.

Giderek daha da sık ve acı bir biçimde yaşanan olaylarda Kürt köylüler, sabahın erken saatlerinde gelen, bazen korucuların da eşlik ettiği güvenlik güçlerinin herkesi zorla köy meydanında toplayıp ya silahlı koruculara katılmaları ya da köylerini boşaltmaları çağrısında bulunmasından yakınıyorlardı. Köylüler dövülüyor, evleri yakılıyordu: Çoğunlukla erkekler sorguya çekilmek üzere götürülüyor, bir süre sonra bazılarının ölüsü bulunuyordu. Baskı ve tehditler pek çoğu için dayanılmazdı: Böylece, birçok köyün sakinleri toparlanıp köylerini terk etti.

Bu politikanın doruğa ulaştığı yıl olan 1994'te, yaklaşık 1000 yerleşim zorla tahliye edildi ki bu rakam, 1990-1993 yılları arasında devlet baskısı altında boşaltılan yerleşim sayısına denk geliyordu. Zorla tahliyeler hedefe alınacak köyler sayıca azalarak, 1990'ların sonuna kadar devam etti. Toplamda, kimilerine göre 300.000, kimilerine göre bir milyonu aşkın Kürt, Diyarbakır ve Adana'nın, ayrıca İstanbul ve İzmir gibi daha uzak batı şehirlerinin gecekondularına, kenar mahallelerine yerleşmek üzere evlerinden sürüldü. Gerilla direnişini kırmak için denenmiş, genelde de işe yarayan bu yöntem, burada da aşamalı olarak işlemeye başlamıştı.

PKK militanları, Öcalan'ı ve Öcalan'a yakın üst düzey komutanları yeni taktiklere gerek olduğu hususunda ikna etmeye çalıştılsa da, bütün önerileri geri çevrildi. *"İnsanların köylerden gittiğini, şehirlerde bulunanlarla bağları güçlendirmemiz gerektiğini söyledik,"* diye anımsıyor Küçük Zeki. *"Hayır, dediler, dağda kalacaksınız... Mermimiz tükendi, kayıplarımız arttı."*

PKK militanları, çok dar bir manevra alanıyla baş başa kalmıştı. Topgider, askeri mücadelenin iyi yürütülmediğini teslim ediyor. *"Bir komutansan, kendi bölgeden sen sorumlu olmalısın, ama aslında sadece Öcalan o yetkiye sahipti."*

Siyasi alandaki sorunlar

Temmuz 1993'te Anayasa Mahkemesi, partinin etnik temelli haklara yaptığı vurgunun anayasayla çeliştiği gerekçesiyle ve bire karşı on oyla HEP'i kapattı. Anayasa Mahkemesi, *"HEP'in amaçları,"* diye açıklıyordu, *"teröristlerin hedefleriyle benzeşiyor."*

1993 baharında Demokrasi Partisi (DEP) adıyla yeni bir parti kurulmuştu ve HEP kapatıldığında üyelerinden çoğu yeni partiye geçmiş bulunuyordu. Bununla birlikte, Türklerle Kürtlerin partisi olarak siyasi hayatını başlatan, ama zamanla PKK yandaşlarının ağırlıklı etkisi altına giren HEP'ten farklı olarak DEP daha baştan heterojen bir Kürt partisi olarak tasarlanmıştı: Bu heterojen yapı içinde PKK yandaşlarının bir rolü olacak, ama bu rol mutlaka belirleyici olmayacaktı.

Yeni Demokrasi Partisi, Türkiye'de Kürtlere yaklaşım tarzlarında gidilmesi gereken demokratik değişimlere dair kararlı bir açıklamayla yola çıktı: Kürtlerin kendi dillerinde yayın yapma ve eğitim görme hakkına, kendi kimliklerini geliştirebilme özgürlüğüne ihtiyaçları vardı; Güneydoğu'daki ağır askeri önlemler kaldırılmalı, ateşkes ve genel af ilan edilmeliydi. Parti, aynı zamanda, sorunun çözümüne yönelmeden önce, sorunun adını koyma gereğinin altını çiziyordu: *"Sorun siyasi bir sorun olup adı da 'Kürt sorunu'dur."*

1993 yılının ikinci yarısında, Kürt eylemcilerin hedef alındığı taciz, tutuklama ve ölüm mangalarınca gerçekleştirildiği izlenimi veren suikastlar iyiden iyiye arttı. DEP'liler; polis, askerler ve yakındaki köy korucuları tarafından tehdit edildiklerinden; bölgede serbestçe hareket etmelerinin engellendiğinden ve zaman zaman da PKK'ya yardım ettikleri iddiasıyla alıkonduklarından yakınıyorlardı. Kürt eylemcilere yönelik faili meçhul cinayetlerin sayısı çok artmıştı. Eylül ayında DEP milletvekili Mehmet Sincar, da bu cinayetleri incelemek üzere gittiği Batman'da öldürüldü. Sincar'a eşlik eden DEP'liler, güvenlik güçlerinin bütün inceleme gezisi boyunca kendilerini takip ettiklerini, ama o gün ortada görünmediklerini söyleyerek, saldırının arkasında olduklarını iddia ettiler.

1993 Aralık'ında, DEP'in daha radikal kanadını temsil ettiği gözlenen milletvekili Hatip Dicle başkan seçildi. Kimi gözlemciler göre Dicle'nin başkanlığa gelmesi, PKK'nın geri planda kalma hususundaki fikrini değiştirdiğinin bir işaretiydi. Söz konusu değişim muhtemelen, örgütün Güneydoğu'daki hakimiyetinin mutlak olduğu, bir başka deyişle ortağa ihtiyaç duymadığı yönündeki inancının bir uzantısıydı.

PKK'nın da beklemeye niyeti yoktu. Yürüttüğü ve 1993 yılının sonlarında doruğuna ulaşan silahlı taarruz iyiden iyiye batıya kayıyordu. Şubat 1994'te asiler İstanbul'da Tuzla Tren İstasyonu'nu bombaladı, beş askeri öğrenci öldü, 31 kişi yaralandı. Telefonla televizyon yayınına bağlanan Dicle, saldırıyı kınamayı reddederek, savaş esnasında, üniformalı askerlerin hedef olduğunu söylüyordu.

Parti üzerindeki baskılar giderek arttı. Mart başında Meclis, altı DEP milletvekiliyle bağımsız bir Kürt vekilin dokunulmazlığının kaldırılması yönünde karar aldı. Ardından, birer birer gözaltına alınıp sorguya çekildiler. Vatan hainliğiyle yargılanmaları bekleniyordu. Diğer milletvekilleri de fazla zamanlarının kalmadığının ayırındaydı. Haziran ayında Anayasa Mahkemesi, HEP davasında olduğu gibi, partinin Kürt haklarına yönelik ifadelerinin anayasaya aykırı olduğu ve bölücülük kapsamına girdiği gerekçesiyle, DEP'in kapatılmasına karar verdi.

DEP vekillerinin Türkiye'den ayrılışı, partinin kapatılması ve bunu müteakip sekiz eski milletvekiline karşı açılan vatana ihanet davası, uluslararası toplumun dikkatlerini Türkiye'nin Kürt sorununa yöneltmesine neden oldu. Ne var ki Ankara, somut değişiklikler yapması yönündeki baskılara direndi ve şimdi bakıldığında, bundan en çok zarar gören de Kürt siyaseti oldu. Önde gelen figürleri ya hapiste ya da sürgün de olan Kürt siyasetinin yeniden toparlanması kolay değildi. DEP'in yerine kurulan yeni parti olan Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) (o da sonunda, 2003 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılacak ve yerine yine bir başka parti kurulacaktı) hiçbir zaman seleflerinin ağırlığı ya da etkisine sahip olamadı. Dolayısıyla, aslında PKK etkisindeki destekçileri tarafından taşınan taleplerden bağımsız bir siyasi çizgi oluşturmak, HADEP için daha da güçtü.

Öte yandan devlet, ortaya çıkan boşluğun doldurulabilmesi için bağımsız Kürt siyasetçilere de müsamaha göstermedi. Türk hükümetinin eski bakanlarından olan Şerafettin Elçi 1997'de bir parti kurduysa da Anayasa Mahkemesi iki yıl sonra partiyi kapattı. Bir diğer Kürt partisi, Demokrasi ve Değişim Partisi (DDP) 1996'daki kapatılma kararından önce ancak bir yıldan daha az bir süre ayakta kalabildi. Öyle görünüyor ki, asıl sorun, Kürt siyasetindeki gerçek ya da isnat edilen PKK etkisinden ziyade, Kürt siyasal taleplerinin kendisiydi. Devletin, birbirinden ayırt etmeksizin bütün Kürt siyasetçilere aynı şüphelilikle yaklaşması, bağımsız ve etkili bir Kürt siyasetinin oluşum şansını fiilen ortadan kaldırıp alanı PKK'ya bıraktı. PKK'yla devlet arasında sıkışan Kürt siyasetinin pek fazla şansı yoktu.

Yurtdışında siyaset

Bir avuç destekçinin birkaç bin dolar toplayabildiğinde ya da bir mitinge birkaç yüz insanı getirebildiğinde kendilerini şanslı saydığı 1980'lerin başlarından bu yana PKK'nın Avrupa ağı muazzam bir şekilde büyümüşü. Yalnızca on yıl sonra PKK, yarım düzineden fazla ülkeye yayılmış kültür merkezleri, siyasi bürolar ve yayıncılardan oluşan geniş bir şebekeye sahipti. Yıllık yardım kampanyası hacmi, yaklaşık 30 milyon dolara çıktı; üstelik örgüt, on binlerce insanı çeken festivallerinden, sempatanların destek için abone oldukları dergilerden, kafelerden ve PKK eylemcilerinin sahnelediği bütün konserlerle oyunlardan da aşağı yukarı 20 milyon dolar daha topluyordu.

Örgüt edindiği parayı esas olarak Avrupa'da kendi masraflarını karşılamak üzere kullanıyor ve bir kısmını da Şam'daki Öcalan'a yolluyordu. Birikimler tükendiğinde yaptıkları, insanlardan daha fazlasını istemek oluyordu. PKK üyeleri bakkaliye, terzilik gibi küçük işletmelere yatırım yapmayı da deniyor, ama bunlar nadiren başarılı olabiliyordu.

24 Haziran 1993'te Fransa, İsviçre ve Almanya'nın 12'den fazla şehrinde Türk işyerlerine, bunlardan üçünde ise, eş zamanlı olarak Türk konsolosluklarına saldırılar düzenlendi. Kasım ayında PKK yandaşları Almanya'daki Türk işyerleri ne yeni bir saldırı dalgası başlattı ve bu saldırılarda bir kişi öldürüldü. Aynı ay içinde, Almanya İçişleri Bakanı bu saldırılara, PKK'yı ve onunla bağlantılı 35 adet örgütlenmeyi yasaklayarak yanıt verdi. Almanya'nın ardından Fransa da aynı kararı aldı. Ne var ki, yasakların pek az etkisi oldu.

Yurtdışında yaşam

DEP'liler çeşitli oluşumlar üzerinde durup nihayet bir sürgünde parlamento kurmaya karar verdiler: Bu parlamento, Türkiye'nin Kürt siyasetçilere faaliyet imkanı tanımadığı gerçeğini de güçlü bir biçimde simgeleyecekti. "Sürgünde Kürt Parlamentosu" Nisan 1995'te, çoğu PKK'yla ilişkili dernekler ve PKK'nın ERNK siyasi cephesinden gelen 65 üyesiyle Lahey'de törenle açıldı. Üyeler arasında beşi eski vekiller olmak üzere sekiz DEP'li de vardı. DEP'lilerin varlığı, PKK'nın baskın olduğu oluşuma, isyancı grubun kendi başına asla sağlayamayacağı belli bir meşruiyet de veriyordu.

Bu tür bir girişim için daha iyi bir zamanlama olamazdı. Türkiye'nin Kürt sorununun salt bir terörizm sorunu olduğu yönündeki ısrarı, en yakın müttefiklerine bile her geçen gün daha da zorlama görünmeye başlıyordu - Ankara'nın yasal Kürt partisi DEP'i kapatma kararı ve ülkeden kaçmayan sekiz vekili yargılaması (Aralık 1994'te, 15 yıla kadar değişen hapis cezalarına çarptırıldılar) birçok Avrupa ülkesini şoka uğrattığı gibi, ABD hükümetinde de huzursuzluk yarattı. Almanya, DEP kapatıldıktan sonra, kısa bir süreliğine askeri yardımları askıya aldı; Avrupa Birliği Türkiye'yle Gümrük Birliği anlaşmasını imzalamayı erteledi. Bu arada, ABD kongresinin bazı üyeleri, Türkiye'ye yapılan silah satışlarını ve insan hakları ihlalleriyle bağlantısını daha yakından incelemeye aldı.

DÖRDÜNCÜ KISIM **Öcalan'ın Yakalanması ve Sonrası**

12. Düşüş, 1995-1998

Öcalan, bir kez bile eline silah almadığı halde savaşı en deneyimli askeri komutanlarından daha iyi kavradığı iddiasıyla övünüyor ve PKK'nın savaş taktiklerini değiştirmesi gerektiği yönündeki önerilere kulak asmiyordu. Arazideki üst düzey komutanlarının endişelerini dinlemeyi reddediyor, kimi güçlüüklerin PKK'nın askeri stratejisinden kaynaklanabileceği yönündeki eleştirileri de değerlendirmeye yanaşmıyordu. Daha doğrusu, bu güçlüükleri kabul bile etmiyordu.

Bu tutum, Öcalan'ın delegelerden, PKK'nın askeri gidişatındaki terslikleri yok sayan bir eylem planını onaylamalarını istediği 5. Kongrede (8-27 ocak 1995) açıklık kazanmıştı. Asilerin halkı genel bir ayaklanma için hazırlamasını ve Kuzey Kürdistan'ı kontrol altına alma gayretlerini iki katına çıkarmalarını talep etmişti. Önceki kongrelerde olduğu gibi, bir avuç üst düzey komutan, Öcalan'ın emirlerini gerektiği gibi uygulamayıp PKK mücadelesine zarar vermekle suçlanmıştı. Suçlananlardan biri Hüseyin Topgider'di; Topgider'in emrindeki isyancılar Türk askerleri tarafından, Garzan bölgesinin (Batman, Muş, Bitlis ve Siirt'in ortasında kalan bölge civarı) neredeyse tamamından sürülmüştü. Öcalan üzerine basa basa, yapılan hataların, emirlerini gerektiği gibi uygulayamayacak denli zaaflarına yenilmiş ya da korkak asilerden kaynaklandığını söylüyordu.

Kuzey Irak'taki Haftanın kampında yapılan kongre için hazırlanan raporda Öcalan, "Askerlikte yetersizlik kavramına yer yoktur," diye belirtiyordu. "Şu iç ya da dış nedenden dolayı hedefimize ulaşamadık veya başarılı olmadık," demek, suçtur. Askerlikte tek makul yaklaşım ya da ifade, 'Başarmak için her şeyi yaptım ve başardım'dir'."

Ne var ki üst düzey komutanlardan birçoğu, başarısızlıklarının kökeninde Öcalan'ın askeri direktiflerinin bulunduğu inanmaya başlamıştı. PKK lideri son 16 yıl boyunca Türkiye'de değildi ve olup bitenleri de pek az anladığı görülmüyordu. Komutanlar Kürt köylülerin zorla yerinden edilmesi sorununu gündeme getirdiğinde, Öcalan dönmeleri için köylülere baskı yapmalarını öğütledi. Fakat PKK asileri, silahsız siviller bir yana, artık kendilerini bile ancak koruyabiliyorlardı. Komutanlar, Öcalan'ın kurmalarını istediği geniş taburların mücadeleye zarar verdiğini dile getirdiğinde (zira Türk askerler için geniş asi gruplarını takip edip öldürmek daha kolaydı) onları ödlelikle suçladı. Uzun süren ateşli çatışmaların taşıyabildikleri mühimmatı tükettiğini söylediklerinde, Öcalan, vur-kaç gibi gerilla taktikleri kullanmak yerine düzenli ordu gibi mekan tutmalarını istedi; nasıl savaşılacağını bilmediklerini söyledi.

O sıralar Erzurum bölgesi komutanı olan Ayhan Çiftçi, "Sanki hiçbir şey değişmemiş gibiydi, sanki hiçbir köy boşaltılmamış, isyancılar hiç zayıf vermemiş, sanki insanlar half aynı yoğunlukta örgüte katılıyormuş gibiydi," diye yakınıyor. "Kararları okuduğumda perişan oldum." Dersim (Tunceli) bölgesi lideri ve en deneyimli, en önemli komutanlardan biri olan Şemdin Sakık'ın, raporu, "Bu olamaz," diyerek nefretle fırlatıp yere attığı söyleniyordu.

Zap toplantısı, genellikle telsizle haberleşen ya da dağların gizli saklı köşelerinde alelacele görüşen PKK komutanlarına, uzun uzun oturup konuşma imkanı sağlamıştı. Yetki sahibi oldukları bölgelerin toplamı, PKK'lıların Türkiye içinde faal oldukları alanın neredeyse yansını kaplayan Çiftçi, Sakık ve Çürükkaya, silahlı mücadeleyi ciddi bir biçimde yeniden değerlendirme zamanı geldiğine kanaat getirdiler.

"Sakık, Dr. Süleyman ve ben, vaziyetin Öcalan'ın tanımladığından çok farklı olduğunu, sorunun da taktikleri uygulama yöntemlerimizden değil, taktiklerin kendisinden kaynaklandığını düşünüyorduk," diyor Çiftçi tereddütsüzce.

Toplantıdaki komutanlardan bazıları, savaşı Türkiye'nin diğer bölgelerine, özellikle de Karadeniz'in kırsal kesimlerin deki Türk köylere taşımayı önerdi.

"Kendi toprağımızda savaştık ve toprağımızı kaybettik, köyler yakıldı; öyleyse kavgayı Karadeniz'e taşıyalım, Türk ordusunun Türk köylülere de aynı biçimde davranıp davranmayacağını görelim," diye konuştuklarını aktarıyor Çiftçi.

Bir diğer fikir, Türkiye'nin çıkarlarına daha doğrudan darbe indirebilmek için, fabrikalar, kamu hizmetleri gibi ekonomik hedeflere odaklanmaktı. Komutanlar mücadeleyi hem Kürt bölgesindeki hem batıdaki şehir merkezlerine taşıma fikrini tartıştılar.

"Vardığımız sonuç, savaşı şimdi sürdürdüğümüz biçimiyle devam ettiremeyeceğimizi," diye açıklıyor Çürükkaya. "Öcalan'ı arayıp değerlendirmelerimizi aktardık, yanıt açtı: Bu bir taktikler meselesi değil. Sorun, kendinizi henüz partiyle bütünleştirmemiş olmanız."

"Apo kararını bildirir bildirmez, herkes aynı fikri paylaşmaya başladı," diyor Çürükkaya. "O konuştuğunda tartışmanın bittiğini herkes bildirdi, Apo'nun fikrini değiştirmek mümkün değildi."

Çıksızlık

Öcalan'ın uyguladığı askeri değişiklikler, başka her şeyden çok, kendini yüceltme ihtiyacına ayna tutuyordu. Doğrudan doğruya kendisine bağlı olan kadın ordusunun yanı sıra, intihar bombalamalarını da bir ölçüde yüreklendirdi. Düşmanın eline düşmektense kendini havaya uçuran kadınların cesaretini övmesi yeni bir şey değildi.

Birkaç ay sonra PKK militanı Leyla Kaplan bir polis kara kolunun girişinde kendini havaya uçurarak üç polisi öldürdü. Sonraki üç yıl içinde 14 benzeri saldırı daha yapıldı, failleri çoğunlukla kadınlardı (belki de Türkiye'de, özellikle Güneydoğu'da kadınların mutsuzluklarından kurtulmak için öfküyle bir sıklıkla intihara başvurmalarından dolayı) ve neredeyse tamamında güvenlik güçleri hedeflenmişti. Saldırıları Öcalan tarafından yüceltilse de hiçbir zaman büyük bir kabul görmedi. Bunun bir nedeni, PKK'daki kadınların kendilerini daha güçlü hissetmeleri olabilir, zira intihar daha çok bir güçsüzlük göstergesiydi. Kuşkusuz, intihar bombalamalarına başvurulması, Öcalan'ın açıktan kabul etmeye yanaşmadığı bir şeyin altını çiziyordu: Asiler inisiyatifi kaybetmişti ve radikal bir taktik ya da stratejik değişim olmaksızın geri kazanamayacakları da aşıkardı.

Ne var ki Öcalan, PKK'nın yıllar içinde ayakta kalıp bu denli başarılı bir biçimde büyümesine olanak sağlayan ve ideolojik-pratik esnekliğinin de temelini oluşturan "siyasi alan da değişim" gereğine ilişkin görece sağlam kavrayışına rağmen, PKK'nın askeri üstünlükleriyle zaafalarını dürüstçe analiz edemiyordu ve bu durum ciddi bir çelişki yaratıyordu. Örneğin 1995 yılında, kongre delegeleri PKK bayrağından orak-çekici çıkarmayı onaylamıştı. Gerçi, Marksist-Leninist düşünce her zaman, PKK'nın ulusalcı yöneliminin ardından gelmişti; Sovyetler Birliği'nin çöküşü de eklenince, böylesi bir simge neredeyse tümünden yersizleşti. Fakat birçok solcu grup, yine de devrimci coşkularının işareti olarak bu simgeyi taşımaya devam etti. Öcalan, tam tersine, devrime ancak siyasi kazanımlar ölçüsünde odaklanıyordu. Bayrağın değişmesi PKK'nın silahlı mücadeleye baş koymuş devrimci bir örgüt olduğu gerçeğini değiştirmiyor, yalnızca Öcalan'ın pratik tavrına işaret ediyordu.

Benzer biçimde, Öcalan din ve dinin kullanımına dair daha fazla düşünmeye başlamıştı. PKK, taşıdığı Marksist-Leninist ideolojiye rağmen, İslam'a karşı hiçbir zaman açık bir tutum almamıştı. Bununla birlikte, Öcalan'ın dinle ilgili yumuşayan yaklaşımına koşut olarak, 5. Kongre, İslam'ın Kürtlerin ulusal hedefleriyle çelişmediğini teyit eden bir bildiri yayınladı. Kongre özel olarak yeni bir gruba, PKK desteğiyle oluşturulan Kürdistan İslami Hareketi'ne (KIH) referansta bulunuyordu. PKK o döneme dek, İslami hareketlerle ilişki kurmaya çalışmamıştı, zira bu hareketler İslami kimliği Kürt kimliğinin önüne geçiriyordu; dolayısıyla, öyle görünüyor ki PKK kendi grubunu oluşturmak suretiyle öteki İslami grupların önünü kesmeyi umuyordu. Farklılık, bu yeni grubun açıkça ulusalcı olmasıydı; Kürtlere göndermede bulunarak, farklı Müslüman ulusların bağımsız yaşama ve kendi kültürlerini geliştirme hakkına sahip olduğunu öne sürüyordu. 5. Kongre tarafından yayınlanan ve baskıya karşı mücadele etmenin İslam karşıtı olmadığını altını çizen uzlaştırmacı ifadeler, dine dair samimi bir ilgiden çok, Öcalan'ın mümkün olan her yerden yeni destekler sağlama çabasını yansıtıyordu.

Yeniden Irak'ta

PKK'nın Kuzey Irak'ta görelî serbest hareket edebilmesini mümkün kılan, her zaman geçerli olan iktidar boşluğu: Bağdat'ın Kürt bölgesi üzerindeki otoritesi 1991'de son bulmuş, ardından Mayıs 1994'te Talabani ve Barzani milisleri arasında çatışma başlamış, bu da gücü paylaşan Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ni işleyemez hale getirmişti. Çatışma bir toprak anlaşmazlığı yüzünden başlamış, fakat hızla gelir paylaşımına ilişkin sorunları da içine almıştı. Barzani'nin KDP'si, Habur'dan Türkiye'ye geçişte alınan harçların tamamına el koymakla itham ediliyordu. Yıl sonunda Talabani'nin güçleri, askıdaki Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin merkezi Erbil'i ele geçirmişti.

Kürt sorunu sürüyor

1995'e gelindiğinde, Ankara savaşla mücadele için yılda 11 milyar dolar gibi yüksek bir rakam harcıyordu. Bu tutarın bir kısmı yeni askeri karakolların inşasıyla bölgedeki kamu çalışanlarının ücret ve prim ödemelerine gidiyordu. Özel kuvvetler, polis ve köy korucularına ek olarak, Türkiye bölgede 220 binden çok asker istihdam ediyordu ki bu rakam, NATO'nun, bir iç savaşta mücadele veren ikinci en büyük ordusunun dörtte birini oluştuyordu.

İlginç olan, böylesine büyük bir güç gösterisine ve üstelik Öcalan'ın taktik hatalarına rağmen, Ankara'nın PKK'yı yok edememiş olmasıydı. İsyancıların sayısında 1994-1996 arası da keskin bir düşüş yaşandıysa da, ardından, yarısı Türkiye'de olmak üzere, 5-6 bin militandan oluşan sabit bir grup ortaya çıktı. Belki daha önemlisi, PKK, özellikle Kürt siyasal partisi HADEP içindeki sempatanları ve günlük Kürt gazetesi kanalıyla, Türkiye'nin Kürt topluluğu içindeki hakim siyasi varlığını korumayı sürdürebildi.

Devletin PKK'yı yok edememesi, sorunun Kürt kimliği değil, terörizm sorunu olduğu iddiasının inandırıcılığını ortadan kaldırıyordu. Zaten, çoğu PKK'nın tanınmış muhalifleri olan Kürt eylemciler çok uzun bir zamandır, PKK'nın bu denli güçlenmesini mümkün kılanın, devletin Kürtler üzerindeki baskısı olduğunu savunuyorlardı. Şimdi, çok yüksek maliyetli olduğu görülen bir savaşla geçirilen on yıldan uzun bir sürenin sonunda, bir Türk köşe yazarı, sorunun belki de terörizm sorunu olmaktan çok, mantık sorunu olduğunu öne sürmeye cesaret edebiliyordu.

Kısmen ve özellikle merkezdeki Türkler için, daha yüksek sesle tavır alınmasının nedeni, savaşın maliyetiydi. Maliyet neredeyse üstesinden gelinemez bir düzeye ulaşmıştı ve yalnızca devlet harcamalarından ibaret de değildi. Yapılamayan yatırımlar, turizm gelirlerindeki kayıplar (PKK yabancıların Türkiye'den uzak durmaları için sık sık uyarıyor ve zaman zaman tatil beldelerinde bombalı eylemler düzenliyordu) ve Türkiye'nin uluslararası alandaki saygınlığının giderek daha fazla zedelenmesi de bu maliyetin bileşenleriydi.

Ankara'nın genellikle en sağlam müttefiki olan ABD, Türkiye'ye sağlanan destek paketleri ve yapılan askeri satışlarla ilgili iç tartışmalar ve tereddütlerle karşı karşıya kalmaya başlamıştı. Washington'da yaşayan Türkiyeli Kürt eylemci Kani Xulam'ın desteğiyle yayınlanan, Türkiye'nin insan hakları ihlalleri ve Kürtler üzerinde uyguladığı baskılara dair raporlar, Ankara'nın iddialarını çürütüyordu. 1994 yılında ABD Kongresi, insan hakları ihlallerine dair iddialara yönelik özel bir incelemeye istinaden, Türkiye'ye yapılan yardımların %10'unu askıya aldı. Bundan önce de, bir parti msket bombası satışı iptal edilmiş, Türkiye'nin çok ihtiyaç duyduğu Kobra helikopterlerin satışı da ertelenmişti. Türkiye'nin Avrupa'yla daha yakın ilişkiler kurmak için başlattığı süreç de birdenbire tehlikeye girmiş görünüyordu. Kürt vekillerin hapse atılmasından dolayı hayal kırıklığına uğrayan Avrupa Parlamentosu Aralık 1994'te, Türkiye'yle yapılması uzun süredir gündemde olan Gümrük Birliği Anlaşması'nın imzalanmasını erteleme karar aldı. Aşağı yukarı aynı zamanlarda, Avrupa Konseyi, demokratik reformların gerçekleştirilmemesi durumunda Türkiye'nin üyeliğini askıya alabileceği ikazında bulundu. Bu sonucusu aynı zamanda, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik için katılım müzakerelerine başlama umudunu da tehlikeye attı.

Türkiye'deki iş dünyasının seçkinleri 1995 yılında bir dizi acil rapor yayınlarak devletin Kürt sorununa ilişkin yeni bir yaklaşım belirlemesi çağrısında bulundu. Raporlardan biri Ankara'nın azınlıklar konusunda İspanya, İtalya ve Britanya deneyimlerine bakmasını öneriyor; bir diğeri Kürtçe eğitimin ve kültürel özgürlüklerin önünü açmanın iyi olabileceğini belirtiyordu. Aralarında ilk Kürt kamuoyu yoklamasının da bulunduğu bu raporlar kağıt üzerinde gayet iyi görünmekle beraber, ya büyük ölçüde göz ardı edildi ya da arkalarında gizli hedeflerin, gizemli destekçilerin bulunduğu ithamlarının gölgesinde kaldı.

Avrupa Parlamentosu, Gümrük Birliği'ni Aralık ortasında kabul etti. Ama bu Çiller'e pek fazla bir şey kazandırmadı. Kürtler sorunlarının çözümü için çaba gösterildiğine inanmıyor, ülkenin geri kalanı da

hükümetteki yolsuzluk iddialarından ve başka sorunlardan dolayı memnuniyetsizlik duyuyordu. Aralık sonundaki genel seçimlerde, Refah Partisi oyların %21 'ini alarak ilk sıraya yerleşirken, Çiller'in partisi %19'la ikinci sıraya düştü. Kürt partisi HADEP, hala Güneydoğu'nun gözdesi olmasına ve kimi kesimlerinde %50'den çok oy almasına rağmen, TBMM'ye girmek için gerekli olan %10'luk ulusal barajı aşamadı ve koltukları diğer partilere gitti.

Şubat 1997'de, askeriyenin hakimiyetindeki Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Erbakan'ı, ülkedeki İslami faaliyetlerdeki serbestiyi sınırlandırmaya dönük önlemler başlatması için bir muhtırayla uyardı. Haziran 1997'de Erbakan, Türk ordusunca gerçekleştirilen silahlı eylemlerin örtülü tehditleri altında, istifaya zorlandı.

Yeni hükümet, Anavatan Partisi başkanı Mesut Yılmaz'ın liderliğinde kurulan üç partili bir azınlık koalisyonuydu. Bu hükümet en başından itibaren, Kürtlerin taleplerine duyarsızlığını ortaya koydu. Koalisyon protokolü, Güneydoğu'daki sorunun etnik kimlik meselesi değil, özünde ekonomik, coğrafi bir mesele olduğunu belirtiyordu.

13. Yeni Bir Yol Arayışı, 1995-1998

PKK lideri ders anlattığı zaman belli bir protokolün izlenmesi gerekiyordu. Militanların aksırma, gülme ya da benzeri uygunsuz davranışlarda bulunmaları yasaktı. Öcalan'ın soru yönelttiği militanlar ayağa kalkarak soruyu yanıtlamak zorundaydı. Daha da garibi, bu kişiler Öcalan onları ne kadar sıkıştırırsa sıkıştırırsın bir daha yerlerine oturamıyor ve bazen altı ya da yedi saat süren söylev boyunca ayakta dikilmek zorun da kalıyorlardı.

PKK'nın mücadelesinin Öcalan'ın liderliğinden daha önemli olduğu görüşü, 1990'ların ikinci yarısından itibaren kıdemli PKK militanları arasında da yaygınlaşmaya başladı. Ama yine de tek önemli şeyin, Öcalan'ın analizleri ve kararları olduğunu biliyorlardı.

Durum giderek daha da kötüleşti. Köylerin boşaltılmış olması, etkili bir savaş sürdürmek için umutsuzca ihtiyaç duydukları bazı şeyleri temin edebilecekleri insanlarla bağlarının kopması demekti.

Sıra Şemdin Sakık'ta

Neval bir keresinde bir militanın hayatta kalabilmesi için üç şeye ihtiyacı olduğunu belirtmişti: Ateş altındayken sakin kalabilmek için soğukkanlılık, bazen öldürülmemenin tek garantisi olan şans, son olarak, engebeli Kürt dağlarında her gün uzun ve zorlu yürüyüşler yapmak için fiziksel dayanıklılık. Ancak Neval'in, belki de zaten çok açık olduğu için belirtmediği bir şey daha vardı: Öcalan'la ters düşmemek.

"Özgürce konuşursanız," diyor omzunu silkererek, "ortadan kaldırılabildiniz."

Dr. Süleyman'ın arkadaşı ve —sınırdış bölgeleri yönettiklerinden— komşusu Küçük Zeki de, Öcalan'ı ikna etmek için PKK'nın askeri taktiklerini değiştirmesi gerektiği iddiasında ne kadar ileri gidebileceğini biliyordu.

"Benim epeyce konuşma şansım vardı, ama sınırlan biliyordum; sınır, onu şahsi olarak eleştirmemektir," diyor Küçük Zeki.

Benzeri biçimde, 1993'te PKK'ya katıldığında 15 yaşında bir lise öğrencisi olan Batufa, izin verilenlerle verilmeyenleri hızlıca kavramıştı. izin verilmeyenler listesinde; kaçmaya çalışmak, kaçma niyeti taşıdığı izlenimi vermek, cinsel ilişkiye girmek ya da sadece üst düzey komutanlardan biriyle ters düşmek vardı. "Biri ortadan kaybolurdu, komutanlar da Paris'e gittiğini söylerlerdi" diye anımsıyor Batufa, "bu, o kişinin öldürüldüğü anlamına gelirdi."

Öcalan tehditleri öngörmekte ustaydı, ama tehdit yaratmakta belki de daha ustaydı; bu, sorun olarak gördüğü kişilerden kurtulmak ya da onları uzaklaştırmak üzere açıktan öne sürülebilecek mazeretlere ihtiyaç duyduğunda işe koştuğu bir taktikti. Bu taktiği bilhassa üst düzey militanlara karşı kullanırdı, çünkü hain olduklarını öne sürüp infaz etmek örgütün moraline zarar verebilir, üstelik kendi liderlik yeteneklerine dair soru işaretleri yaratabilirdi. Bunun yerine, kişinin kendi eylemlerince mahkum edilebileceği ortamlar yaratıyordu.

Bunu, belki de en dikkat çekici biçimde, 1993 yılında, Türk ordusunca desteklenen Iraklı Kürtlerin PKK'ya karşı giriştiği 1992 savaşını başarıyla yönetip militanların bağlılığını ve saygısını kazanan erkek kardeşi

Osman Öcalan'a yaptı: Erkek kardeşini, hem savaşı hem de ateşkes müzakerelerini, tam tersi geçerli olmasına rağmen, kötü yönetmekle suçladı ve kardeşinin 'işbirlikçi' hatalarının soruşturulması için geniş kapsamlı bir konferans düzenlenmesini emretti.

Amacı Osman'ın güvenilirliğini zedelemektir: Morali son derece bozulmuş olan Osman'ın 1993 yazında İran'a kaçması, PKK liderinin çok hoşuna gitmiş olmalıydı. Bunu, PKK üyelerince İran'dan zorla geri getirilen erkek kardeşinin örgüte sadık olmadığını öne sürmek için kullanabilirdi. Bunun ardından Osman, partiye karşı, aslında neler olduğu bilinmeyen sadakatsizlikler sergilediği iddiasıyla ölüm cezasına çarptırıldı ve söz konusu cezadan ancak, kendi kendisini aşağıladığı bir dizi özeleştirici sunduktan sonra kurtulabildi: Bunlardan biri, tam 106 sayfa uzunluğundaydı. 5. Kongre'de (1995) affedileceği zaman geldiğinde öylesine dışlanmıştı ki, PKK'daki konumundan geriye ancak Apo'yla ilişkisi bağlamında tanımlanacağı denli az şey kalmıştı. Bir başka deyişle, hiçbir zaman bir tehdit oluşturamadı; bu, muhtemelen, 1996 yılında Hakurk kampındaki eski sorumluluk alanına dönebilmesinin de nedeniydi.

Sakık'ın düşüşü

Şimdi sıra Sakık'taydı.

Sakık'ın yakalanmasının üzerinden iki hafta geçmeden, Sakık'ın olduğu iddia edilen ifadeler, haberin doğruluğunu sınınamayan Türk medyasına sızdırıldı. Her gün Sakık'ın yeni, tahripkar iddiaları yayınlıyordu: Türk yetkililerin uzun süre PKK'yla bağlantılı olmakla itham ettiği Türkiye İnsan Hakları Derneği'nin başkanı Akın Birdal, doğrudan doğruya Öcalan'dan emir alıyordu; askeriyenin güvenmediği iki İslami temelli partiyle sistematik olmayan ilişkiler içindeki iki İslami yönelimli gazete, PKK'yı eleştirmemeye söz vermişti; kocaları "kaybolmuş" Kürt kadınların İstanbul'da her hafta toplanmaları bir PKK faaliyeti idi; bazıları merkez siyasi partilerden olan çeşitli Kürt siyasetçiler PKK'yı desteklemişti. Hepsinin ardından asıl şok geldi: Öcalan, PKK lehine yazılar yazmaları için kimi Türk gazetecilere para ödemişti. Bunun gerçek olduğuna inanmak neredeyse imkansızdı.

"PKK'nın sırrı kalmadı," diye övünüyordu Hürriyet gazetesi köşe yazarı Oktay Ekşi. "Çünkü Şemdin Sakık isimli şeririn verdiği ifadelerden, PKK ile kimlerin bağlantıları olduğunu, gizlice ne gibi destekler verdiklerini Türk kamuoyu henüz bilmiyor olsa da devlet biliyor." Aynı zamanda Türk Basın Konseyi başkanı olan Ekşi, kendi vatanlarına sırtlarını dönen gazeteciler hakkında özellikle uyarı getiriyordu. "Keza 'dürüst gazeteci' veya 'sorumlu aydın' havalalarında, bizleri arkadan hangi alçaklar hançerliymiş, bilmeye mecburuz."

Yanıt şaşırtıcıydı: Kıbrıs sorunu, Avrupa Birliği'yle ilişkiler, uluslararası alanda Türkiye'nin rolü ve zaman zaman da ülkedeki Kürt sorunu hakkında özenli yazılarıyla dikkat çeken, uluslararası tanınırlığa da sahip, Sabah gazetesi köşe yazarı Mehmet Ali Birand. Bir başka tanınmış Sabah gazetesi köşe yazarı olan, liberal eğilimli Cengiz Çandar'ın adının da Sakık tarafından telaffuz edildiği söyleniyordu.

Sabah Birand'ı derhal işten çıkardı. Çandar'ın yazıları askıya alındı. Birkaç gün sonra Genelkurmay ikinci başkanı Çevik Bir'in, Birand'ın çalıştığı televizyon kanalının sahibini arayarak, Birand'ın haber programının derhal yayından kaldırılmasını istediği anlaşılıyor. Bu istek de yerine getirildi. Bu arada Akın Birdal, İHD'nin Ankara bürosuna baskın yapan silahlı iki adam tarafından ağır yaralandı. Bütün bunlardan sonra, Sakık mahkemeye çıkıp da söz konusu ifadelerin kendisine ait olmadığını söylediğinde, iş işten geçmişti. Hasar ortadaydı.

İşte insan

Öcalan'ın Suriye'deki hayatı yılar geçtikçe gayet konforlu bir hale gelmişti. Zamanını, biri Halep'in, diğeri de Şam'ın kıyısın da, birer büyük bahçe, birer yüzme havuzu ve birer voleybol sahasına sahip iki büyük villa arasında geçiriyordu. Villaların işlerini kadın militanlar görüyordu: Yemek pişiriyor, temizliği yapıyor, aynı zamanda Öcalan'ın konuşmalarını daktilo ediyorlardı. PKK liderinin, görüşme ve toplantılarını yapmak için kullandığı muhtelif apartman daireleri de mevcuttu. Villalar sadece dinlenmesi içindi. Örneğin Halep'teki villada, —Kürtlerin de, Kürt yurduna göndermede bulunmak için— "ülke" diye adlandırdığı bahçede yürümeyi severdi. Kısa bir süre ayakta kalabilmiş İran Kürt Cumhuriyetinin anısına Mahabad adını koyduğu şahinini çığ kuzu etiyle beslerken, onu sever, onunla konuşurdu.

Öcalan lüks bir hayat sürmedi, en azından Batılı ölçütlerde; ama yine de bazı PKK militanları onun nasıl yaşadığını gördüklerinde şaşırıyorlardı; hele de dağlarda karşılaştıkları güçlülüklerden sonra.

Narsisizmi her faaliyete bulaşıyordu. PKK'lılarla futbol oynadığında —ki bunu örgütün Şam'daki tesislerinde sık sık yapardı— oyuncular topu hep ona geçirmeye ve gollerine engel olmamaya özen gösterirlerdi. Fakat o illa ki birilerinin gollerin kaydını tutmasını isterdi.

14. Öcalan'ın Beklenmedik Yakalanışı, 1998-1999

Eylül ortasında Türkiye'nin Kara Kuvvetleri Komutanı Atilla Ateş, Türkiye'nin Suriye sınırındaki askeri üsse bizzat gelerek, Şam'ı, Türkiye'nin iyi niyetini suiistimal etmekle suçladı: *"Artık sabrımız kalmadı."* Birkaç gün sonra Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu, Ankara'nın kendini savunmak zorunda kaldığını ima ederek, ilan edilmemiş bir savaştan söz etti. Bu arada Türkiye'nin Suriye sınırına 10.000 asker konuşlandırdığı söylentileri yayılıyordu.

Öcalan'ın sorunu, kendisinin belki de hiçbir önemi olmadığını kabul edememesiydi. Uzun zamandır destek gördüğü ülkenin kendisini kapının önüne koyacağına ihtimal vermiyordu. Yirmi yıla yakın bir süredir Suriye topraklarındaydı ve bu zaman zarfında hem Türkiye'ye baskı yapılabilmesine hem de Suriyeli Kürtlerin buldukları çevreden uzaklaştırılmalarına vesile olmuştu.

Ekim başında Mısır Suriye'yi, Türkiye'nin askeri tehditlerinde ciddi olduğu yönünde uyarınca, Suriye yetkilileri Öcalan'a, tatsız bir seçimle yüz yüze kaldıklarını ve en doğrusunun Öcalan'ın ülkeyi terk etmesi olduğunu söylediler. Öcalan daha sonra Suriyelilerin kendisine, *"Ya Türkiye ile aramızda savaş çıkar veya biz seni yakalar ve Türkiye'ye teslim ederiz; tercih yapmak zorundasın,"* dediklerini anlatacaktı.

Hapishane

Bir ABD'li Irak Kürdü olan, Bağımsız Washington Kürt Enstitüsü'nün yumuşak üsluplu başkanı Necmeddin Kerim, Öcalan'ın yakalanmasından iki gün sonra Amerika'nın Sesi Radyosu'nda, bu destek gösterisinin gerekçesini şöyle açıklamaya çalışıyordu: *"Kürtler için, fikirlerini açıklamak, kendilerini ifade etmek ve Türkiye'de, Kürt kimliklerini korumak suretiyle eşit yurttaşlık hakkı kazanma çabasına girişebilmek için başka hiçbir mecra kalmadı. PKK bir birleşme noktası haline geldi."*

Siyasi makaleler yazan, bir önceki yıl, özellikle Kürt meselesinde fazla tarafsız olmakla itham edilen gazetecilerden biri olan köşe yazarı Cengiz Çandar, *"Şimdi serinkanlı olmak zamanı... Bu, şu dönemde olağanüstü zor bir iş üstelik,"* diye kaydediyordu. *"Bizim görüşümüzün özü, 'Kürt sorunu'nu, Apo ve PKK'nın değil, tam aksine 'Kürt sorunu'nun, Apo ve PKK'yı yarattığı yönündeydi... Çözüm... Türkiye'nin Kürtleri için... siyasi ve kültürel açıdan kendilerini tam ifade özgürlüğüne sahip olabilecekleri, demokratik bir düzenlemeden geçiyor."*

Öcalan'ın gözaltında bulunduğu günler boyunca Türk medyası sürekli, Öcalan'ın, isyancı örgütün faaliyetleri ve destekçileri hakkında ayrıntılı bilgi verdiği, militanları eleştirdiği ve hararetle Türk tarihinden söz ettiği yönünde haberler yaptı. PKK sempatanları önce Öcalan'ın uyuşturucu almış olduğuna hükmettiler, sonra bu sözde ifadelerden pek çoğunun sahte olduğunu düşündüler. Sonuçta, gazeteler önceki yıl, PKK komutanı Şemdin Sakık'ın sözde itiraflarını yayınlamış, Sakık da mahkemede her şeyi inkar etmişti.

Ne var ki Öcalan çok geçmeden doğrudan avukatları aracılığıyla destekçilerine benzer açıklamalarda bulunmaya başladı. Hapishane koşullarını övdü, kendisini gözetim altında bulduran askerlerden saygıyla söz etti ve çok iyi muamele gördüğünü ifade etti. PKK destekçilerine ilettiği doğrudan emirlerin yanında, Kürtlerin yardımıyla kurulmuş olduğunu gururla kaydettiği Türk devletiyle ilgili derin düşüncelerini de sıralıyordu. PKK'yı, son olarak eylülde açıkladığı ateşkesi korumaya çağırdı; PKK yöneticilerinin kendi adına yürütmeleri gereken müzakerenin yöntemini belirtti ve bağımsız olduğu varsayılan Kürt uydu televizyonu MED-TV'yi, yakalanışını ve Türkiye'nin politikalarını nasıl aktaracağı konusun da bilgilendirdi. Türkiye'nin Kürtlere, muhtaç oldukları hakları zaten sunduğunu ve bunun avantajından faydalanmaktan onları alıkoyanın sadece cehaletleri ve korkuları olduğunu anlatıyor, Kürtlerin de bunu kabul etmesini istiyordu. Öcalan'ın ifadesine göre önemli olan, Türk devletinin birliğini ve toprak bütünlüğünü korumaktı.

PKK sempatanları ve isyancılar nasıl tepki göstereceklerinden emin değillerdi. Yapabildikleri, ancak, Öcalan'ın daha geniş kapsamlı bir planı olduğuna hükmetmek oldu. Muhtemelen Türk devletiyle

müzakere içindeydi ve bu ifadeler de taktiklerinin bir parçasıydı. Ya da belki bu ifadelerde bulunmaya zorlanmış, hatta işkence görmüştü. Başka bir şey düşünmek, varsaymak zordu.

Tutsak Öcalan

Bir açıklama yapmak istediğini belirterek, yakalandığı gün barış için yaşayacağına söz verdiğini ve Türkiye'ye getirildiği günden beri baskı ve işkence görmediğini beyan etmek istediğini söyledi.

PKK lideri hemen arkasından, Türkiye'de barış çağrısıyla ilgili açıklamalara girişti. Demokratik Türkiye Cumhuriyeti'ne saygı ve şükranlarını belirtti. Kullandığı işgüzar kelimeler, şimdi devlete duyduğu bağlılığın altını çizmek için seçilmiş gibiydi. Türkiye'ye "barış ve kardeşlik" getirmek için hayatta kalması gerektiğini vurguladı. Ardından, militanlarının öldürdüğü askerlerin ailelerine duyduğu saygıyı ifade etti: "*Kendilerinin yaşadığı üzüntüyü, acıyı yürekte paylaşıyorum.*" Mahkeme Öcalan'a, bu sözlerinin, askerlerin ailelerinden özür dilediği biçiminde tutanaklara geçirilmesini kabul edip etmediğini sorduğunda, itiraz etmedi.

Belirtmediği nokta, Kürtlerin de acı çekmiş olduğuydu. Kürtlerin de Türk askerlerince öldürülmüş olduğuydu. Kürt ailelerin de elem içinde olduğunu ve Türk tarafından birilerinin özür dilemesini beklemediklerini söylemedi. Kürtlerin talepleri ya da sorunları meselesine de girmedi; Kürtlerin devrim çağrısının peşinden bunca zaman neden hevesle geldiklerini de açıklamadı. Sonraları bunu dile getirdi, ama mahkemeye, savaşın hedefinin yanlış olduğunun farkına vardığını özellikle belirtiyordu (eskiden, PKK'daki arkadaşlarına aynı şeyi ifade etmekten daima kaçınırdı).

Öcalan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ü övmeyi de ihmal etmedi (PKK militanları Türkiye devletinden genellikle "düşman" ya da "TC." diye bahsederlerdi). 1923 yılında Türkiye devletinin kurulması için Kürtlerle Türklerin ortak mücadele verdiklerini de sık sık vurguluyordu. İnsan haklarıyla ilgili sorunlara hiç girmedi. PKK'nın silahlı mücadeleyi uzun zaman önce bırakmış olması gerektiğini belirtti.

"1990'lardan sonraki dönemde [Kürtler ve Türkler için] Türkiye'de insan haklarında gelişmeler var," dedi mahkemeye. "*Bundan sonra isyanın sürdürülmesi yanlıştır. Mesele çözüm yoluna girmiştir.*"

Öcalan'ın böylesine bir dönüş yapması çok şaşırtıcıydı, ama kendisini tanıyanlar için değil.

Kürdistan Sosyalist Partisi lideri ve Öcalan'ın uzun erimli rakibi Kemal Burkay, "O bir korkak," diyor bana. Eskiden beri Öcalan'ı, barış sağlamaya çalışmak yerine şiddet uyguladığı için eleştiren Burkay, buna rağmen, Öcalan'ın savunma ifadelerini bir taviz işareti olarak değerlendiriyordu.

Yargılama devam ederken Alman basınında yer alan bir ifadesinde Burkay, "*Abdullah Öcalan, tutuklu bulunduğu süre içerisinde hatalı olduğunu düşünerek, barışçıl bir çözümü kabul etmiş olabilir,*" diyor. "*Ancak Öcalan'ın, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne hizmet arzusunu birkaç kez ve ısrarla dile getirmesi, saygılarını sunması, mahkemeye ve yönetime, 'Ne istiyorsanız onu yaparım,' demesi, Kürtleri ve örgüt mensuplarını şok etmiştir.*"

Öcalan büyük bir ihtimalle, gerçekten teslim olmuş değildi. Çok uzun bir süre devletle doğrudan müzakereye girmeyi umut etmişti; işte şimdi diyalog içinde gibiydiler. Kendisini o kadar önemsiyordu ki muhtemelen başka türlü düşünemezdi. Onu destekleyenlerden bazıları da durumun böyle olduğunu umut ediyordu, fakat yine de Türkiye devletine düzdüğü uzun övgünün üstesinden gelmek zorundaydılar. Avrupa'da yayınlanan PKK yanlısı Kürt gazetesi Özgür Politika, söylediklerinin kayda değer olduğunda ısrarlıydı. "*Öcalan'ın barış ve kardeşlik mesajına saygılı, ölçülü yaklaşılmalı,*" diye yazıyordu gazetede. "*TC. yetkilileri daha sorumlu ve ciddi bir yaklaşım içine girmelidir.*"

PKK yandaşları Öcalan'ın ifadelerini izah etmek için hangi zorlama yorumlarda bulunsunlar, PKK liderinin Kürt mücadelesini savunmamak yönündeki kararı, kendisini ele geçirenlerin eline koz vermemek ve kendi canını kurtarmak yönünde yapılmış bir girişimdi. Üstelik böylesi bir ihanet sürpriz olmamalıydı. Çünkü Öcalan, Suriye'den kovulduktan sonra Kuzey Irak'a sığınabilirdi, başka birçok Kürt lider de orada üslenmişti; fakat bu yola gitmek, PKK'nın Öcalan'ın kişisel kurtuluşundan daha önemli olduğu anlamına gelirdi. Öcalan'sa böyle bir şeye inanmıyordu. Öte yandan, Öcalan hiçbir zaman belli ve tekil bir plana ya da hedefe bağlı kalmamıştı ve PKK'nın gücü de kısmen bu çok yönlülüğünden kaynaklanıyordu. Şimdi Türklerin elinde olduğuna göre, güçlerini devletle birleştirmek belki de ona en mantıklı yol olarak görünmüştü. Bunu PKK'nın mücadelesine ve Kürt sorununa gerçek bir ihanet olarak görüp görmediği bilinmiyor. Fakat kendisinden başka herkesin böyle gördüğü açık.

PKK liderinin Kürt mücadelesini ya da Kürt haklarını savunmayacağı belli olunca Öcalan'ın savunma ekibinden ayrılan avukat Ahmet Zeki Okçuoğlu, "Diktatörler için kendi hayatları her şeyden önemlidir," diye serzenişte bulunuyordu. "Onun için feda edilemeyecek hiçbir şey yoktur."

15. PKK Kendisini Koruyor, 1999-2007

Öcalan Ağustos 1999'da, yani ölüme mahkum edildikten iki ay sonra, PKK güçlerinden, Türkiye'den geri çekilerek silahlı mücadeleyi bırakmalarını açıkça istedi. İsteği, görüşme kayıtlarını düzenli olarak kamuya sunan avukatlarının açıklamaları vasıtasıyla iletildi.

Başkanlık Konseyi Öcalan'ın çağrısını PKK mücadelesinde yeni bir aşamanın göstergesi olarak takdim etti. Söz konusu yeni aşama, Kürt haklarını, Türk devletiyle barış için de ortak çalışarak elde etmeyi ve Öcalan'ın yaptığı çağrı da bu yaklaşımla uyumlu bir siyasi adımdı. Bu yolla, Kürtlere yönelik politikalarda değişiklikler düşünüleceğine dair hiç umut vaat etmeyen Türkiye'ye ödün verildiğini düşünen PKK'lıların ise, kararı kabul etmekten başka seçeneği yoktu.

Bir sonraki adımda Öcalan, aralarında Avrupa sözcüsü Ali Sapan'ın da bulunduğu bir grup üst düzey PKK yöneticisinin Türkiye'ye teslim olmasını talep etti. Bunun, PKK'nın barış istediğine dair bir adım olacağını öne sürüyordu. Tuhaf ve nahoş bir talep olmasına karşın, yine kimse itiraz etmedi. Ekim ayında Sapan ve yedi kişi daha Şemdinli yakınındaki Türk sınır muhafızlarına teslim oldular. Birkaç hafta sonra sekiz kişilik başka bir üst düzey militan grubu İstanbul Atatürk Havaalanı'na uçtu. Hepsisi PKK üyeliğinden tutuklandı, hapse atıldı ve mahkemeye verildi. Öcalan barış umudunu gerçekleştirememekle beraber, hapiste bulunmasının PKK'yı yönetmesine engel olamayacağını kanıtlamıştı.

Öcalan PKK'ya dağılma, hatta silah bırakma emri vermiş değildi; zira PKK olmaksızın Öcalan'ın değil Türkiye üzerin de güç sahibi olması, önemli bir kişi olması bile mümkün değildi. İsyancılar, geri çekilişin ardından, Kuzey Irak'taki yaklaşık altı kampta yeniden toplandılar. Türklerin vur-kaç saldırıları ve Iraklı Kürt militanlarla yaşanan huzursuzluklar, isyancıları zaman zaman kendilerini savunmak durumunda bıraksa da, iki arada bir derede, Öcalan'ın yakalanmasına yol açtığını düşündükleri çeşitli uluslararası senaryolar üzerinde tartışmak ve Öcalan'ın değişen teorilerini kabul etmek için resmi toplantılar yaptılar. Öcalan artık Kürtler ve Türkler için, "Demokratik Cumhuriyet" adını verdiği bir kavramdan söz ediyordu: Özerklik, federasyon ya da bağımsızlık için mücadele etmektense, Kürtler şimdi tam anlamıyla demokratik, Türkiye'nin kurucusu Atatürk'ün hayal ettiği gibi Türklerle Kürtlerin birleşeceği bir Türkiye için mücadele edeceklerdi. Öcalan'ın iddiası buydu.

Ocak 2000'de PKK, Öcalan'ın yeni yaklaşımıyla analizlerini onaya sunmak üzere Kuzey Irak'ta olağanüstü 7. Kongre'yi düzenledi. Kongre, bir bütün olarak PKK'nın başka bir yöne sapışını kesinleştirmek açısından önemliydi. Öcalan PKK içindeki memnuniyetsizliğin gayet farkındaydı; PKK'ya verdiği tereddütsüz destekten dolayı 1980'den beri hapiste olan grubun baş ideologu Mehmet Can Yüce, eylül ayında öfkeyle, hapisteki başka öncü PKK üyeleriyle birlikte Öcalan'ı reddettiğini açıklamış, Öcalan da militanları Yüce ve diğer ajanların komplolarına kanmamaları yönünde uyarılmıştı

"Hem sorgudaki hem de duruşmadaki yaklaşımım, siyasi bir yol önerdiğim şekilde değerlendirilmelidir... Bütün dünya gibi siz de şok uğradınız. Ama doğru yol bu," diye ısrar ediyordu.

Ayrılmak

Ancak PKK çökmedi. Binlerce silahlı militan, yaklaşık 3.000 erkek ve kadın, Öcalan'a bağlılığını sürdürdü ve Kuzey Irak dağlarındaki kamplarda kaldı. Avrupa ve Türkiye'de PKK'yı destekleyen dernekler, hakimiyetlerini sürdürmelerini sağlayacak bir çekirdek grubu ellerinde tutmayı başardı.

PKK sempatanları Öcalan'ın Kürt halkını ve ulusal mücadeleyi yüzüstü bıraktığına inanmadılar ya da inanamadılar. Aksini düşünmek çok zordu. On binlerce Kürt PKK için savaşırken, geride ebeveynlerini, amcalarını, teyzelerini, kardeşlerini bırakıp ölmüştü. PKK'dan vazgeçmek, akrabaların dökülen kanını yerde koymak demektir; Öcalan'a sırtını dönmek, verdikleri kurbanların boşa gitmesi demektir. Bunca acı, bunca ölüm, bunca umuttan sonra PKK'ya duyulan inancı sürdürmek daha kolaydı. Üstelik Öcalan'ın bunca yıl dökülen kandan sonra, demokratik haklardan, Kürtçe eğitimden ve eşitlikten söz etmesi kulağa hiç de kötü gelmiyordu.

Parti hala güçlü

Türkiye eğitim alanında da benzeri biçimde, gayet sakinimli değişiklikler yaptı. Kürtçe eğitim verilmesi, yine 2002 yılının Ağustos ayında Meclis tarafından onaylanan reformlar çerçevesinde, fakat ancak okul sonrası özel kurslar ve 18 yaş üstü yetişkin kesimler için geçerli olmak üzere kabul edildi. Altısı Güneydoğu'da, biri de İstanbul'da olmak üzere dil okullarının açılabilmesi için gerekli olan izin alınması ise iki sene sürdü.

PKK savaşının askıya alınmasını izleyen barış dönemi, gerçek anlamda bir değişim sağlanabilmesi imkanı yarattı. Kürt kültür festivalleri düzenlenmeye, Diyarbakır'daki kitapçılar da Kürt tarihi üzerine bazı kitaplar satılmaya ve küçük dükkanlardan Kürt müziği sesi yükselmeye başladı. Tartışma düzeyi, en azından Kürtler arasında yükseldi. Ne var ki bütün bunlar, Kürtlerin güçlkle elde ettiği, Türkiye'nin hem Türklerin hem de Kürtlerin ülkesi olduğunu kabul etmek suretiyle özgürlükleri güvence altına alacak yasal reformlarla desteklenmeyen değişiklikler. Süregelen insan hakları ihlallerinin —artık daha düşük bir düzeyde olsa da—, kendini politik olarak ifade eden Kürtlere yapılan sistemli baskının ve en önemli si Irak'taki Kürtlerin kazanımlarının ortada olduğu bir ortam da, Türkiye'de Kürtler hM daha fazlasını istiyorlar. Kürtlerin sahip olduğu tek sözcü olan PKK da öyle.

Öcalan Haziran 2004'te, herhangi bir diyalogun gelişmemesi ve Kürt sorunuyla ilgili ciddi bir siyasal iradenin ortaya çıkmamasından dolayı yaşadığı hayal kırıklığıyla, ama bir yandan da PKK'nın gerekliliğini yeniden gösterme arzusuyla, ateşkesine son verdi. Önceki üç sene boyunca çeşitli isim değişikliklerine giden PKK eski ismini yeniden alarak, savaşını yeniden başlattı. Görünürde bağımsız, fakat gerçekte PKK'yla bağlantılı olan Kürt grup TAK (Kürdistan Özgürlük Şahinleri) Türkiye'nin batısında ilk kez amacına ulaşan ve acımasızca sivilleri hedef alan bir şiddet kampanyası başlattı. Eş zamanlı olarak, PKK'nın gerilla savaşı da her hafta yaşanan çatışmalar ve bir kez daha giderek artan ölümlerle 2006 yılında zirve noktasına ulaştı.

Öcalan, kontrolü elinde tutuyor

Cezaevinde bulunması, Öcalan'ın PKK'yı yönetmesine engel olamadı. Avukatlarıyla yaptığı görüşmeleri emirlerini iletmek, destekçilerinin ne yapması gerektiğini açıklamak ve hem Türkiye hem de uluslararası politika hakkında yaptığı analizleri aktarmak için kullandı.

Özel bir af çıkarılmadığı sürece, Öcalan'ın serbest bırakılma ihtimali yok. Bununla birlikte, idam edilme konusunda endişelenmesine de gerek yok. TBMM 2002 yılında, Avrupa Birliği üyeliği için gerçekleştirmesi gereken reformlar çerçevesinde idam cezasını kaldırdı. Öcalan'ın cezası müebbet hapse çevrildi.

SONUÇ

Türkiye'nin Kürt bölgesiyle yeni Irak-Kürt özerk bölge si arasındaki sınır hızla eriyor. 2006 yazında, Diyarbakır'da Türkiyeli Kürt bir mimarla tanıştım; hak Kürt Bölgesel Yönetimi'nden Molla Mustafa Barzani için bir anıt inşası işini almıştı. Türkiye'yle Kuzey Irak arasında sık sık yaptığı yolculukları, evle iş arasında sürekli gidip gelmekten yorgun düşmüş biri havasında anlatmıştı. O ve başka birçok Türkiyeli Kürt için, artık hakiki bir sınırdan söz edilemez. Irak-Kürt özerk devleti, Türkiyeli Kürtlere kendi durumlarını değerlendirme imkanı sağlamış. Özenecekleri pek bir şey buldukları söylenemez. Türkiye hükümetinin Kürt sorununun çözümü ne yönelik, üzerinde uzlaşıya varılmış bir politikası yok. Muhafif görüşler var olmakla birlikte, şimdilik Kürt siyasal partisi —şu an için DTP— ya da başka bir Kürt temsilciyle doğrudan diyalog kurulmasına yönelik adımlar atılmış değil.

Türkiye'nin yaklaşık 70 milyonluk nüfusunun tahmini olarak %20'sini oluşturan Türkiye Kürtleri de artık, Avrupa Birliği'ne bel bağlamak istemiyorlar. Türkiye'nin üyelik için gösterdiği gayretler, uzunca bir dönem ülkeyi reformlara gitmeye zorlamanın bir yolu olmuştu. Ne var ki bu reformlar öylesine parça parça, yavaş ve öylesine zorlukla gerçekleşti ki Kürtler AB nüfuzunun etkisine güvenlerini kaybetmeye başladılar. Kürtler, aynı zamanda, başarısızlıkla sonuçlanma ihtimali olan bir siyasi sürece bel bağlamanın akıl karı olup olmadığından da emin değiller. Türkiye'nin adaylığı, hala, ülkenin hiçbir zaman uyum sağlayabilecek kadar demokratik —ya da Batılı— olamayacağından kaygı duyan kimi AB üyesi devletlerin muhalefetiyle karşılaşılıyor. Üstelik, uyum süreci 20 yıl, hafta daha uzun sürebilir ve bu da bir çözüm ummak için yüreklendirici bir dönem değil.

İki Kürt topluluk arasındaki bağlar ne denli güçlü olursa olsun, Türkiye Kürtleri sorunlarının çözümünün sınırın ötesinde yatmadığının da farkındalar. Yine de, ulusal olarak kabul görmüş ilk Kürt bölgesel özerkliğinde olup bitenler onların fikirlerini ve bakış açılarını etkiliyor.

Türkiye, sınırlarının hemen ötesinde gelişmekte olan, Iraklı Kürtler ve PKK'ya ilişkin siyasi ve askeri durumla ilgili büyük bir memnuniyetsizlik içinde. Ankara'nın, hem Iraklı Kürtlerin uzun vadeli amaçlarıyla ilgili kuşkuları var hem de PKK'nın, bir ayağını Kuzey Irak'ta tutabilme gücünden sıkıntı duyuyor. Ne var ki Türkiye çok fazla seçeneğe de sahip değil. Iraklı Kürtler ikaz edilebilir ve bir ihtimal özerk bölgedeki Türk yatırımları dolayısıyla etki altına alınabilir, ama PKK Kandil Dağları'ndan sürülemez. Türkiye bunu kabul etmekten hoşlanmıyor: Türk askeri yetkilileri daima, yeni bir operasyonun PKK'yı sonsuza dek susturacağı fikrini savunuyorlar. Fakat PKK'ya karşı bölgesel olarak uyumlu ve birleşik bir saldırı neredeyse tasavvur edilemez olduğundan, asileri Kandil'den sürmek de hemen hemen imkansız.

Türkiye yine de PKK'ya karşı bir tür faaliyet olmasını talep ediyor. Sorun o ki, bir ortak bulamıyor. Iraklı Kürtler buna karşımayı reddediyor; ABD daha fazla destek olmak konusunda müteredit ve hem Iraklı Kürtler hem de ABD sürekli bir sınır ötesi saldırıya hoşgörüle yaklaşmayacağını açıkça beyan etti. Washington'un duruşu, Türkiye'yi çifte hayal kırıklığına uğratabilecek nitelikte: ABD bir yandan teröre karşı küresel bir savaş yürüttüğünü söylerken, bir yandan da PKK'yla mücadele etmeye yanaşmıyor.

ABD yetkilileri bu meselenin üstesinden maharetle gelmeye çalıştı: Başka şeylerin yanı sıra, birliklerinin Irak'taki ayaklanmalarla uğraşmakla fazlasıyla meşgul olduğunu sık sık söylüyorlar. Ama asıl sebep, ABD'nin, Türkiye'nin savaşına, hele de Amerika'nın savaşında aktif rol üstlenmeyi reddettikten sonra, destek vermeye gerek görmemesi. PKK, Washington tarafından terörist bir örgüt olarak tanımlanmakla birlikte, herhangi bir zamanda Amerikalıları ya da Amerikan çıkarlarını açıktan hedef almış bir grup da değil. (Eğer illa bir çatışma nedeni aranacaksa, PKK asileri sık sık ABD'den destek görememekten yakınıyor.) Amerikalı yetkililer PKK'yı diktatoryal, şiddete dayalı ve baskıcı bir örgütlenme olarak lanetleyebilir; ama bu, Kürtlerin, Türkiye'den gördükleri muamele nedeniyle neden memnuniyetsizlik duyduklarını kavramadıkları anlamına gelmiyor.

PKK

PKK ayakta kalabiliyor, çünkü Türkiye'deki Kürtler arasında tutuluyor. Tutuluyor, çünkü çok uzun bir süre savaştı ve PKK'nın mücadelesi insanları partiye bağladı, Kürtlerin saygısını kazandı. Türkiye'deki Kürtlerin PKK'ya arkalarını dönmeleri artık pek mümkün değil; çünkü bu, hayallerine ihanet etmek anlamına geliyor. Öcalan, Kürtlerin isteklerinin bir simgesi haline geldi. Ne söylediği ya da ne yaptığı o kadar da önemli değil, çünkü o bir simge. PKK da öyle.

PKK'nın mücadelesi, bu mücadelenin "iyi"liği ya da "kötü"lüğü bir yana, Kürt sorununu Türkiye ve dünya gündemine yerleştirdi. Kürtlerin kendilerini Kürt kimliği içinde ifade etmelerine ve bunu bir onur sorunu olarak algılamalarına yol açtı.